

Ατομικιστές/ριες και ανικανοποίητοι/ες,
μα θέλουν να ακουστεί η φωνή τους

2024

Συγγραφείς

Κατερίνα Ηλίου και Μανίνα Κακεπάκη

Σχετικά με τις Μελέτες Νεολαίας του FES

Τι φοβούνται και σε τι ελπίζουν οι νέοι/ες; Σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο που δοκιμάζεται από την κλιματική κρίση και τις ανισότητες, καθώς και - σε πολλά μέρη - από τη γήρανση του πληθυσμού και την παρακμή των δημοκρατικών αξιών, οι Μελέτες Νεολαίας του FES διερευνούν τον τρόπο με τον οποίο οι νέες γενιές αντιλαμβάνονται την εξέλιξη των κοινωνιών τους και το προσωπικό τους μέλλον. Στόχος μας είναι να προωθήσουμε έναν εμπειριστατωμένο διάλογο σχετικά με τις απόψεις των νέων για την πολιτική και τη δημοκρατία υπό το πρίσμα των συνθηκών διαβίωσης και των αξιών τους. Αυτό περιλαμβάνει βασικά ζητήματα όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση και η κινητικότητα, η οικογένεια και οι φίλοι, καθώς και η στάση και οι αντιλήψεις τους συνολικά. Επικεντρωνόμαστε σε νέους/ες ηλικίας 14 έως 29 ετών για να κατανοήσουμε την οπτική τους όσον αφορά τα κρίσιμα αυτά θέματα.

Το FES ήδη από το 2009 έχει διεξάγει πολυάριθμες μελέτες για τη νεολαία σε όλο τον κόσμο. Το 2024, νέοι/ες από την Ελλάδα συμμετείχαν μαζί με νέους/ες από άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης σε σχετική δημοσκόπηση.

Συνοπτική περιγραφή	5
Κύρια Ευρήματα	6
1. Εισαγωγή	8
2. Μεθοδολογία	9
3. Βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά και τάσεις	10
4. Νέοι/ες και εκπαίδευση	12
5. Απασχόληση και κινητικότητα	16
6. Οικογένεια και μελλοντικά σχέδια	20
7. Αξίες, στάσεις και αντιλήψεις	25
8. Πολιτικές στάσεις και μορφές συμμετοχής	32
Συμπεράσματα	46
Βιβλιογραφικές αναφορές	48
Υποσημειώσεις	51
Γραφήματα	54
Σχετικά με τους συγγραφείς	55

Συνοπτική περιγραφή

Η μεγάλης κλίμακας FES Μελέτη Νεολαίας, Ελλάδα 2024 πραγματοποιήθηκε τον χειμώνα και την άνοιξη του 2024 ταυτόχρονα σε 12 χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με την υποστήριξη του Ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung. Στόχος μας ήταν να διερευνήσουμε τις αξίες, τις απόψεις και τις προτιμήσεις των νέων στην ηλικιακή ομάδα των 14–29 ετών, εφαρμόζοντας την ίδια μεθοδολογία και τις ίδιες ερωτήσεις σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα.

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες είναι μέτρια ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους και αρκετά αισιόδοξοι/ες για το προσωπικό τους μέλλον, αλλά μάλλον απαισιόδοξοι/ες για το μέλλον της χώρας. Οι περισσότεροι/ες από αυτούς/ές ζουν με τους γονείς και τα αδέρφια τους και οι σχέσεις με τους γονείς τους είναι αρκετά θετικές. Αν και εκτιμούν τη ζεστασιά της πυρηνικής οικογένειας, επιθυμούν την ανεξαρτησία τους. Το να ζήσουν μόνοι/ες τους, ωστόσο, δεν είναι εφικτό λόγω των δυσκολιών να γίνουν οικονομικά ανεξάρτητοι/ες.

Τα προσόντα και οι διασυνδέσεις με ισχυρούς ή σημαίνοντες ανθρώπους αναδεικνύονται ως οι πιο αποτελεσματικοί παράγοντες για την εξεύρεση εργασίας. Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες δεν είναι πρόθυμοι/ες να εγκαταλείψουν τη χώρα, αλλά οι ευκαιρίες βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου, καθώς και η καλύτερη εκπαίδευση θα μπορούσαν να τους/ις πείσουν να μεταναστεύσουν. Παρ' όλα αυτά, η πλειοψηφία δεν έχει προβεί σε καμία ενέργεια για να εγκαταλείψει την Ελλάδα.

Οι νέοι/ες στην Ελλάδα παρουσιάζουν αρκετά χαμηλό ενδιαφέρον για την πολιτική. Αισθάνονται ότι γνωρίζουν κάποια πράγματα ή μάλλον αρκετά για την πολιτική, αλλά δεν θεωρούν ότι εκπροσωπούνται στην εθνική πολιτική. Η δυνατότητα ψήφου στην ηλικία των 17 ετών θεωρείται ότι κατά κύριο λόγο αφορά στην επιθυμία των πολιτικών κομμάτων να χειραγωγήσουν τους/ις νέους/ες, ενώ ταυτόχρονα αισθάνονται ότι θα έπρεπε να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να ακουστεί η φωνή τους στην πολιτική.

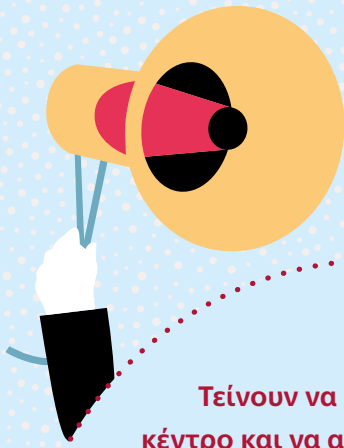
Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες υποστηρίζουν τη δημοκρατία σε κάθε περίπτωση, αλλά μια απτή μειοψηφία δεν είναι ξένη προς τις αντιδημοκρατικές στάσεις.

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες κλίνουν προς το πολιτικό κέντρο και αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικοί/ές. Τείνουν να είναι φιλελεύθεροι/ες, προτιμώντας αξίες που είναι πιο κοντά στην ελευθερία παρά στην ισότητα.

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες έχουν αντιμεταναστευτικές απόψεις και πιστεύουν ότι όσοι/ες ζουν στην Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετούν τα έθιμα και τις αξίες της, για τα οποία είναι ιδιαίτερα υπερήφανοι/ες. Θέλουν να παραμείνουν στην ΕΕ, αλλά αυτοπροσδιορίζονται πολύ περισσότερο ως Έλληνες/ίδες. Αυτοπροσδιορίζονται, επίσης, ως Ελληνορθόδοξοι/ες, αλλά δεν εμπλέκονται με τη θρησκεία τους.

Οι νέες γυναίκες υποστηρίζουν περισσότερο την κοινωνική ισότητα από τους άνδρες. Οι άνδρες, από την άλλη πλευρά, δίνουν έμφαση στον εθνικισμό και στην προστασία της κοινωνικής τους ανωτερότητας. Οι νέες γυναίκες διεκδικούν τα δικαιώματά τους περισσότερο από τους άνδρες και θεωρούν ότι είναι πιο ευάλωτες σε πολλαπλές μορφές ατομικής βίας. Συνολικά, ο αποκάλυπτος σεξισμός αποτελεί μάλλον παρελθόν για τους/ις περισσότερους/ες νέους/ες Έλληνες/ίδες, αλλά μια μοντέρνα μορφή σεξισμού, που παραβλέπει τα αιτήματα των γυναικών, υπάρχει ακόμα σε ορισμένους/ες νέους/ες Έλληνες/ίδες, ειδικά στους νέους άνδρες.

Κύρια Ευρήματα

Τείνουν να κλίνουν προς το κέντρο και να αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικοί/ές.

Είναι αρκετά φιλελεύθεροι/ες, προτιμούν αξίες που δίνουν έμφαση στην ελευθερία έναντι της ισότητας. Αν και υποστηρίζουν την εισοδηματική ισότητα, είναι επιφυλακτικοί/ές απέναντι σε έναν αυξημένο ρόλο του κράτους. Αναλαμβάνουν δράση με διαδηλώσεις και εθελοντισμό, αλλά δεν ταυτίζονται με τα πολιτικά κόμματα.

Οι περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες δεν έχουν φύγει από την Ελλάδα για περισσότερο από έξι μήνες και γενικά δεν είναι πρόθυμοι/ες να μεταναστεύσουν σε άλλη χώρα.

Θα εξέταζαν το ενδεχόμενο μετεγκατάστασης για πρακτικούς λόγους, όπως καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και υψηλότεροι μισθοί.

Η πλειονότητα ζει σε νοικοκυριά με γονείς και αδέρφια.

Παρ' όλα αυτά, η ανεξαρτησία φαίνεται να είναι ευρέως διαδεδομένη, ιδίως μεταξύ εκείνων που φτάνουν στην ενηλικίωση. Η οικονομική σταθερότητα είναι επιπλέον βασικός παράγοντας που καθορίζει εάν τα άτομα διαμένουν με τους γονείς τους ή φιλοδοξούν να ζήσουν μόνα τους.

Το 57 % των νέων Ελλήνων/ίδων θέλουν να αποκτήσουν τουλάχιστον ένα παιδί στο μέλλον, ιδίως όταν φτάσουν στην ηλικία των 30. Το ενδιαφέρον για τη γονεϊκότητα αυξάνεται καθώς τα νεαρά άτομα μεγαλώνουν και δηλώνουν μεγαλύτερη ικανοποίηση από την τρέχουσα ζωή τους.

Πολλοί/ές νέοι/ες περνούν περισσότερα από 30 λεπτά την ημέρα στα κοινωνικά δίκτυα. Οι νέες γυναίκες αφιερώνουν σημαντικά περισσότερο χρόνο στα κοινωνικά δίκτυα σε σύγκριση με τους νέους άνδρες. Επιπλέον, τα διαδικτυακά εργαλεία γίνονται όλο και περισσότερο η κύρια πηγή για τις ειδήσεις, για την εκπαίδευση και την επιμόρφωση.

Οι νέοι/ες στην Ελλάδα, ιδίως οι γυναίκες, επιδεικνύουν χαμηλό πολιτικό ενδιαφέρον.

Δηλώνουν ότι είναι ενήμεροι/ες για τα πολιτικά ζητήματα, αλλά δεν αισθάνονται ότι εκπροσωπούνται. Πολλοί/ές πιστεύουν ότι τα πολιτικά κόμματα επιχειρούν να τους/ις χειραγωγήσουν. Υπάρχει μια γενική δυσπιστία απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς, αλλά θεωρούν, επίσης, ότι θα πρέπει να υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για να εκφράσουν τη γνώμη τους στην πολιτική.

Οι περισσότεροι/ες Έλληνες/ίδες νέοι δίνουν προτεραιότητα στην προσωπική ανεξαρτησία και ισχύ.

Είναι γενικά ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους και αισθάνονται αισιόδοξοι/ες για το προσωπικό τους μέλλον. Ωστόσο, είναι απαισιόδοξοι/ες για το μέλλον της χώρας. Μάλιστα, το 52 % πιστεύει ότι η χώρα πορεύεται προς τη λάθος κατεύθυνση και επισημαίνουν τις ελλείψεις της κοινωνικής πρόνοιας στη χώρα. Οι πιο συνηθισμένες ανησυχίες σχετικά με το μέλλον περιλαμβάνουν το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, την ανεργία και την επάρκεια των συντάξεων.

Για τους/ις νέους/ες στην Ελλάδα τα προσόντα ή η εξειδίκευση και οι διασυνδέσεις με ισχυρούς ή επιδραστικούς ανθρώπους είναι οι πιο αποτελεσματικοί παράγοντες για την εύρεση εργασίας στην Ελλάδα.

Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες είναι υπερήφανοι/ες για την ελληνική τους ταυτότητα και προσδιορίζονται πρωτίστως ως Έλληνες, ενώ παράλληλα εκτιμούν την ιδιότητα του πολίτη της ΕΕ.

1 ■ Εισαγωγή

Η διερεύνηση μιας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, όπως ο νεανικός πληθυσμός, μπορεί να αναδείξει σιωπηρές ερμηνείες που χαρακτηρίζονται από ελπίδα ή απαισιοδοξία. Το κοινωνικό περιβάλλον διαμορφώνει τις ταυτότητες των ανθρώπων. Αυτό μπορεί να αποκαλυφθεί συγκρίνοντας οπτικές και συμπεριφορές των σύγχρονων νέων με εκείνες της προηγούμενης γενιάς ή προβλέποντας τις αλλαγές που μπορεί να επιφέρουν. Η παρούσα έκθεση, που στοχεύει να παράσχει μια συνοπτική επισκόπηση των πρωταρχικών αντιλήψεων των νέων Ελλήνων/ίδων, παραμερίζει τις συγκριτικές ή προγνωστικές αξιολογήσεις για να επικεντρωθεί στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα.

Η έρευνα διεξήχθη ταυτόχρονα σε 12 χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης – Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Κοσσυφοπέδιο, Βόρεια Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία, Ελλάδα και Τουρκία – υπό την αιγίδα του Ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung. Αντιπροσωπευτικά δείγματα νέων ηλικίας 14–29 ετών έδωσαν πληροφορίες για την ταυτότητά τους και τις απόψεις τους για την κοινωνική πραγματικότητα. Όλοι/ες τους μοιράζονται κοινές διεθνείς εμπειρίες, όπως η παρατεταμένη οικονομική λιτότητα, η πανδημία Covid-19, η κλιματική αλλαγή και η ανάπτυξη της ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας, για να αναφέρουμε μόνο μερικές. Οι τοπικές κοινωνικές πραγματικότητες, ωστόσο, είναι πιθανό να διαμορφώνουν επιδραστικά τις εθνικές υποκείμενες ταυτότητες και, κατά συνέπεια, να επηρεάζουν την υπερκείμενη ευρωπαϊκή ταυτότητα. Συνεπώς, είναι χρήσιμο να μελετηθούν οι νέοι/ες σε εθνικό επίπεδο προτού επιχειρηθεί μια διεθνής συγκριτική έρευνα.

Στην Ελλάδα, το 2023, οι νέοι/ες ηλικίας 15–29 ετών αντιπροσωπεύουν το 15,2 % του γενικού πληθυσμού (10.482.487 άτομα). Οι συμμετέχοντες/ουσες σε αυτή την έρευνα γεννήθηκαν μεταξύ των ετών 1995 και 2010. Γεννήθηκαν, έτσι, σε μια εποχή κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών. Έχουν μεγαλώσει σε σύγχρονες οικογένειες, οι οποίες τους έχουν μεταδώσει σύγχρονες αξίες, και η ανεξαρτητοποίησή τους έχει καθυστερήσει κάπως. Είναι αρκετά μορφωμένοι/ες και εξειδικευμένοι/ες, αλλά η απασχόληση δεν θεωρείται δεδομένη σε μια περίοδο ψηφιακού μετασχηματισμού και αυτοματισμού. Ζουν με αυτοσυνειδησία σε παράλληλα κοινωνικά και ψηφιακά περιβάλλοντα. Υποεκπροσωπούνται στους παραδοσιακούς πολιτικούς θεσμούς, καθώς οι πολιτικές τους δραστηριότητες και η συμπεριφορά τους διαφέρουν κάπως από το παρελθόν.

Αναμένουμε αυτή η έκθεση να δώσει φωνή στους/ις νέους/ες στην Ελλάδα για να δηλώσουν ποιοι/ες είναι και τι πιστεύουν. Προσδοκούμε, επίσης, ότι θα προκληθεί το ενδιαφέρον κάποιων ανθρώπων, ώστε να θελήσουν να εμβαθύνουν στα δεδομένα και τα ευρήματα και να διερευνήσουν νέα ερευνητικά ερωτήματα σε εθνικό και συγκριτικό επίπεδο.

2. Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην κατανόηση των απόψεων, των προσλήψεων και των πεποιθήσεων των νέων Ελλήνων/ίδων. Επικεντρώνεται σε διάφορες πτυχές της κοινωνικής και προσωπικής τους ζωής που είναι σημαντικές για να κατανοήσουμε τις αντιλήψεις τους. Συγκεκριμένα, οι νέοι/ες ερωτώμενοι/ες στην Ελλάδα μοιράστηκαν τις απόψεις τους για θέματα όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση και η κινητικότητα, η οικογένεια και τα μελλοντικά σχέδια, οι κοινωνικές αντιλήψεις και αξίες, οι πολιτικές στάσεις και η συμμετοχή.

Ο πληθυσμός στόχος είναι οι νέοι/ες που ζουν στην Ελλάδα, ηλικίας 14 έως 29 ετών. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ηλεκτρονικά με τη βοήθεια υπολογιστή (CAWI) με τη χρήση του Online Access Panel της Ipsos. Για την επιλογή εφαρμόστηκαν ποσοστώσεις ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και την περιοχή, με μια πρόσθετη ήπια ποσόστωση για την εκπαίδευση. Οι νεότεροι/ες ερωτώμενοι/ες προσεγγίστηκαν αποκλειστικά μέσω των γονέων τους, οι οποίοι πρώτα παρείχαν πληροφορίες για τα παιδιά τους και έδωσαν τη συγκατάθεσή τους.

Η έρευνα πεδίου με τις ηλεκτρονικές συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκε μεταξύ 9 Φεβρουαρίου 2024 και 25 Μαρτίου 2024. Το τελικό μέγεθος του δείγματος ήταν 1.000 άτομα. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται σε αυτή την έκθεση βασίζονται σε σταθμισμένα δεδομένα, με την εφαρμογή «rim weight». Οι ποσοστώσεις που είχαν καθοριστεί προηγουμένως – δηλαδή το φύλο, η ηλικία και η περιοχή – χρησιμοποιήθηκαν ως στόχοι στάθμισης.

3 Βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά και τάσεις

Περίπου 510 γυναίκες και 488 άνδρες συμμετείχαν στην έρευνα (ένα άτομο δήλωσε «άλλο φύλο» και ένα ακόμη προτίμησε να μην απαντήσει στη σχετική ερώτηση). Από αυτά, 320 άτομα είναι ηλικίας 14–18 ετών, 370 άτομα είναι ηλικίας 19–24 ετών και 310 άτομα είναι ηλικίας 25–29 ετών. Οι συμμετέχοντες/ουσες αντιπροσωπεύουν όλες τις περιοχές της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, το 35,9 % ζουν στην Αττική, το 6,6 % στη Δυτική Ελλάδα, το 6,4 % στη Θεσσαλία, το 6,4 % στην Κρήτη, το 5,7 % στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, το 4,6 % στην Πελοπόννησο, το 4,4 % στη Στερεά Ελλάδα, το 3,2 % στο Νότιο Αιγαίο, το 2,9 % στην Ήπειρο, το 2,3 % στη Νότια Μακεδονία, το 1,9 % στο Βόρειο Αιγαίο και το 1,7 % στα Ιόνια Νησιά.

33 % Το 33 % των νέων περιγράφουν τους γονείς τους ως μορφωμένους

Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες που συμμετείχαν στην έρευνα προέρχονται από αστικές περιοχές (69,2 %), ενώ πολύ λιγότεροι/ες από μη αστικές περιοχές (28,3 %). Πιο συγκεκριμένα, το 56,4 % κατοικεί σε πόλεις, το 12,8 % σε περιοχές περισσότερο αστικές παρά αγροτικές, το 13,8 % σε ενδιάμεσες περιοχές, το 4,5 % σε περιοχές περισσότερο αγροτικές παρά αστικές και το 9,9 % σε χωριά. Όλες οι ηλικίες και τα φύλα εκπροσωπούνται σε όλες τις περιοχές.¹

Εκπαίδευση

Όπως ήταν αναμενόμενο, το μορφωτικό επίπεδο των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα εξαρτάται από την ηλικία τους. Μεταξύ των νεότερων (14–18 ετών), οι περισσότεροι/ες (28,5 %) δηλώνουν ότι έχουν αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μεταξύ των ατόμων ηλικίας 19–24 ετών, η πλειονότητα (38,2 %) έχει αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ το 12,5 % κατέχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι μεγαλύτεροι/ες σε ηλικία συμμετέχοντες/ουσες (25–29 ετών) επιβεβαιώνουν ότι έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο. Μεταξύ αυτών, το 20,5 % έχει αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το 18,9 % από το πανεπιστήμιο.

Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες περιγράφουν τους γονείς τους ως μορφωμένους. Και οι δύο γονείς απέκτησαν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το 35,2 % των μητέρων και το 32,7 % των πατέρων να περιγράφονται ως υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Ακολουθούν οι γονείς με επαγγελματική ή τεχνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ακολουθούμενοι από εκείνους με απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Λιγότεροι γονείς ολοκλήρωσαν μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γονείς με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης είναι πιθανότερο να ζουν σε αστικές παρά σε αγροτικές περιοχές. Συγκεκριμένα, το 36,1 % των πατέρων που ζουν σε πόλεις έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε σύγκριση με το 26,1 % των πατέρων που ζουν σε μη αστικές περιοχές. Η διαφορά είναι ακόμη πιο έντονη για τις μητέρες: το 40,9 % των μητέρων που ζουν στις πόλεις έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ μόνο το 23,8 % των μητέρων που ζουν σε μη αστικές περιοχές έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Οικονομική κατάσταση των οικογενειών

Για να αποτιμηθεί η προσωπική αντίληψη των ερωτώμενων για την κοινωνική κατάσταση της οικογένειάς τους, τους/ις ζητήθηκε να επιλέξουν μια περιγραφή που αποτυπώνει επαρκώς την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους. Οι απαντήσεις κυμαίνονται από την αντιμετώπιση σοβαρών οικονομικών περιορισμών έως το να ζει κάποιος/α μέσα στον πλούτο.

Γράφημα 1 Οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών της νεολαίας στην Ελλάδα

Ποια από τις παρακάτω δηλώσεις περιγράφει καλύτερα την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας; Απαντήσεις σε %

Η μεγαλύτερη ομάδα νέων αποτελείται από όσους/ες δηλώνουν ότι ζουν σε μια οικονομική κατάσταση με περιορισμούς, όπου καλύπτονται μόνο οι βασικές ανάγκες χωρίς τη δυνατότητα άνεσης (30,7 %) (Γράφημα 1). Ένα ποσοστό 27,3 % βιώνει μια ελαφρώς καλύτερη οικονομική κατάσταση, καθώς η οικογένειά τους «μπορεί να αντέξει οικονομικά να αγοράσει κάποια πιο ακριβά πράγματα, αλλά όχι τόσο ακριβά όσο ένα αυτοκίνητο ή ένα διαμέρισμα». Ακολουθούν όσοι/ες παραδέχονται σοβαρότερους οικονομικούς περιορισμούς, καθώς οι οικογένειές τους έχουν «αρκετά χρήματα για τους βασικούς λογαριασμούς αλλά όχι για ρούχα και παπούτσια» (20 %). Περίπου το 8,6 % των ερωτώμενων δήλωσε ότι ζει σε συνθήκες φτώχειας. Τέλος, μόνο 7,8 % δηλώνουν ότι ζουν σε ευημερία.

Αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις καθορίζονται από τον βαθμό αστικοποίησης.² Στις μη αστικές περιοχές, οι νέοι/ες είναι πιθανότερο να βιώνουν τη φτώχεια, με το 11,3 % να το παραδέχεται σε σύγκριση με το 7,8 % στις αστικές περιοχές. Επιπλέον, όσοι/ες αντιμετωπίζουν σοβαρούς οικονομικούς περιορισμούς, όπως εκείνοι/ες που έχουν «αρκετά χρήματα για βασικούς λογαριασμούς και φαγητό, αλλά όχι για ρούχα και παπούτσια», απαντώνται συχνότερα στις αγροτικές περιοχές (24 %) παρά στις αστικές περιοχές (18,8 %).

Αντίθετα, οι οικογένειες με σχετικά άνετη οικονομική κατάσταση («μπορούμε να αγοράσουμε μερικά πιο ακριβά πράγματα, αλλά όχι τόσο ακριβά όπως ένα αυτοκίνητο ή ένα διαμέρισμα») είναι πιθανότερο να ζουν σε πόλεις (29,3 %) παρά σε χωριά (24 %). Επίσης, οι πιο εύπορες οικογένειες («μπορούμε να αγοράσουμε ό,τι χρειαζόμαστε για να εξασφαλίσουμε ένα καλό βιοτικό επίπεδο») βρίσκονται συχνότερα στις πόλεις (9,4 %) παρά στα χωριά (4,6 %).

Κύρια συμπεράσματα

1. Οι γονείς θεωρούνται μορφωμένοι, καθώς οι περισσότεροι έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή διαθέτουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

2. Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες περιγράφουν ότι η οικογένειά τους διαβιώνει με χαμηλό οικονομικό επίπεδο, δηλώνοντας ότι τα εισοδήματά τους καλύπτουν μόνο τις βασικές ανάγκες διαβίωσης.

3. Όσοι/ες αναφέρουν ότι οι οικογένειές τους αντιμετωπίζουν οικονομικούς περιορισμούς κατοικούν συχνότερα σε αγροτικές περιοχές.

4. Νέοι/ες και εκπαίδευση

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελείται από έντεκα χρόνια υποχρεωτικής εκπαίδευσης,³ από την ηλικία των 4 έως 15 ετών, ενώ η εκπαίδευση τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού.⁴ Το εκπαιδευτικό σύστημα χωρίζεται σε τρία επίπεδα: πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, με ένα επιπλέον μεταδευτεροβάθμιο επίπεδο που παρέχει επαγγελματική κατάρτιση.

27 % Το 27 % των Ελλήνων/ίδων νέων δεν παρακολουθούν κανένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης

Όταν ρωτήθηκαν σχετικά με την τρέχουσα εκπαιδευτική τους κατάσταση, σχεδόν οι μισοί/ές (44,1 %) Έλληνες/δες νέοι/ες του δείγματός μας είναι εγγεγραμμένοι σε κάποια μορφή εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Αναλυτικά, κατανέμονται σε προπτυχιακούς φοιτητές (29,9 %), φοιτητές σε μεταπτυχιακά ή διδακτορικά προγράμματα (8,4 %) και σε όσους είναι εγγεγραμμένοι σε κάποια άλλη μορφή εκπαίδευσης ή κατάρτισης (9,8 %). Ένα στα πέντε άτομα εξακολουθεί να φοιτά στο σχολείο, στο λύκειο ή σε πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης (24,3 %), ενώ το 26,9 % των Ελλήνων/ίδων νέων (ηλικίας 14–29 ετών) που συμμετείχαν στην έρευνα, δεν παρακολουθούν κανένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης.⁵

Ποιότητα της εκπαίδευσης και ικανοποίηση

Η σημασία της εκπαίδευσης στην ελληνική κοινωνία, τόσο ως μηχανισμός ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας όσο και ως δημόσιο αγαθό, έχει συζητηθεί και τεκμηριωθεί εδώ και πολύ καιρό, τόσο σε μελέτες-ορόσημα (Τσουκαλάς 1977, Λαμπίρη-Δημάκη 1983) όσο και σε πιο πρόσφατες αναλύσεις (Μαλούτας κ.ά. 2019). Ωστόσο, πρόσφατες μελέτες επισημαίνουν το γεγονός ότι, παρά την έντονη ζήτηση για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η ικανοποίηση είναι αρκετά χαμηλή, ιδίως από το σχολικό περιβάλλον (Ηλιού, Κακπάκη και Κληρονόμος 2023). Η έμφαση που δίνει το σύστημα στις εθνικές εξετάσεις εισαγωγής (Πανελλαδικές εξετάσεις), το αποτέλεσμα των οποίων δίνει πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθιστά τα τελευταία σχολικά έτη ακόμη περισσότερο προσανατολισμένα προς αυτές τις εξετάσεις. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τον συγκεντρωτικό και άκρως ακαδημαϊκό χαρακτήρα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (Koulaidis et al. 2006) έχει συσχετιστεί με τη συνολικά χαμηλή ικανοποίηση από την ποιότητα της εκπαίδευσης.

Οι Έλληνες/ίδες νέοι/ες που συμμετείχαν στην έρευνα παραμένουν μάλλον δυσαρεστημένοι με την ποιότητα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Στην ερώτηση «πόσο ικανοποιημένοι/ες είστε γενικά από την ποιότητα της εκπαίδευσης στην Ελλάδα» **το 47,6 % των ερωτηθέντων δεν είναι καθόλου ικανοποιημένοι/ες ή είναι κυρίως δυσαρεστημένοι/ες**. Οι νεότεροι/ες που είναι σχολικής ηλικίας (14–18 ετών) είναι ακόμη πιο δυσαρεστημένοι/ες, με περισσότερα από τα μισά άτομα (53,9 %) να δηλώνουν δυσαρεστημένα με την ποιότητα της εκπαίδευσης. Το γεγονός ότι φοιτούν ακόμη στο σχολείο μπορεί να αποτελεί ένδειξη της απογοήτευσής τους από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως λέχθηκε παραπάνω.

Γράφημα 2 Ώρες που αφιερώνουν οι νέοι/ες στην Ελλάδα σε διάφορες δραστηριότητες

Περίπου πόσο χρόνο αφιερώνετε στις ακόλουθες διαδικτυακές δραστηριότητες κατά μέσο όρο σε μια εργάσιμη ημέρα; Απαντήσεις σε %

	Σχολείο/ εκπαίδευση	Εργασία (αμειβόμενες δραστηριότητες)	Διαδικτυακές εφημερίδες, ενημερωτικές πύλες	Κοινωνικά δίκτυα
Καθόλου χρόνο	21,9	34,2	28,6	5,5
Έως 15 λεπτά	12,5	14,2	29,7	11,6
15–30 λεπτά	17,1	13,6	19,3	14,7
30 λεπτά έως 1 ώρα	14,3	13,5	11,1	18,2
1–2 ώρες	12,7	8,2	6,3	18,4
2–3 ώρες	9,9	4,4	2,7	15,9
3–5 ώρες	7,0	4,2	0,9	8,8
Περισσότερες από 5 ώρες	4,5	7,7	1,3	6,8

Τα επίπεδα ικανοποίησης ποικίλλουν ακόμη περισσότερο όταν συγκρίνουμε το κοινωνικό επίπεδο των ερωτηθέντων. Οι νέοι/ες που προέρχονται από υποβαθμισμένα περιβάλλοντα (όσοι/ες δηλαδή απάντησαν ότι «ζουν σε νοικοκυριά που δεν έχουν αρκετά χρήματα για τους βασικούς λογαριασμούς (ηλεκτρικό ρεύμα, θέρμανση ...) και φαγητό» είναι ακόμη λιγότερο ικανοποιημένοι/ες από την ποιότητα της εκπαίδευσής τους – ένας/μια στους πέντε (25,6 %) δεν είναι καθόλου ικανοποιημένος/η – συγκρινόμενοι/ες με τους νέους/ες που ζουν σε νοικοκυριά στα οποία «έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράζουν ό,τι θέλουν για ένα καλό βιοτικό επίπεδο», μεταξύ των οποίων η συνολική δυσαρέσκεια μειώνεται στο 11,5 %.

47,6 %

Το 47,6 % των ερωτηθέντων δεν είναι καθόλου ικανοποιημένοι/ες ή είναι κυρίως δυσαρεστημένοι/ες με την ποιότητα της εκπαίδευσης

Στο άλλο άκρο του φάσματος, μόνο το 9,3 % των νέων που βρίσκονται σε κατάσταση στέρησης είναι πολύ ή κυρίως ικανοποιημένοι από την εκπαίδευσή τους, σε σύγκριση με το 23,1 % εκείνων που βρίσκονται στο ανώτατο άκρο της κοινωνικής κλίμακας.

Με άλλα λόγια, **η κοινωνική αποστέρηση φαίνεται να είναι ένας αξιόπιστος προγνωστικός παράγοντας όσον αφορά τη (χαμηλή) ικανοποίηση από την εκπαίδευση.**

Διαφθορά στην εκπαίδευση

Ίσως δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένης της συνολικά χαμηλής ικανοποίησης από την ποιότητα της εκπαίδευσης, το ότι οι Έλληνες/ίδες νέοι/ες συμφωνούν σε συντριπτικό βαθμό στο ότι υπάρχει διαφθορά στην εκπαίδευση. Στην ερώτηση αν συμφωνούν ότι «υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι βαθμοί και οι εξετάσεις «εξαγοράζονται» στα ιδρύματα/πανεπιστήμια στην Ελλάδα», περισσότεροι από τους μισούς (52,9 %) συμφωνούν, είτε μάλλον είτε απόλυτα. Ταυτόχρονα, μόνο το 3,6 % των Ελλήνων νέων διαφωνεί πλήρως με την ιδέα ότι οι βαθμοί μπορούν να εξαγοραστούν. Η αντίληψη περί διαφθοράς είναι ακόμη πιο διαδεδομένη μεταξύ των νέων Ελλήνων/ίδων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ατόμων ηλικίας 24–29 ετών, μια ένδειξη ότι η βιωμένη εμπειρία από το σύστημα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μάλλον ενισχύει την πεποίθησή τους περί διαφθοράς στην εκπαίδευση.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι ανερχόμενα, τα παραδοσιακά ειδησεογραφικά μέσα δεν τους αφορούν

Οι Έλληνες/ίδες νέοι/ες κλήθηκαν να εκτιμήσουν τον χρόνο που περνούν καθημερινά στο διαδίκτυο, ασχολούμενοι με οποιαδήποτε από τις ακόλουθες τέσσερις επιλογές (Γράφημα 2):

- Κάνω πράγματα που σχετίζονται με τη σχολική/εκπαιδευτική μου εκπαίδευση
- Κάνω πράγματα που σχετίζονται με την εργασία μου (αμειβόμενες δραστηριότητες)
- Διαβάζω διαδικτυακές εφημερίδες, ενημερωτικές πύλες
- Ξοδεύω χρόνο σε κοινωνικά δίκτυα όπως το Facebook, το Instagram, το TikTok κ.λπ.

Οι ερωτώμενοι/ες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ διαφορετικών χρονικών διαστημάτων που κυμαίνονταν από 15 λεπτά έως και περισσότερες από πέντε ώρες καθημερινά (με την επιλογή επίσης «καθόλου χρόνο»). **Ο χρόνος που αφιερώνεται στα κοινωνικά δίκτυα, όπως το Facebook, το Instagram και το TikTok, είναι η πιο δημοφιλής διαδικτυακή δραστηριότητα από τις τέσσερις.** Περισσότεροι από 80 % των ερωτώμενων δήλωσαν ότι δαπανούν πάνω από μισή ώρα κάθε μέρα στα δίκτυα αυτά, ενώ το 31,5 % αυτών μπορεί να χαρακτηριστεί ως «συστηματικοί χρήστες», ξοδεύοντας πάνω από δύο ώρες κάθε μέρα. Είναι ενδιαφέρον ότι οι μεγαλύτερες υποομάδες του δείγματός μας (ηλικίας 19 ετών και άνω) περνούν περισσότερο χρόνο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης από ό,τι οι νέοι/ες ηλικίας 14–18 ετών, ενδεχομένως επειδή έχουν περισσότερο ελεύθερο χρόνο και λιγότερο δομημένο καθημερινό πρόγραμμα από ό,τι οι νεότεροι σχολικής ηλικίας. Οι «συστηματικοί χρήστες» αποτελούν μόνο το 23,7 % των νέων μεταξύ 14 και 18 ετών, αλλά το 36,1 % των ατόμων ηλικίας 19–24 ετών και το 34 % των ατόμων ηλικίας 25–29 ετών.⁶

Η διαφορά μεταξύ των φύλων είναι ακόμη πιο σημαντική: οι νεαρές γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα αφιερώνουν πολύ περισσότερο χρόνο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης από ό,τι οι νεαροί άνδρες, με τις «συστηματικές χρήστριες» μεταξύ των γυναικών να ανέρχονται στο 36,8 % έναντι 26,5 % των ανδρών.⁷ Το γεγονός ότι η ενασχόληση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να συνδέεται με χαμηλότερη αυτοεκτίμηση ή άλλα προβλήματα ψυχικής υγείας (Twenge και Martin 2020), προβλήματα σωματικής εικόνας (Saiphoo και Vahedi 2019) ή με μορφές διαδικτυακής παρενόχλησης (Harewell, Pina και Story 2022) μπορεί να είναι ένδειξη ότι **η συστηματικότερη χρήση από τις νεαρές γυναίκες τις καθιστά πιο ευάλωτες.**

Η διαδικτυακή παρακολούθηση ειδήσεων ακολουθεί διαφορετικό μοτίβο: το 29,7 % των νέων δαπανά λιγότερα από 15 λεπτά καθημερινά διαβάζοντας διαδικτυακές εφημερίδες ή ενημερωτικές πύλες, ενώ το 28,6 % δεν αφιερώνει καθόλου χρόνο σε τέτοιες δραστηριότητες. Από την άλλη, οι συστηματικοί καταναλωτές ειδήσεων (δηλαδή όσοι/ες ξοδεύουν περισσότερες από δύο ώρες ημερησίως στο διαδίκτυο) αποτελούν μόνο το 4,9 % των νέων Ελλήνων. Αυτό το μοτίβο αποτελεί μια ένδειξη ότι η καθημερινή ειδησεογραφία καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ενώ τα πιο παραδοσιακά κανάλια ενημέρωσης είναι ολοένα και λιγότερο σημαντικά για τους/τις νέους/ες. Η διαπίστωση αυτή συνδέεται και με τα πολύ χαμηλά επίπεδα εμπιστοσύνης στα παραδοσιακά ελληνικά μέσα ενημέρωσης (Kalogeropoulos, Rori and Dimitrakopoulou 2021), ανεξαρτήτως μορφής (τηλεόραση, ψηφιακά ή έντυπα μέσα), γεγονός που καθιστά την Ελλάδα μια ιδιαίτερη περίπτωση αναφορικά με τα μοτίβα κατανάλωσης ειδήσεων.

Οι διαδικτυακές δραστηριότητες που σχετίζονται με το σχολείο ή/και την εκπαίδευση φαίνεται πως είναι λιγότερο σημαντικές τώρα, σε αντίθεση με την περίοδο της πανδημίας όπου και μεταφέρθηκαν διαδικτυακά. Περίπου ένας/μια στους πέντε (21,9 %) δεν αφιερώνει καθόλου χρόνο σε διαδικτυακές σπουδές. Ωστόσο, όπως ίσως είναι αναμενόμενο, η χρήση του διαδικτύου για εκπαιδευτικούς σκοπούς σχετίζεται με την ηλικία των ερωτώμενων. **Μεταξύ των νέων σχολικής ηλικίας (ηλικίας 14–18 ετών) μόνο ένας/μια στους δέκα (10,8 %) δεν αφιερώνει καθόλου χρόνο σε τέτοιες δραστηριότητες, σε αντίθεση με σχεδόν τέσσερις στους δέκα (37,2 %) νέους/ες ενήλικες ηλικίας 25–29 ετών** (με τους νέους/ες ηλικίας 19–24 ετών να βρίσκονται κάπου ενδιάμεσα).⁸ Μπορούμε να υποθέσουμε ότι για το σύνολο σχεδόν των νέων Ελλήνων/ίδων σχολικής ηλικίας, κάποια μορφή διαδικτυακής εκπαίδευσης/κατάρτισης έχει γίνει ο κανόνας και αποτελεί καθημερινή συνήθεια, ενώ το 43 % δαπανά τουλάχιστον μία ώρα καθημερινά στο διαδίκτυο για σχολική εκπαίδευση και επιμόρφωση.

Η κατάσταση είναι μάλλον αντίθετη όσον αφορά την ηλικία και τις διαδικτυακές δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πλειονότητα των νέων Ελλήνων/ίδων σχολικής ηλικίας δεν αφιερώνει καθόλου χρόνο στο διαδίκτυο σε αμειβόμενες δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία. Οι μισοί/ές από αυτούς/ές (50,6 %) δεν αφιερώνουν καθόλου χρόνο σε τέτοιου είδους δραστηριότητες και ένα άλλο 34,1 % αφιερώνει μία ώρα ή λιγότερο καθημερινά. Ως προς τα άτομα που ανήκουν στην ομάδα μεγαλύτερης ηλικίας του δείγματος (25–29 ετών), το 11,9 % αφιερώνει περισσότερες από πέντε ώρες καθημερινά χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο για δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία, το 4,8 % αφιερώνει 3–5 ώρες καθημερινά και το 15,3 % αφιερώνει 1–3 ώρες καθημερινά στο διαδίκτυο για δραστηριότητες που σχετίζονται με την εργασία. Αυτό σημαίνει ότι το 23,1 % δεν χρησιμοποιεί καθόλου το διαδίκτυο για την εργασία του.

Κύρια συμπεράσματα

- 1.** Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες παρουσιάζουν χαμηλά επίπεδα ικανοποίησης από την εκπαίδευση.
- 2.** Θεωρούν ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη στην εκπαίδευση.
- 3.** Οι νέες γυναίκες στην Ελλάδα χρησιμοποιούν περισσότερο τα κοινωνικά δίκτυα σε σχέση με τους νέους άνδρες.
- 4.** Τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης γίνονται όλο και λιγότερο σημαντικά για τους νέους όσον αφορά την κατανάλωση ειδήσεων.
- 5.** Τα διαδικτυακά εργαλεία εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελούν μέρος της καθημερινότητας των νέων Ελλήνων/ίδων, ιδίως όσων είναι σχολικής ηλικίας.

5. Απασχόληση και κινητικότητα

Οι νέοι/ες αποτελούν έναν ευάλωτο πληθυσμό όσον αφορά την απασχόληση. Στην Ελλάδα, τα ποσοστά απασχόλησης τόσο του γενικού πληθυσμού όσο και των νέων μειώθηκαν σημαντικά από το 2010 και μετά, αντανakλώντας τον αντίκτυπο της ευρωπαϊκής χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης. Το 2013, η ανεργία των νέων στην Ελλάδα κορυφώθηκε στο 62,3 %. Περισσότερο από μια δεκαετία αργότερα, παρά την οικονομική ανάπτυξη, φαίνεται ότι περισσότεροι/ες από ένας/μία στους/ις πέντε νέους/ες εξακολουθούν να αγωνίζονται να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, το συνολικό ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ήταν 11,5 % για το 2023 και 10,8 % για το 2024.⁹

49 %

Το 49 % των νέων είναι επαγγελματικά ενεργοί/ές. Οι μεγαλύτεροι/ες σε ηλικία έχουν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης στον τομέα της ειδικότητάς τους

Το ποσοστό ανεργίας μεταξύ των νέων (15–24 ετών) είναι σταθερά περίπου διπλάσιο από το ποσοστό του γενικού πληθυσμού. Τα πιο πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι το 22,6 % των ατόμων ηλικίας 15–24 ετών είναι άνεργοι/ες, ενώ το 10,1 % των ατόμων ηλικίας 25–74 ετών δεν έχουν εργασία. Επιπλέον, το ποσοστό ανεργίας των νέων στην Ελλάδα (22,6 %) είναι σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ27 (14,4 %).¹⁰

Η παρούσα έρευνα αναλύει το καθεστώς απασχόλησης, τον τομέα απασχόλησης και τα προσόντα των συμμετεχόντων/ουσών. Καταγράφονται επίσης οι προσωπικές αντιλήψεις για τους κρίσιμους παράγοντες απασχόλησης.

Κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης του 2009, η Ελλάδα βίωσε την αποδημία, καθώς ένας σημαντικός αριθμός νέων Ελλήνων/ίδων με υψηλή εξειδίκευση μετανάστευσε για «καλύτερες προοπτικές σταδιοδρομίας, περισσότερες πιθανότητες να βρουν μια θέση εργασίας που σχετίζεται με την ειδικότητά τους, ένα ικανοποιητικό εισόδημα και αυξημένες ευκαιρίες για περαιτέρω κατάρτιση» (Πρατσίνακης 2022: 30). Η Ελλάδα έχει υποστεί τη λεγόμενη «διαρροή εγκεφάλων» από το 2010, καθώς περισσότεροι/ες από 200.000 επαγγελματίες έχουν εγκαταλείψει τη χώρα (Labrianidis & Pratsinakis 2016: 11).

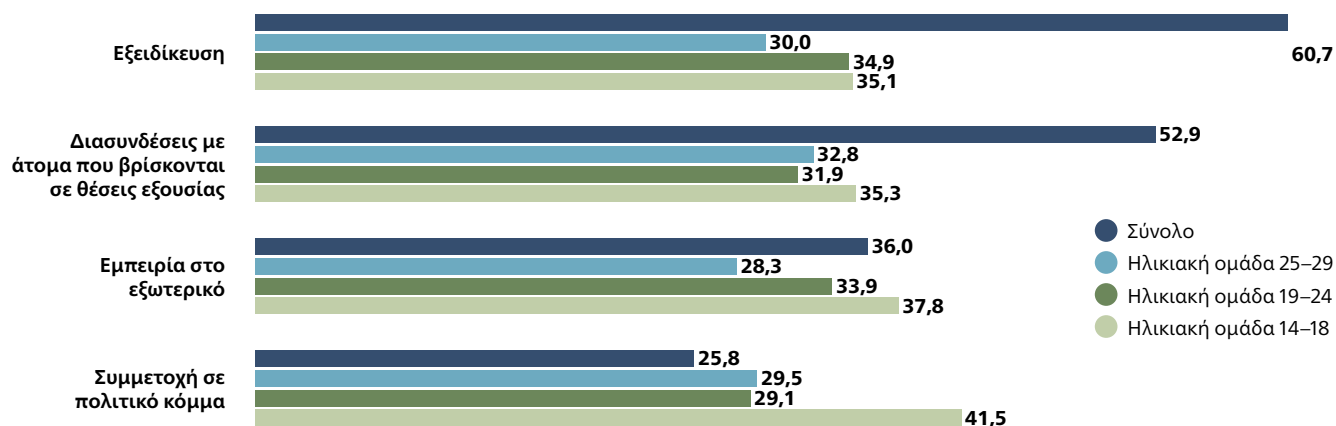
Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα ρίξουν φως σε θέματα, όπως νέοι/ες οι Έλληνες/ίδες που ταξιδεύουν στο εξωτερικό για κατάρτιση ή εκπαίδευση, η μακροχρόνια παραμονή στο εξωτερικό, η επιθυμία για μετανάστευση, οι λόγοι για πιθανή μετανάστευση και οι ενέργειες που ακολουθούν για να μετακινηθούν στο εξωτερικό.

Οι νέοι/ες συμμετέχοντες/ουσες που έχουν κάποια επαγγελματική ιδιότητα (49,2 %) υπερτερούν αριθμητικά εκείνων που δεν εργάζονται (41 %). Ωστόσο, οι συνηθέστερες απαντήσεις των ερωτώμενων είναι οι εξής: «Δεν εργάζομαι, αλλά αναζητώ ενεργά μια θέση εργασίας» (20,6 %) και «Δεν εργάζομαι και αυτήν την στιγμή δεν ψάχνω για δουλειά» (20,4 %).

Το τρέχον καθεστώς απασχόλησης μπορεί να προσδιοριστεί αναλύοντας τις διαφορές μεταξύ των διαφόρων ηλικιακών ομάδων (εφαρμογή chi-square tests).¹¹ **Όπως αναμενόταν, μεταξύ των προ-ενηλίκων (14–18 ετών), οι περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες δήλωσαν ότι «δεν εργάζονται και αυτήν την στιγμή δεν ψάχνουν για δουλειά» (38,6 %). Μεταξύ των ατόμων που μόλις έχουν εισέλθει στην ενήλικη ζωή (19–24 ετών), η πλειοψηφία «δεν εργάζεται, αλλά αναζητά ενεργά μια θέση εργασίας» (25 %), ακολουθούμενη από εκείνους/ες που «δεν εργάζονται και δεν ψάχνουν για δουλειά» (17,7 %).**

Γράφημα 3 **Απόψεις των νέων στην Ελλάδα για τους σημαντικούς παράγοντες για την εξεύρεση εργασίας**

Κατά τη γνώμη σας, πόσο σημαντικοί είναι οι ακόλουθοι παράγοντες όσον αφορά την εύρεση εργασίας για έναν/μία νέο/α στη χώρα σας; «Μάλλον σημαντικό»- & «Πολύ σημαντικό»-συνδυασμένες απαντήσεις ανά ηλικία (%)

Η ηλικιακή ομάδα 25-29 ετών είναι η πιο δραστήρια όσον αφορά την επαγγελματική της σταδιοδρομία: το 27,8 % δήλωσε ότι «έχουν σύμβαση αορίστου χρόνου για εργασία πλήρους απασχόλησης», ενώ το 21,7 % δήλωσε ότι είναι επί του παρόντος άνεργοι/ες αλλά «αναζητούν ενεργά μια θέση εργασίας».

Η ηλικία σχετίζεται επίσης σημαντικά με τον τομέα απασχόλησης των εργαζομένων. Περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες μεγαλύτερης ηλικίας δηλώνουν ότι εργάζονται στον τομέα της επαγγελματικής τους εξειδίκευσης.¹² Χαρακτηριστικά, μεταξύ των εργαζομένων ηλικίας 25-29 ετών, η πλειονότητα (45,1 %) «εργάζονται πάνω στο επάγγελμά τους». Αντίθετα, οι περισσότεροι/ες προ-ενήλικες 14-18 ετών (45,5 %) εργάζονται σε τομείς στους οποίους δεν έχουν εξειδίκευση.

Μεταξύ των εργαζομένων, περισσότεροι/ες από τους/τις μισούς/ές (54,7 %) ισχυρίζονται ότι ο σημερινός τομέας εργασίας τους «συμβαδίζει με το επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης που έχουν ολοκληρώσει». Ένα μικρότερο ποσοστό (28,7 %) εκτιμούν ότι είναι υπερεξειδικευμένοι/ες για την εργασία τους και μόνο 12,7 % εκτιμούν ότι είναι υποεξειδικευμένοι/ες για την τρέχουσα απασχόλησή τους.

Καμία διαφορά μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων δεν επαληθεύεται για την εκτίμηση των προσόντων για την τρέχουσα εργασία των ερωτώμενων (εφαρμογή chi-square tests). Επιπλέον, δεν επαληθεύονται διαφορές μεταξύ των δύο φύλων για κανένα από τα προηγούμενα ερευνητικά ερωτήματα που σκιαγραφούν το προφίλ απασχόλησης των νέων στην Ελλάδα.

61 %

Το 61 % των νέων στην Ελλάδα πιστεύει ότι η εξειδίκευση είναι η σημαντικότερη προϋπόθεση για την εύρεση εργασίας, ενώ η επαφή με ισχυρούς ανθρώπους είναι επίσης αρκετά αποτελεσματική (53 %)

Όσον αφορά τους/ις νέους/ες ηλικίας 14-24 ετών, οι περισσότεροι/ες δεν εργάζονται στο επάγγελμα ή στον τομέα της ειδικότητάς τους (32,5 %). Ωστόσο, το 27,6 % αυτών δηλώνουν ότι εργάζονται σε σχετικό επάγγελμα. Οι συμμετέχοντες/ουσες απαντούν επίσης πώς ο τρέχων τομέας εργασίας τους ευθυγραμμίζεται με το επίπεδο εκπαίδευσής τους.

Όταν οι νέοι/ες καλούνται να αναφέρουν σημαντικούς παράγοντες για την εξεύρεση εργασίας, η «εξειδίκευση» (60,7 %) και «οι διασυνδέσεις με άτομα που ασκούν εξουσία» (52,9 %) είναι οι επικρατέστεροι. Η «εμπειρία στο εξωτερικό» φαίνεται λιγότερο σημαντική (36 %). Αν και τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα παραδοσιακά επιτελούσαν έναν τέτοιο ρόλο, δεν θεωρούνται πλέον οι πρωταρχικοί παράγοντες. Χαρακτηριστικά, η συμμετοχή σε πολιτικό κόμμα αξιολογείται ως ο λιγότερο σημαντικός παράγοντας για την επίτευξη της επαγγελματικής ένταξης (25,8 %) (Γράφημα 3).

Οι ηλικιακά μεγαλύτεροι (25–29 ετών) φαίνεται να δίνουν προτεραιότητα στην «εξειδίκευση» και την «εμπειρία από το εξωτερικό» σε μικρότερο βαθμό. Αντίθετα, η νεότερη ομάδα (14–18 ετών) περιλαμβάνει μεταξύ των χρήσιμων παραγόντων για την εύρεση εργασίας την «ιδιότητα μέλους πολιτικού κόμματος», την «εμπειρία στο εξωτερικό» και τις διασυνδέσεις με ισχυρούς ανθρώπους.

Ωστόσο, σχεδόν τρεις στους δέκα (27,6 %) έχουν μείνει σε άλλη χώρα για εκπαιδευτικούς λόγους. Περίπου το 28,8 % απάντησε «δεν γνωρίζω».

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι απαντήσεις διαφέρουν μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων. Τα άτομα ηλικίας 24–29 ετών έχουν περισσότερες πιθανότητες (50 %) από τις ηλικίες 19–24 ετών (38,1 %) και ιδιαίτερα τις ηλικίες 14–18 ετών (11,9 %) να έχουν «βρεθεί στο εξωτερικό στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».¹³ Εκείνοι/ες που είναι πιο πιθανό να έχουν «βρεθεί στο εξωτερικό στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης» είναι οι νέοι/ες 19–24 ετών (51,4 %) και ακολουθούν οι 14–18 ετών (26,2 %).¹⁴ Όσον αφορά εκείνους/ες που δηλώνουν ότι δεν σκοπεύουν να μεταβούν στο εξωτερικό για εκπαιδευτικούς σκοπούς, οι περισσότεροι/ες είναι προ-ενήλικες (41,6 %), ακολουθούμενοι από τους 19–24χρονους (35,5 %) και τους 25–29χρονους (22,9 %).

83 % Το 83 % των νέων Ελλήνων/ίδων δεν έχει λείψει από την Ελλάδα για πάνω από έξι μήνες

Στην επόμενη ενότητα της έρευνας, οι συμμετέχοντες/ουσες ερωτώνται σχετικά με την εμπειρία ή/και τα σχέδια κινητικότητας εκτός της χώρας. **Φαίνεται ότι οι περισσότεροι/ες νέοι/ες (39,7 %) δεν έχουν «μείνει ποτέ στο εξωτερικό για σκοπούς εκπαίδευσης ή κατάρτισης».**

Γράφημα 4 **Λόγοι μετακίνησης σε άλλη χώρα και επιθυμία μετανάστευσης στους/ις νέους/ες στην Ελλάδα**

Πόσο ισχυρή είναι η επιθυμία σας να μετακομίσετε σε άλλη χώρα για περισσότερο από έξι μήνες; Ποιος είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο θα μετακομίζατε σε άλλη χώρα; Απαντήσεις σε %

	Σύνολο	Καμία/Ασθενής επιθυμία για μετανάστευση	Μέτρια επιθυμία για μετανάστευση	Ισχυρή/Πολύ ισχυρή επιθυμία για μετανάστευση
Μεγαλύτερη πολιτιστική ποικιλομορφία	0,6	16,7	66,7	16,7
Για να είμαι κοντά στα άτομα που αγαπώ	1,0	20,0	70,0	10,0
Κοινωνική και πολιτική σταθερότητα στη χώρα υποδοχής	2,5	12,0	52,0	36,0
Για να ξεφύγω από μια δυσάρεστη κατάσταση	2,8	19,2	46,2	34,6
Λόγω της διαφθοράς και των πελατειακών σχέσεων στη χώρα μου	3,1	19,4	41,9	38,9
Καλύτερες ευκαιρίες για να ξεκινήσω τη δική μου επιχείρηση	3,7	7,9	50,0	42,1
Για να ζήσω μια διαφορετική κουλτούρα	3,7	8,1	45,9	45,9
Άλλο/Δεν γνωρίζω	4,3	55,2	13,8	31,0
Καλύτερη εκπαίδευση	5,8	22,4	31,0	46,6
Καλύτερες δυνατότητες απασχόλησης	8,5	25,0	38,1	36,9
Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου	15,1	12,6	39,1	48,3
Υψηλότεροι μισθοί	25,3	21,7	43,9	34,4

Περισσότεροι/ες από οκτώ στους δέκα δηλώνουν ότι δεν έχουν λείψει από την Ελλάδα για πάνω από έξι μήνες (83 %). Όταν οι συμμετέχοντες/ουσες ερωτώνται σχετικά με την προθυμία τους να μεταναστεύσουν σε άλλη χώρα για περισσότερο από έξι μήνες, οι νέοι/ες εκφράζουν αρχικά έλλειψη επιθυμίας (35,4 % δηλώνουν ότι «δεν προτίθενται να μεταναστεύσουν» ή ότι έχουν «μικρή» επιθυμία), ακολουθούμενη από μέτρια επιθυμία (31,4 %). Ένα ποσοστό 29,3 % δηλώνει «ισχυρή» ή «πολύ ισχυρή» επιθυμία να μεταναστεύσει σε άλλη χώρα. Δεν διαπιστώνονται διαφορές μεταξύ των δύο φύλων. Ωστόσο, όσον αφορά την ηλικία, οι νέοι/ες ενήλικες (19–24 ετών) κατά την έναρξη της ανεξαρτησίας είναι εκείνοι/ες που εκφράζουν συχνότερα ισχυρή επιθυμία να ζήσουν στο εξωτερικό.¹⁵

Παρά τη γενική απροθυμία των νέων να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, αξίζει να διερευνηθούν οι πιθανοί λόγοι για την ανάληψη τέτοιας δράσης. Τα οικονομικά ζητήματα είναι οι πρωτεύοντες λόγοι για να μεταναστεύσει ένας/μία νέος/α σε άλλη χώρα. Οι ερωτώμενοι/ες δίνουν προτεραιότητα στις «υψηλότερες αποδοχές» (25,3 %) ως το σημαντικότερο κίνητρο για την μετακίνηση από τη χώρα, ακολουθούμενο από τη «βελτίωση του βιοτικού επιπέδου» (15,1 %) και τις «καλύτερες δυνατότητες απασχόλησης» (8,5 %).

Προσπαθούμε να κατανοήσουμε καλύτερα ποια κίνητρα για τη μετακίνηση σε άλλη χώρα ωθούν τους νέους/ες να προβούν σε μια τέτοια ενέργεια. Φαίνεται ότι η πλειονότητα όσων εκφράζουν έντονη επιθυμία να μεταναστεύσουν το κάνουν για λόγους όπως η «βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου» (48,3 %) και η «απόκτηση καλύτερης εκπαίδευσης» (46,6 %).

Οι περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες εξέφρασαν απροθυμία να μετακομίσουν στο εξωτερικό μέσα στα επόμενα χρόνια. Ένα μικρό ποσοστό των νέων (21 %) εξετάζει την πιθανότητα μετανάστευσης «εντός της επόμενης πενταετίας». Ακολουθούν εκείνοι/ες που οραματίζονται την πιθανότητα «εντός των επόμενων δύο ετών» (13,8 %) και «εντός των επόμενων δέκα ετών» (12,8 %).

Όσον αφορά το χρονικό διάστημα που μπορεί να επιθυμούν να μείνουν μακριά από τη χώρα τους, η πλειονότητα δηλώνει έως και πέντε χρόνια. Αναλυτικότερα, 18,3 % ανέφεραν ότι θα μπορούσαν να μείνουν στο εξωτερικό από ένα έως πέντε έτη, ενώ το 10 % ανέφεραν «λιγότερο από ένα έτος».

Πολύ λίγοι/ες νέοι/ες έχουν προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια για να φύγουν από τη χώρα. Ωστόσο, όσοι/ες έχουν αναλάβει δράση, φαίνεται ότι βασίζονται στις προσωπικές σχέσεις. Περίπου το 14,2 % των ερωτώμενων «έχουν επικοινωνήσει με φίλους/συγγενείς για να τους βοηθήσουν να μετακομίσουν στο εξωτερικό», 9,7 % «έχουν επικοινωνήσει με πιθανά πανεπιστήμια/σχολεία» και 9,5 % «έχουν επικοινωνήσει με πιθανούς εργοδότες». Ωστόσο, το 43,8 % των νέων Ελλήνων/ίδων που συμμετείχαν στην έρευνα δεν έχει προβεί σε καμία ενέργεια για να μεταναστεύσει.

Κύρια συμπεράσματα

1. Οι προ-ενήλικες εργάζονται συχνά σε θέσεις εργασίας για τις οποίες δεν έχουν επαγγελματική εξειδίκευση, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας τείνουν να εργάζονται στον τομέα που έχουν επιλέξει.
2. Τα προσόντα ή η εξειδίκευση και οι διασυνδέσεις με ισχυρούς ή ανθρώπους με επιρροή αναδεικνύονται ως οι πιο αποτελεσματικοί παράγοντες για την εξεύρεση εργασίας.
3. Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες δεν έχουν συμμετάσχει ποτέ σε προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης σε άλλη χώρα, όμως η πιθανότητα μετακίνησης στο εξωτερικό είναι μεγαλύτερη για τους/ις νέους/ες 25–29 ετών.
4. Οι νέοι/ες δεν είναι πρόθυμοι/ες να φύγουν από τη χώρα τους.
5. Οι ευκαιρίες βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου, καθώς και η καλύτερη εκπαίδευση θα μπορούσαν να τους πείσουν να μεταναστεύσουν.

6. Οικογένεια και μελλοντικά σχέδια

Οι έρευνες για τον νεανικό πληθυσμό στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια υπογραμμίζουν δύο αλληλένδετους παράγοντες που οι ίδιοι οι νέοι/ες αναδεικνύουν ως βασικούς για τη διαχείριση και τον προγραμματισμό της ζωής τους: την απασχόληση και την ανεξαρτησία. Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν ερωτώνται «Ποια είναι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι/ες στην Ελλάδα σήμερα;», δίνουν προτεραιότητα στους επαγγελματικούς παράγοντες (όπως ανεργία, χαμηλοί μισθοί, έλλειψη ευκαιριών, αβέβαιο επαγγελματικό μέλλον) και ακολουθούν οι παράγοντες της αυτονομίας (συμπεριλαμβανομένης της αδυναμίας επίτευξης ανεξαρτησίας ή δημιουργίας οικογένειας) (Κολιαστάσης 2022: 10).

14 %

Το 14 % των νέων Ελλήνων/ίδων ζει μόνο του, ενώ η πλειονότητα συνυπάρχει σε νοικοκυριά με γονείς και αδέρφια

Αυτό επισημαίνεται ιδιαίτερα για τα άτομα ηλικίας 17–39 ετών και κυρίως για τους νέους/ες 25–29 ετών.

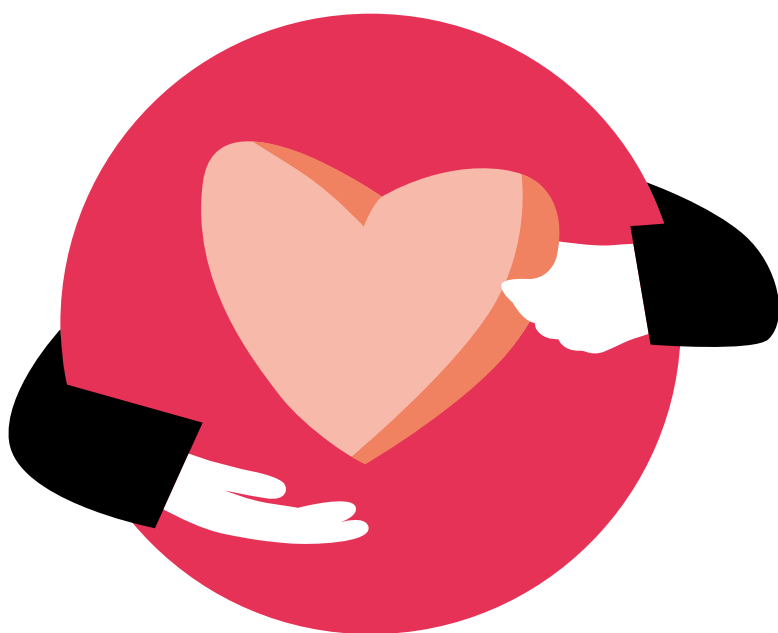
Αυτά τα οικονομικά εμπόδια – τα οποία προφανώς καθιερώθηκαν από την έναρξη της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσης το 2009 – εμποδίζουν τους/ις νέους/ες ενήλικες στις προσπάθειές τους να ζήσουν ανεξάρτητη ζωή. Ίσως, αναπόφευκτα επιλέγουν να μένουν στο σπίτι με τους γονείς τους περισσότερο από όσο θα επιθυμούσαν (Χριστοπούλου και Πανταλίδου 2022). Η πιο πρόσφατη έρευνα για τη στέγαση υπογραμμίζει ότι η Ελλάδα έχει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό νέων ηλικίας 25–34 ετών που εξακολουθούν να ζουν στο σπίτι τους στην Ευρώπη (60 %) (Manalis κ.α. 2022).¹⁶

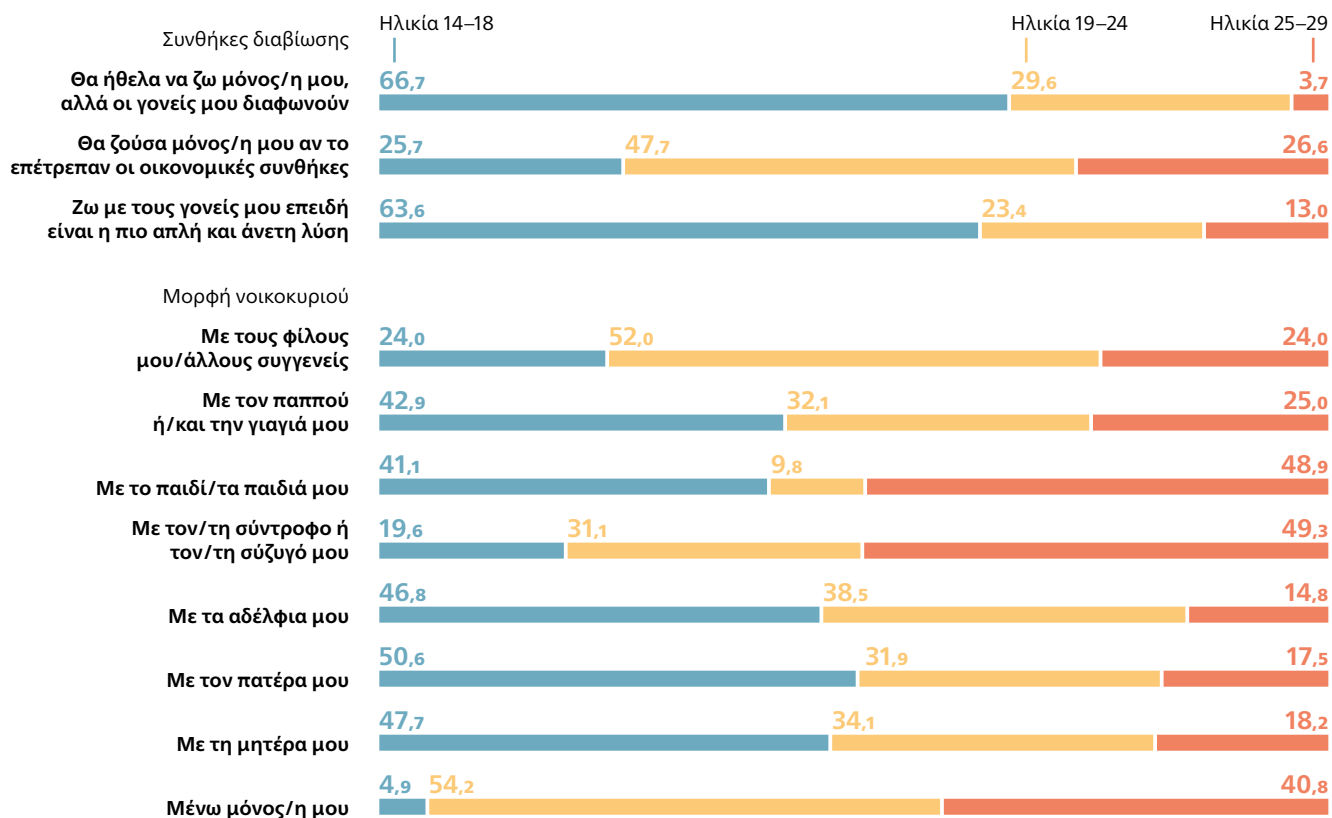
Αυτοί οι περιορισμοί για τους νέους/ες αποδίδονται στην ανεργία, τις χαμηλά αμειβόμενες και επισφαλείς θέσεις εργασίας και το χαμηλό εισόδημα των νοικοκυριών. Επιπλέον, στην Ελλάδα το κόστος στέγασης είναι πολύ υψηλό και αυξάνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια (Αλεξανδρή 2022, Καφετζής 2022).

Η παρούσα έρευνα αποτυπώνει βασικά χαρακτηριστικά των οικογενειών των νέων Ελλήνων/ίδων, όπως η ατομική συνύπαρξη στο νοικοκυριό, η επιθυμητή τρέχουσα ή/και μελλοντική κατάσταση διαβίωσης, οι σχέσεις με τους γονείς, η τρέχουσα κατάσταση σχέσεων και η επιθυμία για τη δική τους οικογένεια με παιδιά στο μέλλον.

Εκτιμώντας την οικογενειακή ζεστασιά και λαχταρώντας την ανεξαρτησία

Οι ερωτώμενοι/ες φωλιάζουν στην οικειότητα της οικογένειας, καθώς μόνο το 14,2 % φαίνεται να ζει μόνο του. Η πλειονότητα συνυπάρχει σε νοικοκυριά με γονείς και αδέρφια. Όπως ήταν αναμενόμενο, μεταξύ εκείνων που ζουν σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά, ελάχιστοι/ες είναι μη ενήλικες (το 4,9 % είναι ηλικίας 14–18 ετών) (Γράφημα 5).¹⁷ Η πλειονότητα όσων ζουν μόνοι/ες (54,2 %) είναι 19–20 ετών και 25–29 ετών (40,8 %).

Γράφημα 5 **Μορφή νοικοκυριού και συνθήκες διαβίωσης ανά ηλικία των νέων στην Ελλάδα***Ποια από τα παρακάτω άτομα ζουν μαζί σας στο ίδιο νοικοκυριό;**Ποια από τις παρακάτω δηλώσεις περιγράφει καλύτερα την κατάστασή σας; Απαντήσεις σε %*

Οι πρώτοι/ες είναι άτομα που ζουν στο σπίτι τους προκειμένου να σπουδάσουν ή/και να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, ενώ στους δεύτερους/ες περιλαμβάνονται όσους/ες έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους ή/και την επαγγελματική τους κατάρτιση.¹⁸

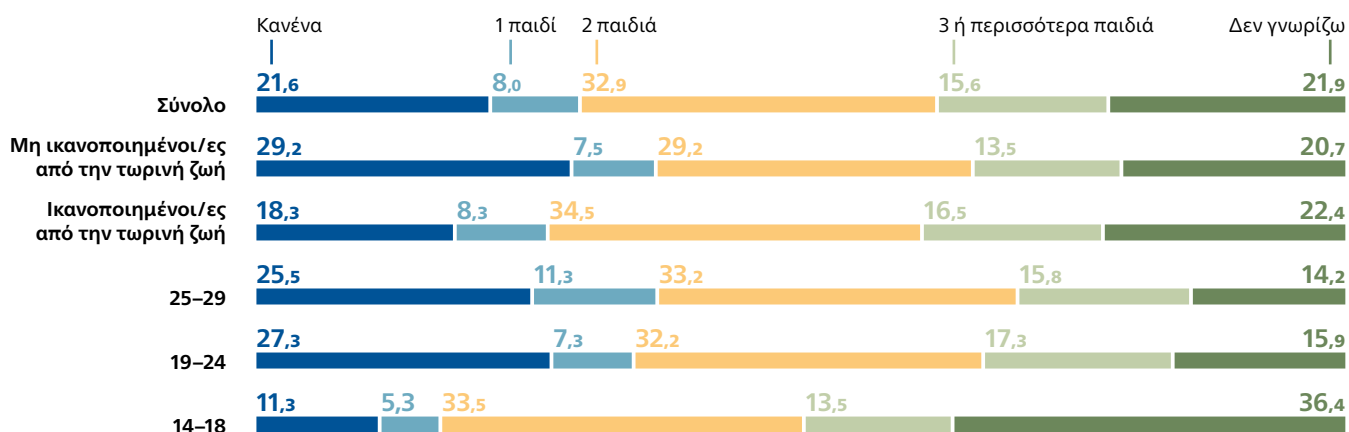
Παρά τη διαπίστωση ότι η πλειονότητα των νέων στην Ελλάδα φαίνεται να ζει σε πολυμελή νοικοκυριά, συμπεριλαμβανομένων των γονέων και/ή της δικής τους οικογένειας, η ιδέα της ανεξαρτησίας φαίνεται να είναι ευρέως διεδεδομένη, ιδίως μεταξύ εκείνων που φτάνουν στην ενηλικίωση. Εκτός από την ηλικία, η οικονομική δυνατότητα αποτελεί επίσης καθοριστικό παράγοντα για τη συγκατοίκηση με τους γονείς ή/και την ελπίδα να ζήσουν μόνοι/ες τους.

Η αποδοχή της γονικής φροντίδας είναι «η πιο απλή και πιο άνετη λύση» για τους/ις μη ενήλικες (63,6 % είναι 14–18 ετών) (Γράφημα 5). Η άνεση που βιώνουν οι νέοι/ες τείνει να μειώνεται καθώς μεγαλώνουν (23,4 % για τα άτομα 19–24 ετών, 13 % για τα άτομα 25–29 ετών). Οι προ-ενήλικες επιθυμούν την ανεξάρτητη διαβίωση παρά τη διαφωνία των γονέων (66,7 %).

Επιπλέον, το 29,6 % των ατόμων ηλικίας 19–24 ετών αναφέρει ότι αισθάνεται πίεση από τους γονείς τους να παραμείνει στο οικογενειακό νοικοκυριό αντί να επιδιώξει την ανεξαρτησία του. Αυτή η ανασταλτική επίδραση των γονέων μειώνεται μετά την ηλικία των 25 ετών (3,7 % για τους 25–29 χρονούς/ες).

Γράφημα 6 Σχέδια για απόκτηση παιδιού/ών ανά ηλικία και ικανοποίηση από τη ζωή των νέων στην Ελλάδα

Πόσα παιδιά σχεδιάζετε ή φαντάζεστε να έχετε στη ζωή σας; Απαντήσεις σε %

Παρόλο που οι ερωτώμενοι/ες προσδιορίζουν τους γονείς ως κυρίαρχο παράγοντα στις συνθήκες διαβίωσής τους – είτε ως φορείς παροχής φροντίδας είτε ως άτομα που διαφωνούν με την ανεξάρτητη διαβίωσή τους – αποδίδουν επίσης την παραμονή στο σπίτι με την οικογένειά τους σε οικονομικούς περιορισμούς.

57 %

Το 57 % των νέων Ελλήνων/ίδων θέλουν να αποκτήσουν τουλάχιστον ένα παιδί στο μέλλον

Όσον αφορά τα άτομα που μόλις έχουν εισέλθει στην ενήλικη ζωή (19–24 ετών), είναι αξιοσημείωτο ότι σχεδόν οι μισοί/ές (47,7 %) τονίζουν ότι «θα ήθελαν να ζήσουν μόνοι/ες τους, εάν το επέτρεπαν οι οικονομικές συνθήκες» (Γράφημα 5). Η διεισδυτικότητα των οικονομικών περιορισμών δεν αφορά μόνο εκείνους/ες που εισέρχονται σε ηλικία ανεξαρτησίας, αλλά και τους/ις μεγαλύτερους/ες νέους/ες ενήλικες (25–29 ετών) (26,6 %), ακόμη και τους/ις προ-ενήλικες (14–18 ετών) (25,7 %).

Η αρμονική συμβίωση με τους γονείς είναι ευκολότερη όσο οι νέοι/ες μεγαλώνουν ακόμη

Επιχειρώντας να εξετάσουμε προσεκτικά τις οικογενειακές σχέσεις, περισσότεροι/ες από εννέα στους/ις δέκα ερωτώμενοι/ες επιβεβαίωσαν **αρμονικές αλληλεπιδράσεις με τους γονείς τους**. Περίπου 44,2 % δηλώνουν ότι «τα πάνε πολύ καλά» με τους γονείς τους, ενώ το 48,8 % επιβεβαιώνουν ότι «τα πάνε καλά, αν και μερικές φορές έχουν διαφορετικές απόψεις». Αναφορά σε συγκρουσιακές σχέσεις γίνεται μόνο από μια μικρή μειοψηφία, καθώς μόνο 5,3 % ομολογούν ότι «γενικά δεν τα πάνε καλά και συχνά διαφωνούν», ενώ μόλις το 0,8 % κάνει αναφορά σε «πολύ συγκρουσιακές σχέσεις» με τους γονείς τους.

Η διμεταβλητή ανάλυση¹⁹ δεν επιβεβαιώνει σημαντική σχέση μεταξύ της ηλικίας των ερωτώμενων και της σχέσης τους με τους γονείς τους. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ των ερωτώμενων που παραδέχονται ότι διαφωνούν συχνά με τους γονείς τους, η πλειοψηφία (45,3 %) είναι ηλικίας 19–24 ετών.²⁰ Επιπλέον, οι νέοι/ες 19–24 ετών περιγράφουν τη σχέση τους με τους γονείς τους κυρίως ως συγκρουσιακή (62,5 %).²¹

Φαίνεται ότι όταν οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες φτάνουν στην ηλικία της ανεξαρτησίας, οι εντάσεις με τους γονείς τους τείνουν να αυξάνονται. Παρ' όλα αυτά, οι συγκρουσιακές σχέσεις εξασθενούν μετά την ηλικία των 25 ετών.

Επιπλέον, οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων αναδεικνύονται σημαντικές όσον αφορά τις σχέσεις με τους γονείς.²² Αναλυτικότερα, σχεδόν διπλάσιος αριθμός γυναικών (66 %) από ό,τι ανδρών (34 %) δηλώνει ότι «δεν τα πάνε καλά και συχνά διαφωνούν» με τους γονείς τους. Αντίθετα, οι άνδρες (52,7 %) συχνότερα από τις γυναίκες (47,3 %) «τα πάνε πολύ καλά» με τους γονείς τους.

Σχεδόν οι μισοί/ές από τους ερωτώμενους/ες (51,4 %) είναι μόνοι/ες. Ακολουθούν όσοι/ες έχουν σχέση αλλά δεν ζουν μαζί (17,7 %), όσοι/ες ζουν με σύντροφο αλλά δεν είναι παντρεμένοι/ες (15,1 %), όσοι/ες είναι παντρεμένοι/ες (14 %) και τέλος, όσοι/ες είναι διαζευγμένοι/ες (1 %). Όπως αναμενόταν, η κατάσταση των σχέσεων συνδιαμορφώνεται σημαντικά με την ηλικία.²³ Οι περισσότεροι/ες εργένηδες είναι ηλικίας 14–18 ετών (41,7 %) και το ποσοστό μειώνεται όσο τα άτομα μεγαλώνουν (34,9 % για τους/ις 19–24 ετών, 23,4 % για τους/ις 25–29 ετών). Το μοτίβο αυτό αντιστρέφεται μεταξύ εκείνων που έχουν σύντροφο ή σύζυγο.²⁴

Εάν η παρούσα ζωή είναι ικανοποιητική, η γονεϊκότητα είναι επιθυμητή για τους/ις νέους/ες μεταξύ 25 και 35 ετών. Προκειμένου να προσδιοριστεί η πρόθεση των ερωτώμενων να αποκτήσουν οικογένεια στο μέλλον, ερωτώνται: α) πόσα παιδιά (εάν θέλουν) σχεδιάζουν ή φαντάζονται να αποκτήσουν στο μέλλον και β) σε ποια ηλικία σχεδιάζουν να αποκτήσουν το πρώτο τους παιδί;

Περισσότεροι/ες από τους/ις μισούς/ές (56,5 %) δηλώνουν θετική πρόθεση να αποκτήσουν τουλάχιστον ένα παιδί στο μέλλον, ενώ οι υπόλοιποι/ες θα προτιμούσαν να μην αποκτήσουν παιδιά (21,6 %) ή είναι ακόμη αναποφασιστοι/ες (21,9 %) (Γράφημα 6). Μεταξύ εκείνων που επιθυμούν να αποκτήσουν τη δική τους οικογένεια στο μέλλον, η πλειοψηφία επιθυμεί να αποκτήσει το πρώτο της παιδί γύρω στην ηλικία των 30 ετών.²⁵ Χαρακτηριστικά, η κυρίαρχη απάντηση είναι η ηλικία των 30 ετών (22,2 %), ακολουθούμενη από την ηλικία των 28 ετών (11,2 %).

Σε κάθε περίπτωση, οι ερωτώμενοι/ες δήλωσαν ότι επιθυμούν να αποκτήσουν παιδί όχι νωρίτερα από την ηλικία των 15 ετών, καθώς και όχι αργότερα από την ηλικία των 53 ετών. **Συνοψίζοντας, η πιο επιθυμητή δεκαετία για τη γονεϊκότητα φαίνεται να είναι αυτή από τα 25 έως τα 35 έτη.** Τα ποσοστά τείνουν να μειώνονται μετά την ηλικία των 36 ετών, υποδεικνύοντας ένα σημαντικό ορόσημο για τα μελλοντικά οικογενειακά σχέδια.

Η γενική αισιόδοξη πρόθεση των νέων Ελλήνων/ίδων να αποκτήσουν οικογένεια στο μέλλον ελέγχεται περαιτέρω σε σχέση με ορισμένες άλλες μεταβλητές. Αρχικά, επιχειρούμε να ελέγξουμε την πιθανή συνδιακύμανση μεταξύ της επιθυμίας για παιδιά στο μέλλον και μεταβλητών του κοινωνικού προφίλ, όπως (i) η ηλικία και (ii) το φύλο.²⁶ Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την επιθυμία για μελλοντική οικογένεια. Ωστόσο, στην περίπτωση των ηλικιακών υποομάδων, οι προ-ενήλικες (14–18 ετών) τείνουν συχνότερα να δηλώνουν ότι δεν έχουν ακόμη κάνει σχέδια για την μελλοντική τους οικογένεια (36,4 %) (Γράφημα 6). Ενώ, τα άτομα ηλικίας 19–29 ετών είναι πιο πιθανό να δηλώσουν ότι δεν σκοπεύουν να αποκτήσουν παιδί στο μέλλον από ότι οι νεότεροι.

Δύο ακόμα μεταβλητές που σχετίζονται με τα τρέχοντα και μελλοντικά μέσα διαβίωσης των ερωτώμενων ελέγχονται ως προς τη συνδιακύμανσή τους με την επιθυμία απόκτησης παιδιών. Αφενός, η πλειονότητα όσων δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι/ες από την τωρινή ζωή τους αναφέρει ότι δεν σκοπεύει να αποκτήσει παιδιά στο μέλλον (29,2 %) (Γράφημα 6). Επίσης, **μεταξύ εκείνων που είναι ικανοποιημένοι/ες από την τρέχουσα ζωή τους, το 51 % σχεδιάζει να αποκτήσει τουλάχιστον δύο παιδιά στο μέλλον, ενώ το 42,7 % των ατόμων που δεν είναι ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους ονειρεύεται μια μεγάλη οικογένεια.** Από την άλλη πλευρά, οι προβλέψεις για το προσωπικό μέλλον των ατόμων σε δέκα χρόνια δεν φαίνεται να σχετίζονται με τον προγραμματισμό για την τεκνοποίηση.²⁷

Εφαρμόσαμε ανάλυση συσχέτισης μεταξύ του αριθμού των επιθυμητών παιδιών και του ιδεολογικού προσανατολισμού των ερωτώμενων, δηλαδή της αυτοτοποθέτησης σε τρεις κλίμακες: (i) Αριστεράς - Δεξιάς, (ii) Συντηρητισμού - Προοδευτισμού και (iii) Ριζοσπαστισμού - Μετριοπάθειας.²⁸ Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι ατομικές ιδεολογικές θέσεις των ερωτώμενων δεν συσχετίζονται με τα μελλοντικά οικογενειακά τους σχέδια.

Τέλος, ζητήθηκε από τους/ις συμμετέχοντες/ουσες να δηλώσουν τι ήταν σημαντικό γι' αυτούς/ές κατά την επιλογή συντρόφου. Οι περισσότεροι/ες ερωτώμενοι/ες θεωρούν το «μορφωτικό επίπεδο» (το 42,8 % το θεωρεί «σημαντικό/πολύ σημαντικό») ως το πρωταρχικό κριτήριο για την επιλογή συντρόφου. Ακολουθούν η «οικονομική κατάσταση» (31,7 %) και οι «θρησκευτικές πεποιθήσεις» (31,45 %). Σε μικρότερο βαθμό, αναφέρουν την «εθνική καταγωγή» (28,8 %), την «έγκριση της οικογένειας» (21,1 %) και την «παρθενία» (12,6 %).

Κύρια ευρήματα

- 1.** Οι περισσότεροι/ες προ-ενήλικες (14–18 ετών) ζουν στο σπίτι με την γονική οικογένεια επειδή είναι η πιο πρακτική λύση, καθώς και λόγω των περιορισμών από τους γονείς.
- 2.** Οι οικονομικοί περιορισμοί εμποδίζουν τους/ις περισσότερους/ες ενήλικες (19–28 ετών) που θα προτιμούσαν να ζουν μόνοι/ες τους.
- 3.** Οι συγκρούσεις με τους γονείς εμφανίζονται μετά την ενηλικίωση, αλλά οι εντάσεις εξασθενούν καθώς οι νέοι/ες μεγαλώνουν.
- 4.** Περισσότεροι/ες από ένας/μία στους/ις δύο νέους/ες Έλληνες/ίδες επιθυμούν να γίνουν γονείς στο μέλλον, κυρίως γύρω στα 30 τους.
- 5.** Η επιθυμία να γίνουν γονείς αυξάνεται καθώς οι νέοι/ες ερωτώμενοι/ες μεγαλώνουν, καθώς και όσο περισσότερο δηλώνουν ικανοποιημένοι/ες από την τρέχουσα ζωή τους.

7. Αξίες, στάσεις και αντιλήψεις

Πρόσφατες έρευνες για τους/ις νέους/ες Έλληνες/ίδες δείχνουν ότι αυτή η γενιά τα πηγαίνει καλά στην προσωπική της ζωή, στηρίζεται στον εαυτό της και την οικογένειά της για το παρόν και το ατομικό της μέλλον. Ωστόσο, εμφανίζονται αρκετά απαισιόδοξοι/ες για το μέλλον της χώρας τους και είναι επικριτικοί/ές απέναντι στην αποτελεσματικότητα του κράτους.

52 % Το 52 % των νέων Ελλήνων/ίδων πιστεύει ότι η χώρα «κινείται προς τη λάθος κατεύθυνση»

Τα ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι οι περισσότεροι/ες νέοι/ες είναι μάλλον ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους (Ηλιού κ.ά. 2023: 53, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς 2023: 10). Ωστόσο, ένας σημαντικός αριθμός νέων αναφέρει δυσαρέσκεια, υπογραμμίζοντας την ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής τους. Οι νέοι/ες ερωτώμενοι/ες εμφανίζονται συγκρατημένα αισιόδοξοι/ες και μοιράζονται ισομερώς μεταξύ του «κάπως αισιόδοξοι/ες» και του «αρκετά αισιόδοξοι/ες» για το προσωπικό τους μέλλον (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς 2023: 11).

Εξέχουσα θέση, μεταξύ των ανησυχιών τους για το μέλλον, κατέχει η οικονομική κατάσταση της χώρας (Κολιαστάσης 2022: 9). Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι/ες εκφράζουν ότι η κύρια ανησυχία τους είναι «οι χαμηλοί μισθοί και οι συνθήκες εργασίας» (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς 2023: 13).

Επιπλέον, η πλειοψηφία, το 52 %, πιστεύει ότι η χώρα «κινείται προς τη λάθος κατεύθυνση» (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς 2023: 69). Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι περισσότεροι/ες πιστεύουν ότι τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι/ες στην Ελλάδα είναι το αβέβαιο μέλλον στο επάγγελμα και την κοινωνική πρόνοια, η ανεργία, η έλλειψη ευκαιριών και οι χαμηλοί μισθοί (Κολιαστάσης 2022: 10). Η έρευνά μας ρίχνει φως στις ατομικές και κοινωνικές αντιλήψεις των συμμετεχόντων/ουσών συμπεριλαμβανομένων των βασικών τους αξιών, της ικανοποίησης από τη ζωή, των προοπτικών για το ατομικό και το εθνικό μέλλον, των ανησυχιών, των κοινωνικών απόψεων, των εντυπώσεων για τις μειονότητες, τις διακρίσεις και τη θρησκεία.

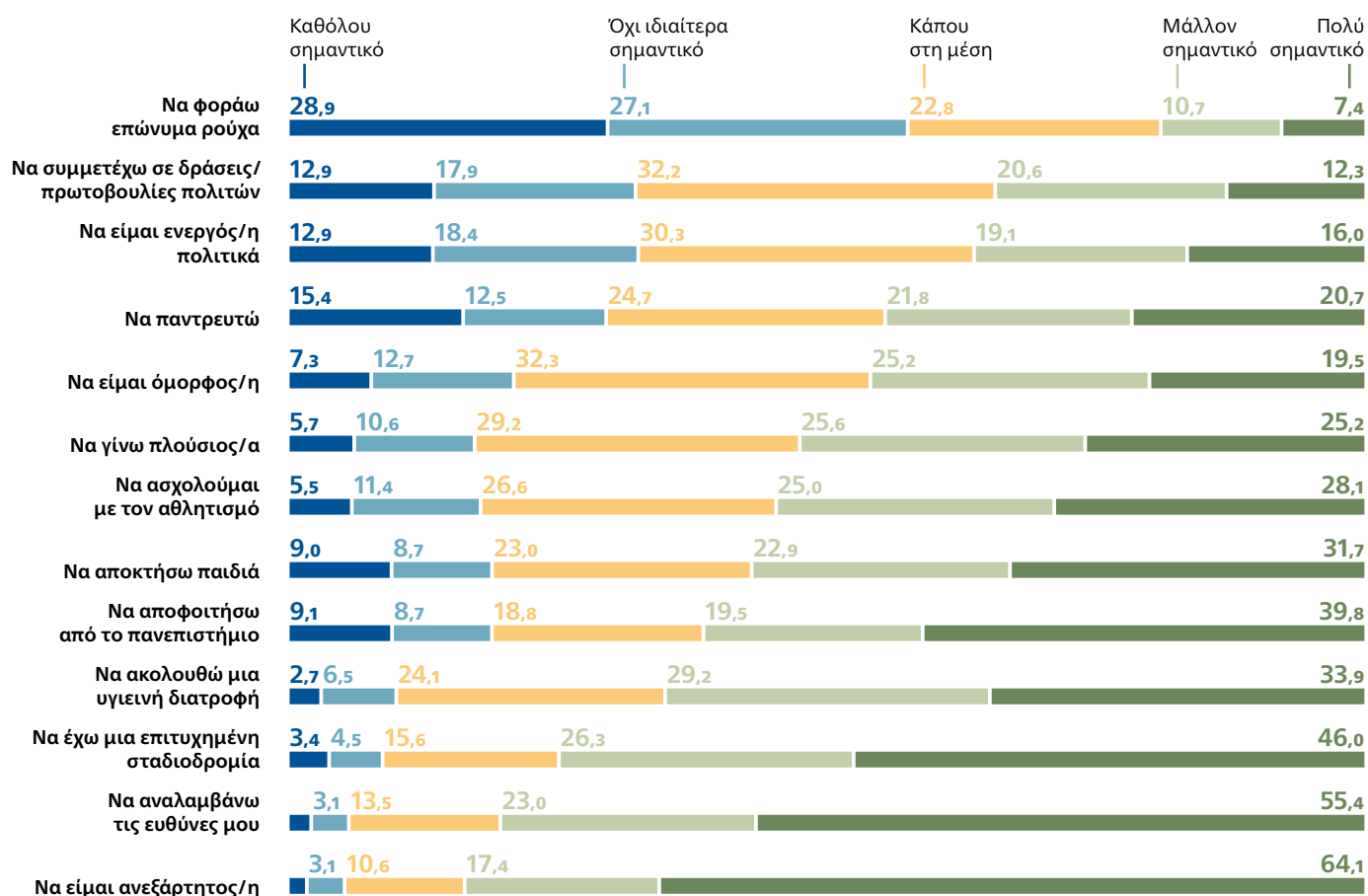
Εξέχουσα θέση στις αξίες των νέων Ελλήνων/ίδων ερωτώμενων κατέχουν εκείνες που υποδεικνύουν ανεξαρτησία και ισχύ. Ακολουθούν οι αξίες που καθορίζουν την προσωπική ζωή, όπως η ευημερία, η ακαδημαϊκή μόρφωση, η οικογένεια κ.ο.κ. Οι συλλογικές αξίες, όπως η πολιτική και η ενεργοποίηση των πολιτών, υιοθετούνται μέτρια, ενώ η «το να φορούν επώνυμα ρούχα» είναι η μόνη απορριπτέα αξία (Μ.Ο.=2,39).²⁹

Αναλυτικότερα, οι ερωτώμενοι/ες εστιάζουν στον προσωπικό έλεγχο (όπως «να είναι ανεξάρτητοι/ες» και «να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους») και στην πρόοδο («να έχουν μια επιτυχημένη σταδιοδρομία»), γεγονός που διαμορφώνει ένα μάλλον ατομικιστικό προφίλ (Γράφημα 7). Οι συλλογικές αξίες, όπως η «πολιτική ενεργοποίηση» και η «συμμετοχή στην πολιτική δράση», υιοθετούνται πολύ λιγότερο συχνά. Η επιτυχής σταδιοδρομία και η απόκτηση ακαδημαϊκού πτυχίου, καθώς και η απόκτηση παιδιών εξακολουθούν να αποτελούν προτεραιότητες για τους/ις νέους/ες Έλληνες/ίδες, ενώ ο γάμος είναι συγκριτικά λιγότερο επιθυμητός.

Γράφημα 7 Ατομικές αξίες των νέων στην Ελλάδα

Πόσο σημαντικά είναι για εσάς τα παρακάτω στοιχεία; Απαντήσεις σε %

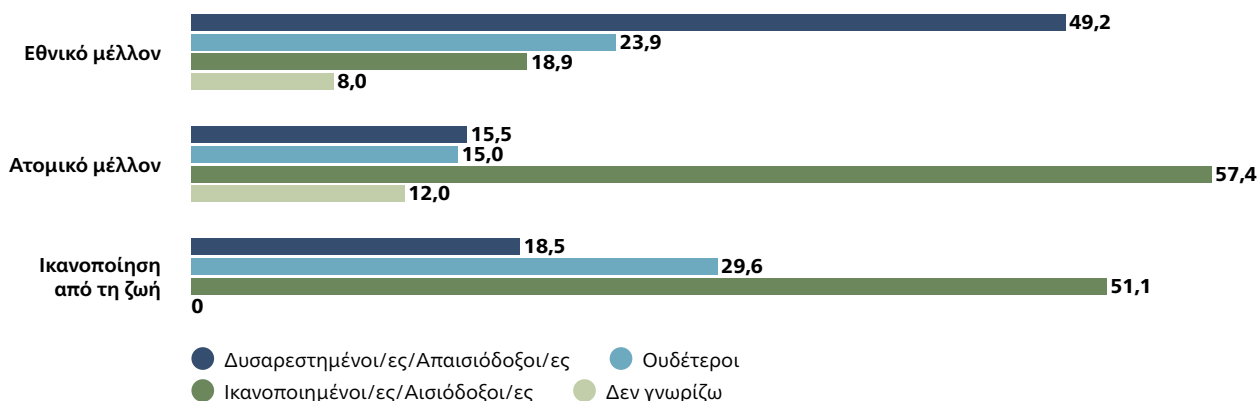
Για να ελέγξουμε πιθανές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά την υιοθέτηση συγκεκριμένων αξιών, εφαρμόσαμε T-tests για ανεξάρτητα δείγματα. Οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων επαληθεύονται μόνο όσον αφορά την απόκτηση παιδιών.³⁰ **Οι νέοι άνδρες (Μ.Ο.=3,72) δηλώνουν συχνότερα από τις γυναίκες (Μ.Ο.=3,52) την επιθυμία για μελλοντική οικογένεια.** Αυτό μπορεί να υποδηλώνει ότι οι νεαρές γυναίκες δίνουν προτεραιότητα στις αξίες αυτο-ενίσχυσης και τείνουν να αποφεύγουν να εκπληρώσουν το κυρίαρχο κοινωνικό στερεότυπο της γυναίκας ως μητέρας.

Επιπλέον, εξετάζοντας τις διαφορές στην υιοθέτηση αξιών μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, φαίνεται ότι οι νεότεροι/ες τείνουν συχνότερα από τους μεγαλύτερους/ες να υιοθετούν εγωκεντρικές αξίες που βασίζονται στον πλούτο και την προσωπική εμφάνιση.

Η μονόδρομες αναλύσεις διακύμανσης (ANOVAs) υποδεικνύουν ότι οι προ-ενήλικες (14–19 ετών) δηλώνουν συχνότερα από τους/ις ενήλικες (19–29 ετών) ότι είναι σημαντικό για αυτούς/ές να «γίνουν/είναι πλούσιοι/ες», να «είναι όμορφοι/ες» και να «φορούν επώνυμα ρούχα».

Γράφημα 8 **Ικανοποίηση από τη ζωή, ατομικό μέλλον, και μέλλον της χώρας**

Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή σας γενικά; Πώς βλέπετε το μέλλον σας σε 10 χρόνια; Πώς βλέπετε γενικά το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας; Απαντήσεις σε (%)

Τρεις βασικές ερωτήσεις τέθηκαν για να αποτυπωθούν οι αντιλήψεις των νέων Ελλήνων/ίδων σχετικά με την παρούσα ζωή τους και τις προβλέψεις για την προσωπική και συλλογική ζωής τους σε εθνικό επίπεδο.

Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τον βαθμό ικανοποίησης από τη ζωή τους σε μια κλίμακα από το 1 (Δυσανεστημένος/η) έως το 10 (Ικανοποιημένος/η). **Σε γενικές γραμμές, ένας μέσος όρος 6,29 υποδηλώνει μια μέτρια αλλά μάλλον θετική ικανοποίηση από τη ζωή του.**³¹

Εξετάζοντας βαθύτερα, βλέπουμε μια μάλλον αισιόδοξη άποψη για τη ζωή της ελληνικής νεολαίας. Η πλειοψηφία (51,1 %) δηλώνει ότι είναι ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους (7–10 στην κλίμακα) (Γράφημα 8.2), το 29,6 % δηλώνει ουδέτερη θέση (5–6 στην κλίμακα) και το 18,5 % δηλώνει δυσανεσκεια (1–4 στην κλίμακα).

Δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ως προς τις προσωπικές αντιλήψεις για την ικανοποίηση από την τωρινή ζωή (εφαρμογή T-test για ανεξάρτητα δείγματα).³² Παρόλα αυτά, η αποτίμηση των ατόμων για την ικανοποίηση από τη ζωή φαίνεται να διαφέρει ανά ηλικιακή υποομάδα. Η μονόδρομες αναλύσεις διακύμανσης (ANOVAs)³³ υποδεικνύουν ότι **οι προ-ενήλικες (14–18 ετών) τείνουν να αξιολογούν τη ζωή τους πιο θετικά (Μέσος όρος=6,70) από ό,τι οι ηλικίες 19–24 ετών (Μέσος όρος=5,98) και/ή οι ηλικίες 25–29 ετών (Μέσος όρος=6,23).**

Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι όσοι/ες εισέρχονται στην ενηλικίωση (19–24 ετών) εμφανίζονται πιο σκεπτικοί/ές από τους/ις υπόλοιπους/ες. Αυτό μπορεί να αντανakλά τις ανησυχίες των νέων που φτάνουν στο κατώφλι της ενηλικίωσης και βρίσκονται στην αρχή της ανεξάρτητης ενήλικης ζωής, με ό,τι αυτό συνεπάγεται σε ό,τι αφορά τις αλλαγές στη ζωή και τις ευθύνες.

Όσον αφορά τις μελλοντικές προβλέψεις, η πλειοψηφία είναι αισιόδοξη για το προσωπικό της μέλλον, αλλά απαισιόδοξη για το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας γενικότερα. Ειδικότερα, περισσότεροι/ες από τους/ις μισούς/ές (57,4 %) δηλώνουν ότι «το μέλλον τους θα είναι καλύτερο από τώρα» (Γράφημα 8). Αντίθετα, σχεδόν οι μισοί/ές νέοι/ες συμμετέχοντες/ουσες (49,2 %) πιστεύουν ότι το συλλογικό μέλλον θα είναι χειρότερο από ό,τι είναι σήμερα στην Ελλάδα.

Δεν υπάρχουν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων ως προς τις αντιλήψεις για το προσωπικό μέλλον (εφαρμογή chi-square tests). Ωστόσο, οι άνδρες εκφράζουν μεγαλύτερη αισιοδοξία για το εθνικό μέλλον από τις γυναίκες. Η πλειονότητα όσων ελπίζουν ότι το μέλλον της Ελλάδας «θα είναι καλύτερο από τώρα» είναι άνδρες (60 %).

Γράφημα 9 Φόβοι και ανησυχίες των νέων στην Ελλάδα

Σε ποιο βαθμό φοβάστε ή ανησυχείτε σε σχέση με τα παρακάτω;

Απαντήσεις «Πολύ» (%)

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Να πέσω θύμα ενδοοικογενειακής βίας	17,8	33,3	25,5
Αρνητικές επιπτώσεις της τεχνητής νοημοσύνης	30,1	34,1	32,1
Παγκόσμια πανδημία	31,6	38,8	35,1
Τρομοκρατική επίθεση	31,5	40,5	36,0
Να πέσω θύμα σεξουαλικής βίας (συμπεριλαμβανομένου του βιασμού)	23,3	53,7	38,5
Να πέσω θύμα σωματικής βίας	30,7	51,5	41,1
Πάρα πολλοί μετανάστες και πρόσφυγες	43,6	44,1	43,9
Να πέσω θύμα κλοπής	39,2	48,5	43,9
Στεγαστικά προβλήματα	42,2	47,8	44,9
Να αρρωστήσω σοβαρά	36,6	54,3	45,3
Πόλεμος	44,5	53,2	48,8
Ρύπανση και κλιματική αλλαγή	42,9	57,4	50,1
Να μην έχω αξιοπρεπή σύνταξη	48,5	60,3	54,3
Να μην έχω δουλειά	56,8	64,3	60,7
Κακό σύστημα υγειονομικής περίθαλψης	58,7	70,6	64,5

Ως προς τις ηλικιακές διαφορές, φαίνεται ότι όσοι/ες φτάνουν στην ενηλικίωση (19–24 ετών) είναι πιο αισιόδοξοι/ες για το προσωπικό τους μέλλον (εφαρμογή chi-square tests).³⁴ Μεταξύ εκείνων που δηλώνουν ότι το μέλλον τους σε δέκα χρόνια θα είναι «καλύτερο από τώρα», η πλειοψηφία είναι 19–24 ετών (42,4 %), ενώ ακολουθούν τα άτομα 25–29 ετών (30,1 %) και οι 14–18 ετών (27,5 %). Οι εκτιμήσεις για το εθνικό μέλλον είναι παρόμοιες μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων.³⁵

Οι συμμετέχοντες/ουσες καλούνται να αξιολογήσουν διάφορες ανησυχίες σύμφωνα με τις προσωπικές τους αντιλήψεις. **Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες επισημαίνουν το «κακό σύστημα υγειονομικής περίθαλψης» ως τη μεγαλύτερη ανησυχία τους** (64,5 %) (Γράφημα 9).

Η εμπειρία της πρόσφατης παγκόσμιας πανδημίας μπορεί να βρίσκεται πίσω από αυτό. Ωστόσο, μια «παγκόσμια πανδημία» (35,1 %) συγκαταλέγεται στις τρεις λιγότερο αναφερόμενες ανησυχίες και οι ερωτώμενοι/ες δίνουν έμφαση στο έλλειμμα εθνικής πρόνοιας στην Ελλάδα. **Ο δεύτερος φόβος που αναφέρουν οι νέοι/ες είναι η ανεργία** (60,7 %), μια ρεαλιστική ανησυχία για τους νέους/ες στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), το 2023, η ανεργία των νέων (15–29 ετών) στην Ελλάδα ήταν 21,8 %, ³⁶ μία από τις υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Περισσότεροι/ες από τους/ις μισούς/ές νέους/ες στην Ελλάδα ανησυχούν επίσης ότι «δεν θα έχουν μια αξιοπρεπή σύνταξη», υπογραμμίζοντας ένα ακόμη εθνικό πρόβλημα πρόνοιας. Δύο διεθνή ζητήματα θεωρούνται επίσης ανησυχητικά από σχεδόν τους/ις μισούς/ές ερωτώμενους/ες, συγκεκριμένα η «ρύπανση και η κλιματική αλλαγή» (50,1 %) και ο «πόλεμος» (48,8 %).

Γράφημα 10 Κοινωνικές απόψεις των νέων στην Ελλάδα

Σε τι βαθμό συμφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις;

Απαντήσεις «συμφωνώ» (%)

	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Όταν υπάρχουν ελάχιστες θέσεις εργασίας, οι άνδρες θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε κάποια θέση εργασίας από ό,τι οι γυναίκες	9,9	4,8	7,4
Υπάρχει μια φυσική ιεραρχία μεταξύ των μαύρων και των λευκών ατόμων	11,0	10,6	10,8
Σε γενικές γραμμές, οι άνδρες είναι καλύτεροι πολιτικοί ηγέτες από ό,τι οι γυναίκες	16,7	7,4	12,1
Οι μετανάστες εμπλουτίζουν τον πολιτισμό μας	17,0	18,9	17,9
Οι Εβραίοι ασκούν υπερβολική επιρροή στη χώρα μας	22,0	19,5	20,8
Τα ομόφυλα ζευγάρια είναι εξίσου καλοί γονείς με τα άλλα ετερόφυλα ζευγάρια	19,8	39,2	29,5
Πρέπει να προστατεύσουμε τον πολιτισμό μας από την επιρροή άλλων πολιτισμών	40,0	31,7	35,9
Τα ομόφυλα ζευγάρια θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται	32,1	52,5	42,2

Ο φόβος θυματοποίησης δεν είναι τόσο υψηλός. Αυτό ισχύει και για παγκόσμια ζητήματα, όπως η «τρομοκρατία» (36 %) και η «πανδημία» (35,1 %). Τέλος, οι νέοι/ες δεν έχουν ψηφιακές ανησυχίες για την τεχνητή νοημοσύνη (32,1 %).

Αξίζει να σημειωθεί ότι φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων σε 12 από τις 14 ερωτήσεις που τέθηκαν στους/ις ερωτώμενους/ες (εφαρμογή chi-square tests).³⁷ **Οι γυναίκες, γενικά, τείνουν να εκφράζουν ανησυχίες συχνότερα από τους άνδρες** (Γράφημα 9). **Παρ' όλα αυτά, είναι αξιοσημείωτο ότι οι γυναίκες, πολύ συχνότερα από τους άνδρες, τείνουν να ομολογούν φόβους θυματοποίησης.** Ως εκ τούτου, οι γυναίκες θεωρούν τους εαυτούς τους ευάλωτους στη «σεξουαλική βία»³⁸ (53,7 %), στην «ενδοοικογενειακή βία»³⁹ (33,3 %) και στη «σωματική βία» (51,5 %).⁴⁰

Αποσκοπώντας να αποκτήσουμε μια εικόνα για τις κύριες κοινωνικές αντιλήψεις των νέων, τους/ις ζητήθηκε να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν τις κοινωνικές αξίες, τις κοινωνικές ομάδες και τις εμπειρίες διακρίσεων. Αρχικά, ζητήθηκε από τους/ις συμμετέχοντες/ουσες να δηλώσουν αν ορισμένες συμπεριφορές μπορούν να δικαιολογηθούν κατά τη γνώμη τους.

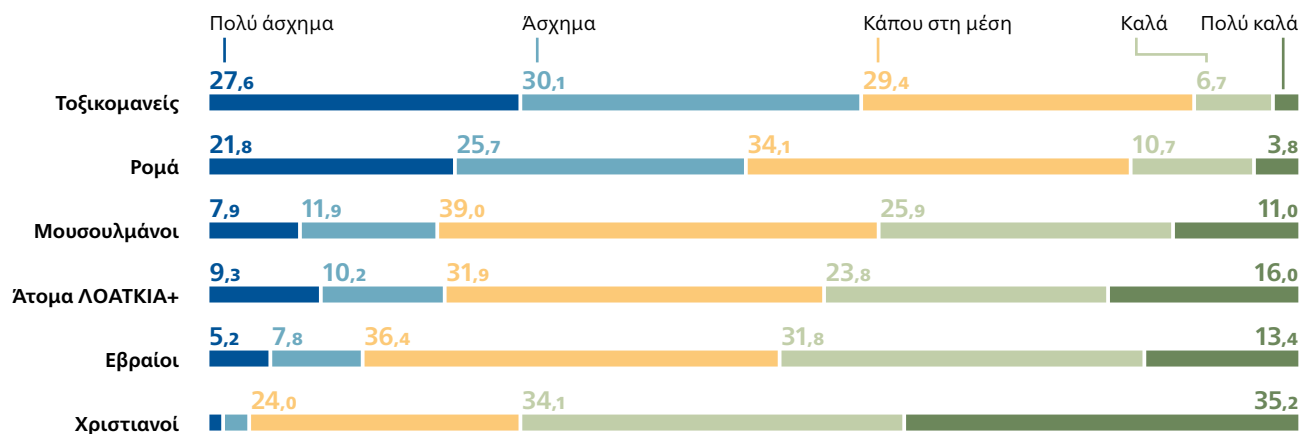
Οι νέοι/ες είναι ανοιχτοί/ές σε συμπεριφορές που αφορούν την αυτοδιάθεση, δηλαδή την «άμβλωση» (Μ.Ο.=6,16) και την «ομοφυλοφιλία» (Μ.Ο.=6,12). Τείνουν επίσης να δικαιολογούν τη χρήση των κοινωνικών επαφών για λόγους αποτελεσματικότητας⁴¹ (Μ.Ο.=5,61). Αντίθετα, οι συμπεριφορές που αντικατοπτρίζουν την αποδέσμευση από τα κοινά ή/και την έλλειψη αξιοπιστίας μάλλον απορρίπτονται. Η «φοροδιαφυγή αν παρουσιάζεται η ευκαιρία» (Μ.Ο.=4,72), καθώς και η «δωροληψία/δωροδοκία», δεν φαίνεται να θεωρούνται δικαιολογημένες από τους/ις περισσότερους/ες νέους/ες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες υποστηρίζουν περισσότερο από τους άνδρες τις συμπεριφορές που σχετίζονται με την αυτοδιάθεση και αφορούν την «άμβλωση»⁴² και την «ομοφυλοφιλία»⁴³ (εφαρμογή T-test για ανεξάρτητα δείγματα), ενώ οι άνδρες τείνουν να απορρίπτουν λιγότερο συχνά τη «φοροδιαφυγή».⁴⁴

Επιπλέον, οι συγκρίσεις μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων (εφαρμογή μονόδρομων ANOVAs)⁴⁵ δείχνουν ότι οι νεότεροι/ες (14–18 ετών) (Μ.Ο.=5,54) δικαιολογούν την «ομοφυλοφιλία» σε μικρότερο βαθμό από ό,τι οι 19–24 ετών (Μ.Ο.=6,55) και οι 25–29 ετών (Μ.Ο.=6,30).

Γράφημα 11 Γνώμη των νέων στην Ελλάδα για τους γείτονες

Πως θα νιώθατε αν κάποια από τις ακόλουθες οικογένειες ή άτομα μετακόμιζαν στη γειτονιά σας; Απαντήσεις σε %

Εξετάζοντας ποικίλες κοινωνικές απόψεις των νέων Ελλήνων/ίδων ερωτώμενων, οι τρεις που υποστηρίζονται περισσότερο αφορούν την αποδοχή των οικογενειών του ίδιου φύλου και τον εθνοκεντρισμό. Σχεδόν τέσσερις στους/ις δέκα συμφωνούν ότι «τα ομόφυλα ζευγάρια θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να παντρεύονται» (42,2 %) (Γράφημα 10). Σε μικρότερο βαθμό, υποστηρίζουν επίσης την άποψη ότι «τα ομόφυλα ζευγάρια είναι εξίσου καλοί γονείς με τα άλλα ετερόφυλα ζευγάρια» (29,5 %). Περισσότεροι/ες από ένας/μία στους/ις τέσσερις (35,9 %) υποστηρίζουν τον ισχυρισμό ότι «πρέπει να προστατεύσουμε τον πολιτισμό μας από την επιρροή άλλων πολιτισμών». Οι απόψεις που αντικατοπτρίζουν διακρίσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων, όπως η κυριαρχία των ανδρών στην πολιτική εκπροσώπηση (12,1 %), η υπεροχή των λευκών έναντι των μαύρων (10,8 %) και η κατανομή των επαγγελματικών πόρων υπέρ των ανδρών έναντι των γυναικών (7,4 %), υποστηρίζονται πολύ λιγότερο.

Ως προς τις διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, οι γυναίκες τείνουν να είναι πιο υποστηρικτικές από τους άνδρες για τις ομόφυλες οικογένειες όσον αφορά τη γονεϊκότητα⁴⁶ και τον γάμο⁴⁷ (εφαρμογή chi-square tests).

Αντίθετα, οι άνδρες τείνουν περισσότερο από τις γυναίκες να υποστηρίζουν απόψεις που ενδυναμώνουν την κοινωνική τους θέση, για παράδειγμα ότι είναι «καλύτεροι πολιτικοί ηγέτες από τις γυναίκες» και ότι «θα πρέπει να έχουν περισσότερα δικαιώματα σε μια θέση εργασίας από τις γυναίκες» σε περίπτωση έλλειψης θέσεων εργασίας.⁴⁸

Επίσης, οι άνδρες είναι πιο επιρρεπείς σε εθνοκεντρικές απόψεις, όπως ότι υπάρχει ανάγκη «να προστατεύσουν τον πολιτισμό τους από την επιρροή άλλων πολιτισμών»⁴⁹ και στον αντισημιτισμό (π.χ. «οι Εβραίοι ασκούν υπερβολική επιρροή στη χώρα»)⁵⁰.

Εστιάζουμε στις αντιλήψεις των νέων για διάφορες μειονοτικές ομάδες και στις εμπειρίες τους από διακρίσεις. Αρχικά, ζητήθηκε από τους/ις συμμετέχοντες/ουσες να εκφράσουν «πώς θα ένιωθαν αν μια από τις ακόλουθες οικογένειες ή άτομα μετακόμιζαν στη γειτονιά τους». Σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, **οι νέοι/ες στην Ελλάδα δηλώνουν κοινωνική εγγύτητα με τους χριστιανούς** (69,3 % «καλά/πολύ καλά») (Γράφημα 11). Σε μικρότερο βαθμό, δηλώνουν ότι θα ένιωθαν «καλά/πολύ καλά» με τους παρακάτω ως γείτονες: Εβραίοι (45,2 %), ΛΟΑΤΚΙΑ+ άτομα (39,8 %) και μουσουλμάνοι (36,9 %).

Η κοινωνική απόσταση δηλώνεται κυρίως για τους Ρομά (14,5 %) και τους τοξικομανείς (8,8 %). Όσον αφορά τα ΛΟΑΤΚΙΑ+ άτομα, οι γυναίκες είναι συχνότερα μεταξύ εκείνων που δηλώνουν σχετική κοινωνική εγγύτητα από ό,τι οι άνδρες.⁵¹

Ζητήθηκε επίσης από τους/ις συμμετέχοντες/ουσες να αξιολογήσουν τα δικαιώματα διαφόρων μειονοτικών ομάδων στην Ελλάδα. Οι απαντήσεις αποκαλύπτουν ότι **οι «γυναίκες» και οι «νέοι» θεωρούνται προνομιούχοι, ενώ τα «μέλη της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙΑ+» και οι «εθνικές μειονότητες» αποτιμώνται μέτρια. Οι «φτωχοί άνθρωποι» θεωρούνται η πλέον μειονεκτούσα κοινωνική ομάδα.**⁵²

Οι άνδρες, σε γενικές γραμμές, αποδίδουν περισσότερα δικαιώματα σε όλες τις προαναφερθείσες μειονοτικές ομάδες,⁵³ εκτός από τους «φτωχούς ανθρώπους», όπου δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ των δύο φύλων όσον αφορά τις αντιλήψεις. Ειδικά σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα των γυναικών,⁵⁴ διπλάσιοι άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες δηλώνουν ότι έχουν πάρα πολλά δικαιώματα. Οι στερεοτυπικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των φύλων αναδεικνύονται, επομένως, ως προς τις αντιλήψεις για την κοινωνική ισχύ. Οι γυναίκες δηλώνουν ότι πρέπει να βελτιώσουν την κοινωνική τους ισχύ, ενώ οι άνδρες δηλώνουν ότι οι γυναίκες έχουν ήδη επιτύχει αυτόν τον στόχο.

Διακρίσεις

Οι διακρίσεις δεν είναι συνηθισμένες μεταξύ των νέων στην Ελλάδα. Περισσότεροι/ες από τους/ις μισούς/ές ερωτώμενους/ες δήλωσαν ότι δεν έχουν ποτέ υποστεί διακρίσεις για οποιονδήποτε λόγο. Επιπλέον, μεταξύ εκείνων που έχουν βιώσει διακρίσεις τουλάχιστον μία φορά, οι λόγοι, κατά σειρά συχνότητας, είναι οι εξής: «Πολιτικές πεποιθήσεις» (44,5 %), «Οικονομικό υπόβαθρο» (37,5 %), «Εθνοτική καταγωγή» (36,5 %), «Φύλο» (32,2 %), «Θρησκευτικές πεποιθήσεις» (25,3 %), «Σεξουαλικός προσανατολισμός» (24,6 %), «Γλώσσα που μιλούν» (21,3 %).

Όπως αναμενόταν, περισσότεροι/ες από επτά στους/ις δέκα (76,9 %) δήλωσαν ότι είναι Έλληνες/ίδες ορθόδοξοι/ες όσον αφορά τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Ωστόσο, σχεδόν το 16 % δήλωσε ότι «δεν ανήκει σε καμία θρησκευτική κοινότητα».

Δεν διαπιστώθηκαν διαφορές μεταξύ των δύο φύλων. Ωστόσο, οι προ-ενήλικες (14–18 ετών) αυτοπροσδιορίζονται λιγότερο συχνά ως μη θρησκευόμενοι/ες (21,9 %) σε σύγκριση με τα άτομα 19–24 ετών (46,5 %) και τα άτομα 25–29 ετών (31,6 %).⁵⁵ Η παρακολούθηση της θείας λειτουργίας ή ο εκκλησιασμός δε φαίνεται να αποτελούν συνήθειες πολιτιστικές πρακτικές για τους/ις νέους/ες. Οι περισσότεροι/ες πηγαίνουν στην εκκλησία «μόνο σε ειδικές άγιες ημέρες» (30,7 %).

Κύρια ευρήματα

- 1.** Οι πιο ευρέως αποδεκτές ατομικές αξίες δίνουν έμφαση στην αυτοδυναμία και την ισχύ, ενώ στις συλλογικές αξίες δίνεται χαμηλότερη προτεραιότητα.
- 2.** Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες Έλληνες/ίδες αποτιμούν την παρούσα ζωή τους ως γενικά ικανοποιητική.
- 3.** Περισσότεροι/ες από ένας/μία στους/ις δύο ελπίζουν ότι το προσωπικό τους μέλλον θα είναι καλύτερο από ό,τι είναι σήμερα, αλλά σχεδόν οι μισοί/ές από αυτούς/ές τείνουν να είναι απαισιόδοξοι/ες για το μέλλον της χώρας τους.
- 4.** Οι νέοι/ες συχνά εκφράζουν ανησυχίες για την ευημερία της Ελλάδας. Το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, η ανεργία και οι αξιοπρεπείς συντάξεις αναφέρονται συχνότερα.
- 5.** Ο φόβος θυματοποίησης για πολλαπλές μορφές ατομικής βίας δηλώνεται πολύ πιο συχνά από τις γυναίκες παρά από τους άνδρες.

8 ■ Πολιτικές στάσεις και μορφές συμμετοχής

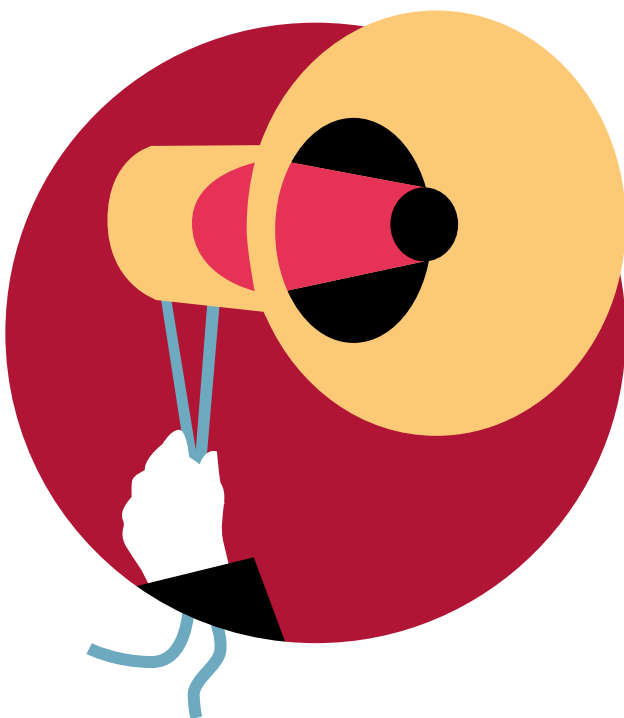
Ίσως κανένα άλλο θέμα δεν έχει συζητηθεί περισσότερο τα τελευταία χρόνια από την μεταβαλλόμενη φύση της σχέσης των νέων με την πολιτική. Η ολοένα και αυξανόμενη βιβλιογραφία γύρω από αυτό το θέμα αναδεικνύει πτυχές που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με την πολιτική συμμετοχή των νέων (Weiss 2020) και το γεγονός ότι οι νέοι/ες αντιλαμβάνονται διαφορετικά τι είναι (και τι δεν είναι) πολιτική συμμετοχή (Pickard and Bessant 2018) – τη σχέση μεταξύ των ψηφιακών μέσων και της πολιτικής δέσμευσης των νέων (Boulianne and Theocharis 2020), τις ατομικές μορφές άσκησης πολιτικής (ή της πολιτικής του «κάνε το μόνος σου») και την αύξηση των ζητημάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον (Pickard 2019) – τον αντίκτυπο της επισφαλούς απασχόλησης και της ανεργίας στα επίπεδα εμπλοκής και συμμετοχής ή στην ψήφο σε ακροδεξιά κόμματα (Monticelli και Bassoli 2018- Zagórski, Rama και Cordero 2021) – και το γεγονός ότι οι επίσημοι πολιτικοί φορείς φαίνεται να αποπολιτικοποιούν τους νέους (Giugni και Grasso 2020), γεγονός που ενδέχεται να τους απομακρύνει από την πολιτική. Αυτά, ενδεικτικά, είναι κάποια από τα επαναλαμβανόμενα θέματα στη βιβλιογραφία της πολιτικής επιστήμης αναφορικά με τους νέους και την πολιτική.

Στο ευρύτερο πλαίσιο δημοκρατίας, εμπιστοσύνης και αντιπροσώπευσης, εκφράζονται ανησυχίες σχετικά με την υποεκπροσώπηση⁵⁶ των νέων σε αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, όπως είναι τα εθνικά και ευρωπαϊκά κοινοβούλια, και τη σχέση μεταξύ της (φθίνουσας) πολιτικής εμπιστοσύνης και των αρνητικών εκτιμήσεων για την ποιότητα της δημοκρατίας.

Στην Ελλάδα, το ενδιαφέρον για τη σχέση νέων και πολιτικής διευρύνεται συνεχώς, με πολυάριθμες δημοσιεύσεις, ερευνητικά προγράμματα και έρευνες να εμφανίζονται τα τελευταία δέκα χρόνια.⁵⁷ Οι μελέτες αυτές, αν και ενίοτε αντικρουόμενες, επισημαίνουν αφενός τη σημασία της πολιτικής κοινωνικοποίησης στη διαμόρφωση των πολιτικών στάσεων και μορφών συμμετοχής και αφετέρου την οικονομική κρίση ως κομβικό σημείο για την αλλαγή στον τρόπο που ασκείται η πολιτική από τους νέους/ες στην Ελλάδα (για μια επισκόπηση βλέπε Kousis and Kalogeraki 2022: 217–235).

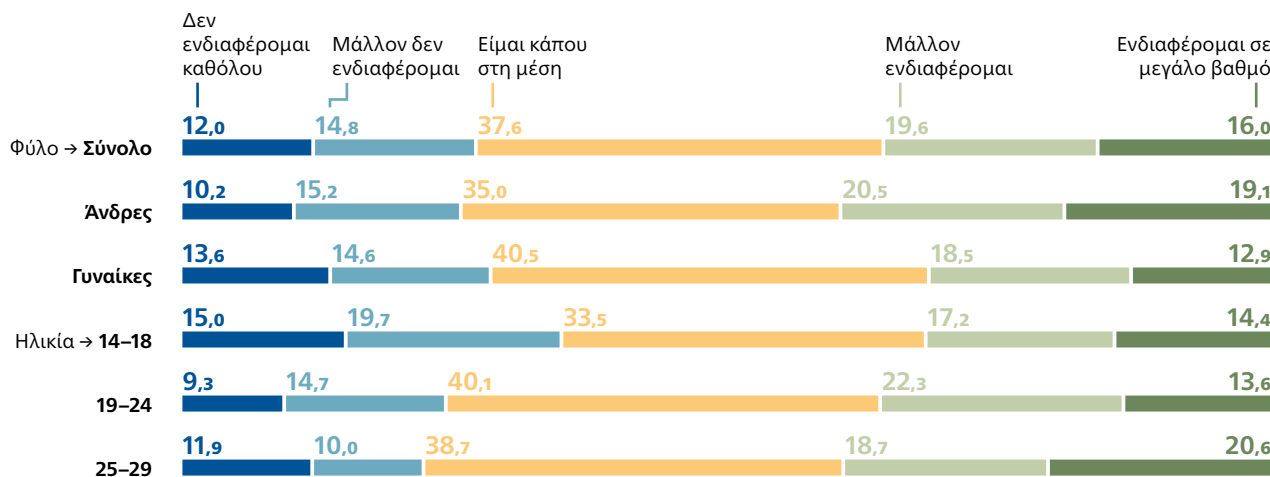
Οι Έλληνες/ίδες νέοι/ες γνωρίζουν για την πολιτική, αλλά δεν θεωρούν ότι εκπροσωπούνται

Το ενδιαφέρον για την πολιτική είναι ένας δείκτης που αποτυπώνει τον βαθμό της ψυχολογικής εμπλοκής ενός ατόμου στην πολιτική, ενώ έχει συσχέτιση και με άλλους πολιτικούς προσανατολισμούς. Το λεγόμενο «υποκειμενικό» ενδιαφέρον για την πολιτική χρησιμοποιείται ως λειτουργικοποίηση αυτής της έννοιας για σχεδόν οκτώ δεκαετίες (van Deth 1990: 281). Στην έρευνα αυτή, χρησιμοποιήσαμε την υποκειμενική δήλωση ενδιαφέροντος ρωτώντας τους νέους/ες: «Πόσο ενδιαφέρεστε εσείς προσωπικά για την πολιτική;» Οι ερωτώμενοι/ες είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα στο: «Δεν ενδιαφέρομαι καθόλου», «Μάλλον δεν ενδιαφέρομαι», «Είμαι κάπου στη μέση», «Μάλλον ενδιαφέρομαι» ή «Ενδιαφέρομαι σε μεγάλο βαθμό».

Γράφημα 12 Ενδιαφέρον των νέων στην Ελλάδα για την πολιτική

Πόσο ενδιαφέρεστε εσείς προσωπικά για την πολιτική; Απαντήσεις σε %

Συνολικά, **οι νέοι/ες στην Ελλάδα παρουσιάζουν μάλλον χαμηλά επίπεδα πολιτικού ενδιαφέροντος**, με το 16,1 % να δηλώνει ότι ενδιαφέρεται πολύ για την πολιτική, το 19,6 % ότι μάλλον ενδιαφέρεται, το 37,6 % ότι βρίσκεται κάπου στη μέση, το 14,9 % ότι μάλλον δεν ενδιαφέρεται και τέλος το 11,9 % να δηλώνει ότι ενδιαφέρεται σε μεγάλο βαθμό για την πολιτική (Γράφημα 12). **Οι άνδρες δηλώνουν υψηλότερα επίπεδα πολιτικού ενδιαφέροντος από ό,τι οι γυναίκες, με το 39,6 % των ανδρών να δηλώνουν ότι ενδιαφέρονται μάλλον και σε μεγάλο βαθμό, σε σύγκριση με το 31,4 % των γυναικών. Η ηλικία αποτελεί επίσης συνδέεται με τα επίπεδα πολιτικού ενδιαφέροντος, με τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες να δηλώνουν τα υψηλότερα επίπεδα ενδιαφέροντος.** Έτσι, το 31,7 % των νέων 14-18 ετών ενδιαφέρεται πολύ και αρκετά για την πολιτική, ποσοστό που αυξάνεται στο 36 % για τους νέους/ες 19-24 ετών και στο 39,1 % για τους νέους/ες 24-29 ετών.⁵⁸ Αν και είναι δύσκολο να πούμε αν αυτές οι διαφορές οφείλονται στην επίδραση του κύκλου ζωής ή σε ενδογενείς μικροδιαφορές, είναι ωστόσο δηλωτικές του γεγονότος ότι η νεολαία, ως κοινωνική κατηγορία, μπορεί να εμπεριέχει πολλές εσωτερικές διαιρέσεις.

Η λεγόμενη «εσωτερική πολιτική αποτελεσματικότητα» (Cambell et al. 1960) είναι ένας δείκτης της ικανότητας ενός ατόμου να κατανοεί και να συμμετέχει στην πολιτική και αποτελεί κλειδί για την πολιτική εμπιστοσύνη και τη συμμετοχή.

Στην παρούσα μελέτη, ζητήθηκε από τους/τις νέους/ες Έλληνες/ίδες να αξιολογήσουν τις γνώσεις τους για την πολιτική σε μια κλίμακα από το 1 έως το 5, όπου το 1 δηλώνει ότι «δεν γνωρίζω καθόλου» και το 5 ότι «γνωρίζω πολλά». Οι απαντήσεις τους δείχνουν ότι **οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες θεωρούν ότι γνωρίζουν από «λίγο» έως «αρκετά» για την πολιτική, με μέσο όρο το 3,17.** Όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, εντοπίζουμε διαφορές ως προς το φύλο και την ηλικία, **με τους νεαρούς άνδρες να δηλώνουν ότι γνωρίζουν περισσότερα για την πολιτική από τις νεαρές γυναίκες**, με μέσο όρο 3,29 για τους άνδρες και 3,04 για τις γυναίκες, και τις μεγαλύτερες ηλικίες των 25-29 ετών να δηλώνουν επίσης ότι γνωρίζουν περισσότερα, με μέσο όρο 3,27, έναντι 3,18 για την ηλικιακή ομάδα των 19-24 ετών και 3,04 για τις ηλικίες 14-18 ετών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μοναδική μεταβλητή στην οποία δεν εντοπίζονται διαφορές ως προς το φύλο ή την ηλικία αφορά στην ερώτηση σχετικά με την εκπροσώπηση των συμφερόντων των νέων στην εθνική πολιτική. Όταν οι ερωτώμενοι/ες ρωτήθηκαν «πόσο καλά πιστεύετε ότι εκπροσωπούνται τα συμφέροντα των νέων στην εθνική πολιτική;» έδωσαν στη συντριπτική τους πλειοψηφία αρνητικές απαντήσεις, **με σχεδόν έξι στους/στις δέκα νέους/ες Έλληνες/ίδες να πιστεύουν ότι τα συμφέροντά τους εκπροσωπούνται είτε ελάχιστα (40,4 %) είτε καθόλου (18 %) στην εθνική πολιτική.**

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες ψηφίζουν, αλλά εξακολουθούν να αντιπαθούν τα κόμματα

Η χαμηλή συμμετοχή στις εκλογές συνιστά ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο σε πολλές κοινοβουλευτικές δημοκρατίες. Η εξέλιξη της αποχής τις τελευταίες δεκαετίες⁵⁹ προκαλεί ανησυχίες για την ποιότητα της δημοκρατίας. Στην Ελλάδα, η ψήφος στις εκλογές είναι υποχρεωτική, αλλά η επιβολή κυρώσεων εγκαταλείφθηκε το 2000. Η συμμετοχή βαίνει μειούμενη τα τελευταία 15 χρόνια, με το ποσοστό συμμετοχής στις εθνικές εκλογές του Ιουνίου 2023 (53,7 %) και στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Ιουνίου 2024 (41,4 %) να είναι το χαμηλότερο από την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974.⁶⁰ Η ψήφος των νέων έχει γίνει ένα ακόμα φλέγον ζήτημα, με τα δεδομένα να πιστοποιούν την τάση του να απέχουν από τις εκλογικές διαδικασίες (Deželan 2023: 14). Αν και το ότι οι νέοι τείνουν να συμμετέχουν λιγότερο στις εκλογές φαίνεται να αποτελεί πλέον κοινό τόπο, δεν είναι ξεκάθαρο αν αυτό όντως επιβεβαιώνεται ή όχι. Στην Ελλάδα, αν και η εικόνα δεν είναι ξεκάθαρη, παλαιότερες αναφορές εκτιμούσαν ότι οι νεότερες ηλικίες συμμετέχουν λιγότερο (Βασιλόπουλος και Βερναρδάκης 2015), τάση η οποία επαληθεύτηκε στις πρόσφατες εθνικές εκλογές, στις οποίες εκτιμάται ότι η συμμετοχή μειώθηκε περαιτέρω (Κουστένης 2024: 43).

Στην παρούσα μελέτη, **τα στοιχεία δείχνουν ότι οι νέοι όντως ψήφισαν στις τελευταίες εθνικές εκλογές (Ιούνιος 2023):** το 73,2 % των ατόμων ηλικίας 19–24 ετών και το 80 % των ατόμων ηλικίας 25–29 ετών δήλωσε ότι ψήφισε.⁶¹ Ακόμη και αν οι απαντήσεις σε έρευνες δίνουν συνήθως υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε σχέση με τα επίσημα αποτελέσματα, λόγω κοινωνικής συμμόρφωσης (McAllister και Quinlan 2021), τα στοιχεία σίγουρα δεν συνηγορούν υπέρ μιας απαθούς και αποξενωμένης νεολαίας.

Αυτό που είναι ίσως πιο ενδιαφέρον είναι η διευκρινιστική ερώτηση που έγινε σε όσους/ες ανέφεραν ότι δεν ψήφισαν στις προηγούμενες εκλογές.

Στους/στις ερωτώμενους/ες δόθηκε η παρακάτω λίστα με πιθανούς λόγους για τους οποίους δεν ψήφισαν και τους ζητήθηκε να επιλέξουν έναν από αυτούς:

- Δεν κατάφερα να ψηφίσω π.χ. λόγω ασθένειας ή διακοπών
- Δεν θα είχε αλλάξει τίποτα αν είχα ψηφίσει
- Οι εκλογές αυτές δεν ήταν μια πραγματικά σημαντική απόφαση
- Δεν ψηφίζω για λόγους αρχής
- Δεν υπήρχε κάποιο κόμμα που ήθελα να ψηφίσω
- Δεν με ενδιαφέρει καθόλου η πολιτική
- Δεν ένιωθα επαρκώς ενημερωμένος/η για να αποφασίσω για την ψήφο μου
- Άλλο

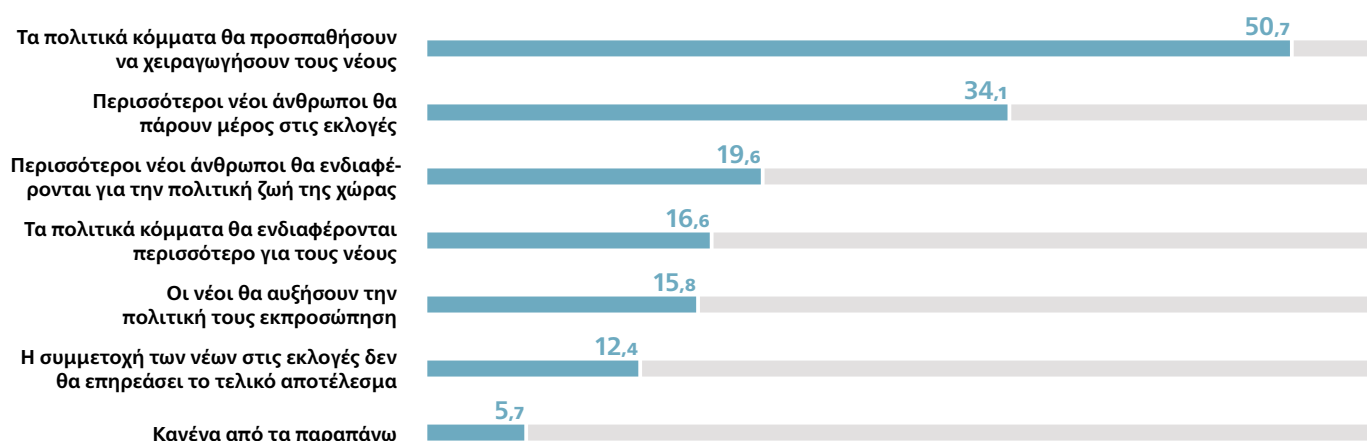
Ο κύριος λόγος που επέλεξε το 36 % όσων απείχαν ήταν ότι «δεν κατάφεραν να ψηφίσουν, για παράδειγμα, λόγω ασθένειας ή διακοπών», ενώ το 17,1 % υποστήριξε ότι «δεν υπήρχε κάποιο κόμμα που ήθελα να ψηφίσω». Άλλοι λόγοι που επιλέχθηκαν ήταν «δεν θα είχε αλλάξει τίποτα αν είχα ψηφίσει» (13,4 %). Θα μπορούσαμε επομένως να υποστηρίξουμε ότι η αποχή, ακόμη και όταν πραγματοποιείται, οφείλεται κυρίως σε πρακτικούς λόγους που εμποδίζουν τους νέους ψηφοφόρους να πάνε στο εκλογικό τμήμα και λιγότερο ως μια ένδειξη πολιτικής απάθειας. Ωστόσο έχει σημασία ότι **οι νέοι μπορεί να προσέρχονται στις κάλπες, αλλά τρέφουν αισθήματα αντιπάθειας για τα μεγάλα κόμματα που συμμετέχουν στις εκλογές. Όταν τους ζητήθηκε να πουν πώς αισθάνονται για τα μεγάλα κόμματα στην Ελλάδα, σε μια κλίμακα από το μηδέν έως το δέκα, όπου το μηδέν σημαίνει ότι τα αντιπαθούν έντονα και το δέκα ότι τα συμπαθούν έντονα, όλα τα κόμματα συγκέντρωσαν αρνητικές αξιολογήσεις.**

Η Νέα Δημοκρατία (ΝΔ), το συντηρητικό κυβερνών κόμμα, είναι το λιγότερο αντιπαθές με μέσο όρο 3,45 ενώ ο ΣΥΡΙΖΑ, το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, έχει μέσο όρο 3,10. Το ΠΑΣΟΚ λαμβάνει 3,21, το ΚΚΕ 2,71 και οι Σπαρτιάτες 2,48.

Γράφημα 13 Οι απόψεις των νέων στην Ελλάδα για την ψήφο στα 17

Οι νέοι μπορούν να ψηφίζουν από την ηλικία των 17 ετών. Ποιο από τα ακόλουθα πιστεύετε ότι θα συμβεί μακροπρόθεσμα; Απαντήσεις σε %

Τα νούμερα δεν αθροίζουν στο 100, επειδή οι ερωτώμενοι/ες μπορούσαν να επιλέξουν έως και δύο απαντήσεις.

Εκτός από τους Σπαρτιάτες, ένα ακροδεξιό κόμμα που ιδρύθηκε το 2017 με ισχυρές διασυνδέσεις με τη νεοναζιστική Χρυσή Αυγή, στο οποίο απαγορεύτηκε αργότερα να κατέλθει στις ευρωεκλογές του 2024,⁶² όλα τα άλλα κόμματα που αναφέρθηκαν είναι τμήμα του «παραδοσιακού» κομματικού συστήματος. **Επομένως, φαίνεται ότι τα παραδοσιακά κόμματα δυσκολεύονται να απευθυνθούν στους νέους ψηφοφόρους.**

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες στρέφονται προς το κέντρο και αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικοί/ες

Όσον αφορά τις πολιτικές τους πεποιθήσεις, οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες κλήθηκαν να αυτοτοποθετηθούν στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς, με την τιμή ένα να υποδηλώνει ότι τοποθετούνται στην άκρα αριστερά και την τιμή δέκα στην άκρα δεξιά. Η πλειοψηφία τοποθετεί τον εαυτό της στο κέντρο, με μέσο όρο το 5,88. Οι νεαρές γυναίκες τείνουν να τοποθετούνται περισσότερο προς τα αριστερά (μέσος όρος = 5,49) σε σχέση με τους άνδρες (μέσος όρος = 5,84), κάτι που έχει επισημανθεί και στην εκλογική συμπεριφορά νέων ανδρών και γυναικών (Koustenis 2024).

Παράλληλα, ζητήθηκε από τους/τις ερωτώμενους/ες να τοποθετήσουν τον εαυτό τους σε μια κλίμακα από το ένα έως το δέκα, όπου το ένα σημαίνει «συντηρητικός/η» και το δέκα σημαίνει «προοδευτικός/ή». **Οι περισσότεροι/ες νέοι/ες Έλληνες/ίδες τοποθετούν τους εαυτούς τους πιο κοντά στον προοδευτικό πόλο του άξονα (μέσος όρος = 6,56), με τις νεαρές γυναίκες να αυτοπροσδιορίζονται και πάλι ως κάπως περισσότερο προοδευτικές (μέσος όρος = 7) από τους νεαρούς άνδρες (μέσος όρος = 6,15).** Τέλος, όταν ρωτήθηκαν πού τοποθετούν τους εαυτούς τους σε μια δεκαβάθμια κλίμακα, όπου το ένα σημαίνει «ριζοσπαστικός» και το δέκα σημαίνει «μετριοπαθής», οι περισσότεροι/ες τοποθετήθηκαν κάπου ενδιάμεσα (μέσος όρος = 5,62).⁶³

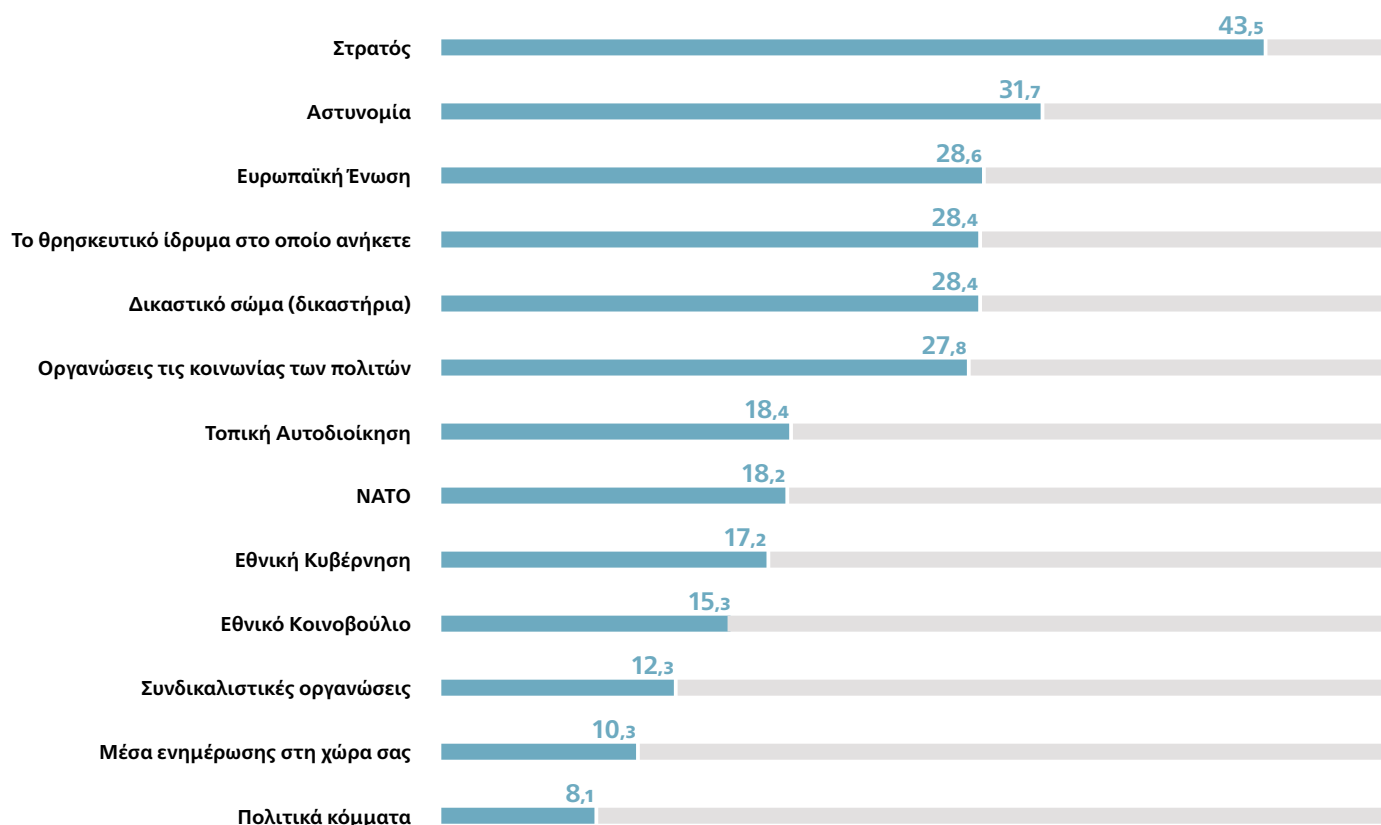
Οι νέοι/ες πιστεύουν ότι τα πολιτικά κόμματα προσπαθούν να τους χειραγωγήσουν

Μετά από αλλαγή του εκλογικού νόμου το 2016 δόθηκε δικαίωμα ψήφου σε όλα τα άτομα που έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας τους. Όταν ζητήθηκε από τους/τις ερωτώμενους/ες να αξιολογήσουν αυτή την αλλαγή, τους δόθηκε μια λίστα με επιλογές, προκειμένου να τοποθετηθούν στις μακροπρόθεσμες συνέπειες της μεταρρύθμισης αυτής (Γράφημα 13).

Γράφημα 14 Εμπιστοσύνη στους πολιτικούς θεσμούς των νέων στην Ελλάδα

Συνολικά πόσο εμπιστεύεστε τις παρακάτω οντότητες;

Άθροισμα του «πλήρως» και «αρκετά», απαντήσεις σε %

Περισσότεροι/ες από τους μισούς/ές (50,7 %) απάντησαν ότι «τα πολιτικά κόμματα θα προσπαθήσουν να χειραγωγήσουν τους νέους», με ένα 34,1 % να θεωρεί ότι η αλλαγή αυτή θα ενισχύσει τη συμμετοχή, καθώς «περισσότεροι νέοι/ες θα συμμετάσχουν στις εκλογές». Λιγότεροι/ες από δύο στους/στις δέκα (19,6 %) πιστεύουν ότι ψηφίζοντας «περισσότεροι νέοι θα ενδιαφερθούν για την πολιτική ζωή της χώρας».

Υπέρ της εισοδηματικής ισότητας, αλλά επιφυλακτικοί/ες ως προς την αύξηση του ρόλου του κράτους

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες ρωτήθηκαν για τις πολιτικές τους απόψεις σχετικά με μια σειρά θεμάτων αναφορικά με τον ρόλο της κυβέρνησης και το αίτημα για μεγαλύτερη εισοδηματική ισότητα.

Πρώτα, ρωτήθηκαν αν συμφωνούν ή όχι με τη δήλωση «Τα εισοδήματα των φτωχών και των πλουσίων πρέπει να γίνουν περισσότερο ίσα». Περισσότεροι/ες από έξι στους δέκα (61,4 %) συμφωνούν απόλυτα και σε μεγάλο βαθμό με αυτή τη δήλωση. Όταν ρωτήθηκαν για τον βαθμό συμφωνίας τους σχετικά με το αν «η κρατική ιδιοκτησία των επιχειρήσεων και της βιομηχανίας πρέπει να αυξηθεί», έδειξαν ότι είναι λιγότερο πρόθυμοι/ες για μια τέτοια κρατική παρέμβαση, δεδομένου ότι το 34,4 % συμφωνεί απόλυτα και σε μεγάλο βαθμό με τη δήλωση αυτή. Ωστόσο, οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες συμφωνούν σε συντριπτικό βαθμό (78 % συμφωνεί απόλυτα και σε μεγάλο βαθμό) ότι «Η κυβέρνηση θα πρέπει να αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για να διασφαλίσει ότι φροντίζει για όλους».

Ως εκ τούτου, οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες τάσσονται σαφώς υπέρ της αναδιανομής για τους/ις λιγότερο ευνοημένους/ες και πιστεύουν ότι μια τέτοια λειτουργία θα πρέπει να είναι ευθύνη της κυβέρνησης. Ωστόσο, τείνουν να είναι πολύ πιο επιφυλακτικοί/ές σχετικά με έναν αυξημένο ρόλο του κράτους στην οικονομία μέσω της ιδιοκτησίας επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Ως εκ τούτου, θεωρούν ότι το κράτος πρέπει να έχει περισσότερο ρυθμιστικό ρόλο.

Η έννοια της πολιτικής εμπιστοσύνης αποτελεί κλειδί για τη λειτουργία της δημοκρατίας – τις τελευταίες δεκαετίες η καθολική μείωση της εμπιστοσύνης τόσο στις νέες όσο και στις εδραιωμένες δημοκρατίες προκαλεί ανησυχίες και τροφοδοτεί συζητήσεις για το μέλλον της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας (Dalton 2004, Norris 2011).

Εμπειρικές έρευνες καταδεικνύουν ότι οι άνθρωποι τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο τους θεσμούς που δεν είναι πολιτικοποιημένοι και διχαστικοί και τείνουν να εκπροσωπούν το σύνολο της κοινότητας (όπως ο στρατός, η δικαιοσύνη ή η εκκλησία) και λιγότερο τους θεσμούς που θεωρούνται περισσότερο διχαστικοί (όπως οι κυβερνήσεις, τα κοινοβούλια, τα κόμματα κ.ο.κ.) (Newton, Stolle και Zmerli 2018). Πρόσφατη μελέτη διαπίστωσε ότι κάτι τέτοιο ισχύει και για την Ελλάδα (EnTrust 2024), όπου η κοινωνική και πολιτική εμπιστοσύνη ήταν ήδη χαμηλή πριν η οικονομική κρίση οδηγήσει σε μια νέα απότομη πτώση.

Στους/στις Έλληνες/ίδες νέους/ες δόθηκε ένας κατάλογος με 13 πολιτικούς θεσμούς και ρωτήθηκαν: «Συνολικά, πόσο εμπιστεύεστε τις παρακάτω οντότητες;» έχοντας να επιλέξουν μεταξύ «Πλήρως», «Αρκετά», «Σε κάποιο βαθμό», «Λίγο» και «Καθόλου» (Γράφημα 14).

44 %

Το 44 % των νέων Ελλήνων εμπιστεύεται τον στρατό αρκετά ή πλήρως, καθιστώντας τον τον θεσμό με τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης

Ο στρατός είναι ο θεσμός με τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης, δεδομένου ότι το 43,5 % των Ελλήνων/ίδων νέων τον εμπιστεύεται αρκετά ή πλήρως. Όπως ήδη ειπώθηκε, οι μη διχαστικοί θεσμοί, όπως ο στρατός, η αστυνομία, οι θρησκευτικοί θεσμοί ή η δικαιοσύνη, τείνουν να έχουν υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης, ενώ οι πιο πολιτικοποιημένοι θεσμοί έχουν λιγότερα.

Ωστόσο, το πολύ χαμηλό ποσοστό των Ελλήνων/ίδων νέων που εμπιστεύονται αρκετά/πλήρως θεσμούς όπως τα πολιτικά κόμματα (8,1 %), τα μέσα ενημέρωσης (10,3 %), τα συνδικάτα (12,3 %), το εθνικό κοινοβούλιο (15,3 %) ή την εθνική κυβέρνηση (17,2 %) είναι ενδεικτικό τάσεων που παραπέμπουν μάλλον σε μια θέση που έχει περιγραφεί ως «μουδιασμένος κυνισμός» παρά «άγρυπνος σκεπτικισμός» (van der Meer 2017).

Η εμπιστοσύνη στους περισσότερους θεσμούς σχετίζεται και με την υλική κατάσταση των ερωτηθέντων. Με εξαίρεση τον στρατό, την αστυνομία και τα θρησκευτικά ιδρύματα, σε όλες τις άλλες περιπτώσεις οι νέοι/ες από φτωχές οικογένειες (όσοι/ες απάντησαν ότι «ζουν σε νοικοκυριά με λίγα χρήματα για τους βασικούς λογαριασμούς (ηλεκτρικό ρεύμα, θέρμανση...) και φαγητό») εμπιστεύονται ακόμη λιγότερο όλους τους άλλους θεσμούς.

Αν όμως οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες δεν εμπιστεύονται τους περισσότερους θεσμούς, αυτό έχει αντίκτυπο στη δημοκρατία; Όταν ρωτήθηκαν για τις απόψεις τους σχετικά με τη δημοκρατία, δόθηκαν ορισμένες δηλώσεις προκειμένου να εκφραστεί ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας με αυτές (Γράφημα 15). **Η δήλωση η οποία βρίσκει σύμφωνους/ες τους περισσότερους/ες νέους/ες είναι ότι «Οι νέοι πρέπει να έχουν περισσότερες δυνατότητες να εκφράσουν τις απόψεις τους στην πολιτική», με το 67,7 % να συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό και απόλυτα. Παράλληλα, η πλειοψηφία των νέων υποστηρίζει τη δημοκρατία σε κάθε περίπτωση,** καθώς έξι στους δέκα (62,3 %) συμφωνούν ότι «σε γενικές γραμμές η δημοκρατία είναι μια καλή μορφή διακυβέρνησης» και σχεδόν ανάλογο ποσοστό (59,9 %) συμφωνεί ότι «η δημοκρατία είναι πάντα και υπό οποιεσδήποτε συνθήκες προτιμότερη από οποιοδήποτε άλλη μορφή διακυβέρνησης». Από την άλλη πλευρά, σχεδόν οι μισοί ερωτώμενοι/ες (45 %) συμφωνούν ότι «η δημοκρατία είναι το καλύτερο δυνατό σύστημα διακυβέρνησης μόνο όταν μπορεί να προσφέρει οικονομική ασφάλεια στους ανθρώπους».

Γράφημα 15 Γνώμες για τη δημοκρατία των νέων στην Ελλάδα

Πόσο συμφωνείτε/διαφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις;

«Συμφωνώ σε μεγάλο βαθμό» & «Συμφωνώ απόλυτα» σε %

Αν και η στήριξη της δημοκρατίας εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι αντιδημοκρατικές στάσεις δεν απουσιάζουν. Για παράδειγμα, τρεις στους/στις δέκα συμφωνούν ότι «πρέπει να έχουμε έναν ισχυρό ηγέτη που δεν θα ασχολείται με το Κοινοβούλιο και τις εκλογές» και περισσότεροι/ες από ένας/μία στους δέκα (14,4 %) συμφωνούν με τη θέση ότι «υπό ορισμένες συνθήκες η δικτατορία είναι καλύτερη μορφή διακυβέρνησης από τη δημοκρατία».

Οι νέοι/ες διαδηλώνουν και προσφέρουν εθελοντική εργασία, αλλά γυρίζουν την πλάτη στα κόμματα

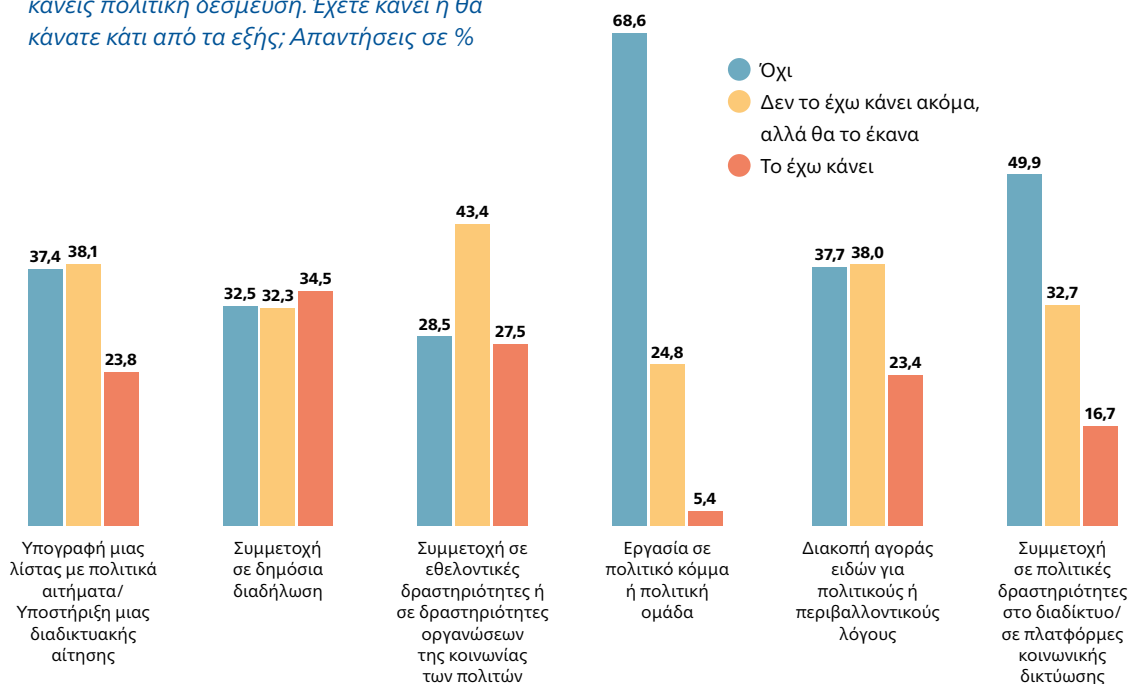
Οι νέοι/ες τείνουν να συμμετέχουν περισσότερο σε άτυπες και μη παραδοσιακές πολιτικές δραστηριότητες – πρόσφατα στοιχεία για την Ελλάδα επιβεβαιώνουν αυτά τα ευρήματα (Κακεπάκη 2023: 184). Στους/στις ερωτώμενους/ες δόθηκε ένας κατάλογος διαφορετικών τρόπων εμπλοκής με την πολιτική και ρωτήθηκαν αν «έχουν κάνει» ή «θα έκαναν» κάτι από τα εξής (Γράφημα 16).

Περισσότεροι/ες από τρεις στους/στις δέκα νέους/ες (34,5 %) έχουν συμμετάσχει σε διαδήλωση. **Η ηλικία συνδέεται με το είδος της πολιτικής εμπλοκής – για παράδειγμα, μόνο το 25,7 % των νέων ηλικίας 14–18 ετών έχει συμμετάσχει σε διαδήλωση, σε σύγκριση με το 35,9 % των νέων 19–24 ετών και το 42,8 % των νέων 25–29 ετών.**⁶⁴ Αντίστοιχα, ενώ το 27,5 % στο σύνολο των νέων έχει εργαστεί εθελοντικά ή έχει συμμετάσχει σε δραστηριότητες της κοινωνίας των πολιτών, το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 32,8 % για τους/τις νέους/ες 25–29 ετών.⁶⁵ Η υπογραφή μιας λίστας πολιτικών αιτημάτων ή η υποστήριξη ενός διαδικτυακού αιτήματος είναι κάτι που έχει κάνει το 23,8 % του συνόλου των νέων, με το ποσοστό για τις ηλικίες 25–29 ετών να είναι και πάλι υψηλότερο (31,3 %).

Ο πολιτικός καταναλωτισμός, όπως αποκαλείται, είναι μια ακόμη πρωτοβουλία που αναλαμβάνουν οι νέοι/ες στην Ελλάδα: το 23,4 % έχει σταματήσει να αγοράζει πράγματα για πολιτικούς ή περιβαλλοντικούς λόγους – εδώ και πάλι οι μεγαλύτερες ηλικίες (25–29 ετών) συμμετέχουν περισσότερο (30,3 %) σε τέτοιες δραστηριότητες.⁶⁶

Γράφημα 16 Μορφές πολιτικής δέσμευσης των νέων στην Ελλάδα

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι για να δείξει κανείς πολιτική δέσμευση. Έχετε κάνει ή θα κάνετε κάτι από τα εξής; Απαντήσεις σε %

Είναι ενδιαφέρον ότι οι μόνες πρωτοβουλίες που δεν σχετίζονται με την ηλικία των ερωτώμενων είναι όσες βρίσκονται εγγύτερα στην παραδοσιακή κομματική πολιτική: η εργασία για ένα πολιτικό κόμμα ή μια πολιτική ομάδα και η συμμετοχή σε πολιτικές δραστηριότητες στο διαδίκτυο ή σε κοινωνικά δίκτυα προτιμώνται από μικρά τμήματα του νεανικού πληθυσμού (5,4 και 16,7 τοις εκατό, αντίστοιχα), χωρίς να προκύπτει ότι μόλις οι νεότερες ομάδες ηλικιών περάσουν στην επόμενη ηλικιακή υπό-ομάδα θα εμπλακούν σε τέτοιες πρωτοβουλίες.

Επομένως οι νέοι/ες στην Ελλάδα συμμετέχουν σε πολιτικές πρωτοβουλίες και προτίθενται ακόμη περισσότερο να το κάνουν στο μέλλον, στον βαθμό όμως που οι πρωτοβουλίες αυτές δεν είναι κομματικές. Μια ακόμα επισήμανση αφορά στη σχέση φύλου και πολιτικής συμμετοχής.

Αν και, όπως ήδη ειπώθηκε, οι νέοι άνδρες τείνουν να δηλώνουν υψηλότερα επίπεδα πολιτικού ενδιαφέροντος και γνώσεων, όσον αφορά στην πραγματική συμπεριφορά δεν υπάρχει στατιστική διαφορά στον τρόπο με τον οποίο οι νέες γυναίκες και οι νέοι άνδρες συμμετέχουν στην πολιτική.

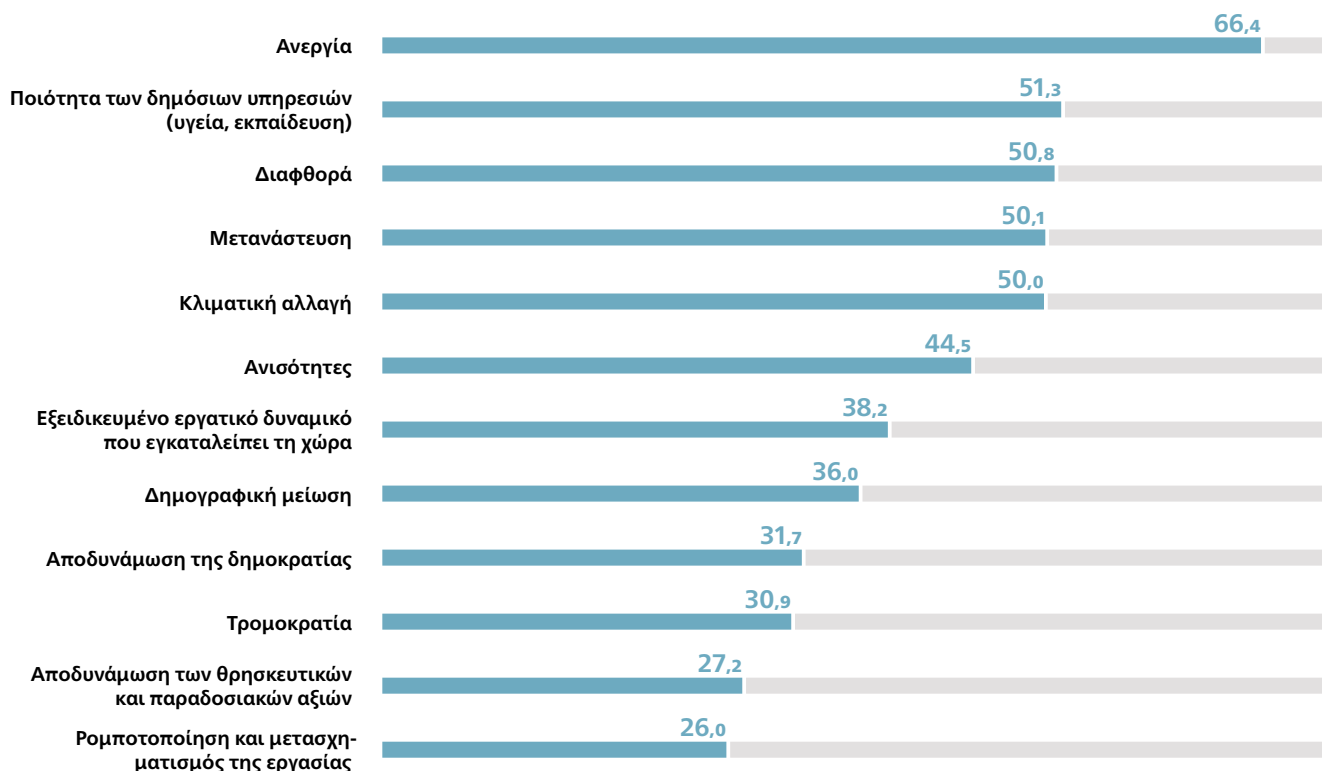
Η μόνη εξαίρεση είναι η συμμετοχή σε πολιτικές δραστηριότητες στο διαδίκτυο ή σε κοινωνικά δίκτυα, όπου οι άνδρες συμμετέχουν περισσότερο από τις γυναίκες (19,2% των ανδρών, 14,5% των γυναικών). Το κατά πόσον αυτό αποτελεί ένδειξη του τρόπου με τον οποίο κατασκευάζονται οι διαδικτυακές κοινότητες και του τρόπου με τον οποίο δομούνται οι αρσενικές ταυτότητες στο διαδίκτυο αποτελεί θέμα προς περαιτέρω διερεύνηση.

Οι νέοι/ες ανησυχούν για τις θέσεις εργασίας τους στο μέλλον

Σημαντικό τμήμα της ρητορικής πολλών πολιτικών φορέων επικεντρώνεται πλέον γύρω από τα ζητήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι χώρες στο μέλλον. Η ΕΕ πρόκειται να εγκρίνει το στρατηγικό της σχεδιασμό για την επόμενη πενταετία⁶⁷ ενώ οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ μέχρι το 2030⁶⁸ βρίσκονται πολύ ψηλά στην ατζέντα. Επομένως, είναι επιτακτική ανάγκη να συζητήσουμε με τους/τις νέους/ες τι είναι αυτό που θεωρούν κρίσιμο για το μέλλον.

Γράφημα 17 Ζητήματα για τους νέους/ες στην Ελλάδα για την επόμενη δεκαετία

Ποια από τα παρακάτω πιστεύετε ότι θα είναι τα μεγαλύτερα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η χώρα σας την επόμενη δεκαετία; Απαντήσεις σε %

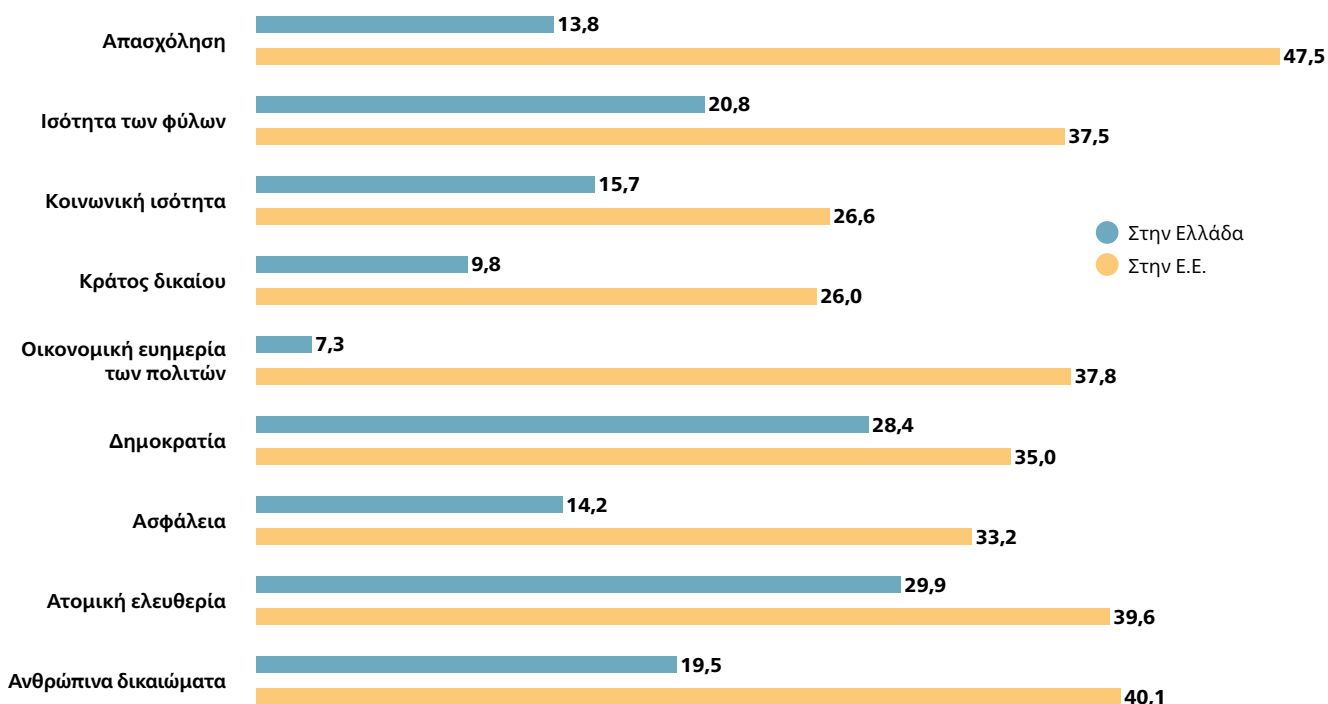
Στους/στις ερωτώμενους/ες δόθηκε ένας κατάλογος με δώδεκα ζητήματα και τους ζητήθηκε για κάθε ένα από αυτά να πουν κατά πόσο το θεωρούν ως ένα από τα σημαντικότερα που θα αντιμετωπίσει η Ελλάδα την επόμενη δεκαετία (Γράφημα 17). **Περισσότεροι από έξι στους δέκα νέους/ες (66,4 %) θεωρούν την ανεργία ως το μεγαλύτερο πρόβλημα στην Ελλάδα.** Ακολουθεί η «ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών (υγεία, εκπαίδευση)», με το 51,3 % των νέων Ελλήνων/ίδων να πιστεύει ότι αυτή είναι μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τη χώρα στο εγγύς μέλλον. Ακολουθούν η «διαφθορά», η «μετανάστευση» και η «κλιματική αλλαγή», με τους μισούς νέους/ες να τα χαρακτηρίζουν ως μελλοντικά προβλήματα της χώρας. **Φαίνεται λοιπόν ότι το πιο πιεστικό ζήτημα για τους νέους/ες Έλληνες/ίδες σχετίζεται με την υλική τους ευημερία (ανεργία).**

Το εύρημα αυτό συνάδει με προηγούμενες έρευνες (Κολιαστάσης 2022: 10), στις οποίες η ανεργία θεωρούνταν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα για τους νέους (επισημαίνουμε ωστόσο την διαφορετική διατύπωση της ερώτησης).

Η ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, η μετανάστευση, η διαφθορά, η κλιματική αλλαγή και οι ανισότητες θεωρούνται σχεδόν εξίσου σημαντικές. Ζητήματα όπως η «διαρροή εγκεφάλων» («εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό που εγκαταλείπει τη χώρα») ή η δημογραφική συρρίκνωση, τα οποία βρίσκονται ψηλά στην πολιτική ατζέντα, δεν ανησυχούν στον ίδιο βαθμό τους νέους και τις νέες στην Ελλάδα. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η «ρομποτοποίηση και ο μετασχηματισμός της εργασίας» θεωρείται το λιγότερο πιεστικό ζήτημα – ενδεχομένως η ανεργία, η οποία επιλέχθηκε από τους/τις περισσότερους/ες, να εμπεριέχει αυτές τις ανησυχίες.

Γράφημα 18 Αντιλήψεις για την κατάσταση των παρακάτω αξιών, από τους/ις νέους/ες στην Ελλάδα

Πόσο καλή ή κακή είναι, κατά την άποψή σας η κατάσταση των ακόλουθων αξιών στη χώρα σας και στην Ε.Ε.; 'Πολύ καλή' - & 'καλή' σε %

Εξετάζοντας προσεκτικά τις διαφορές μεταξύ των φύλων στις ανησυχίες των νέων, ορισμένα πράγματα ξεχωρίζουν. Για παράδειγμα, αν και η ανεργία αποτελεί την επιλογή της πλειοψηφίας τόσο των νέων ανδρών όσο και των νέων γυναικών, για τις γυναίκες η «κλιματική αλλαγή» είναι το δεύτερο σημαντικότερο ζήτημα (το 57 % των γυναικών έναντι 43,3 % των ανδρών το θεωρούν ως ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα της επόμενης δεκαετίας).⁶⁹

Το εύρημα αυτό συνάδει με προηγούμενες έρευνες που διαπιστώνουν ότι οι νεαρές γυναίκες ανησυχούν περισσότερο από τους νεαρούς άνδρες για την κλιματική αλλαγή (Iliou, Kakeraki and Klironomos 2022: 80).

Οι νεαρές γυναίκες ανησυχούν επίσης περισσότερο από τους άνδρες για τη διαφθορά και τις ανισότητες. Φαίνεται λοιπόν ότι το φύλο είναι ένας παράγοντας που διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι νέοι βλέπουν (και φοβούνται για το μέλλον τους).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ατομική ελευθερία και η ασφάλεια είναι οι αξίες με τη μεγαλύτερη σημασία για τους/ις νέους/ες

Στους νέους/ες Έλληνες/ίδες δόθηκε ένας κατάλογος με εννέα αξίες και τους ζητήθηκε να κατατάξουν τις τρεις που είναι πιο σημαντικές για αυτούς/ές:

- Ανθρώπινα δικαιώματα
- Ατομική ελευθερία
- Ασφάλεια
- Δημοκρατία
- Οικονομική ευημερία των πολιτών
- Κράτος δικαίου
- Κοινωνική ισότητα
- Ισότητα των φύλων
- Απασχόληση

Οι τρεις αξίες που κατατάχθηκαν στην πρώτη θέση ήταν τα «ανθρώπινα δικαιώματα» (24,9 %), η «ατομική ελευθερία» (15,4 %) και η «ασφάλεια» (12,4 %), ενώ η «δημοκρατία» ήρθε στην τέταρτη θέση (12,3 %). **Από τη συνολική εικόνα προκύπτει ότι οι νέοι Έλληνες/ες είναι αρκετά φιλελεύθεροι, προτιμώντας αξίες που βρίσκονται πιο κοντά στην ελευθερία παρά στην ισότητα** (η κοινωνική και έμφυλη ισότητα κατατάχθηκαν πρώτες από το 5,9 % και το 5,8 %, αντίστοιχα).

Όταν ζητήθηκε από τους νέους/ες Έλληνες/ίδες να αξιολογήσουν την κατάσταση αυτών των αξιών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ, οι ερωτώμενοι/ες αξιολόγησαν την εγχώρια κατάσταση ως εμφανώς χειρότερη από την κατάσταση στην ΕΕ συνολικά (Γράφημα 18). Για τα «ανθρώπινα δικαιώματα», την αξία που οι περισσότεροι κατέταξαν ως πιο σημαντική γι' αυτούς, η διαφορά ανέρχεται στο 20,6 %. Η ΕΕ κατατάσσεται υψηλότερα σε σύγκριση με την Ελλάδα όσον αφορά την «απασχόληση» (33,7 %) και την «οικονομική ευημερία των πολιτών» (30,6 %). Συνολικά, οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες αντιλαμβάνονται ότι η ΕΕ τα πάει πολύ καλύτερα σε σχέση με τις αξίες – μάλιστα, η Ελλάδα κατατάσσεται κάτω από αυτήν σε κάθε μια από αυτές.

Περήφανοι που είναι Έλληνες/ίδες και κατά της μετανάστευσης

Τα νατιβιστικά και αντιμεταναστευτικά αισθήματα έχουν διαδοθεί σε όλη την Ευρώπη, ενώ τα ακροδεξιά ξενοφοβικά κόμματα αποτελούν ανησυχητικό φαινόμενο και φαίνεται να εισχωρούν στην κυρίαρχη πολιτική (Akkerman, de Lange and Rooduijn 2016), ακόμη ανάμεσα στους/ις νέους/ες.⁷⁰ Στην Ελλάδα, τα αισθήματα εθνικής υπερηφάνειας μεταξύ των νέων Ελλήνων έχουν καταγραφεί σε παλαιότερες έρευνες, ενώ η τάση των νέων ανδρών να ψηφίζουν ακροδεξιά κόμματα επιβεβαιώθηκε και στις πιο πρόσφατες εθνικές εκλογές στην Ελλάδα (Koustenis 2024: 42).

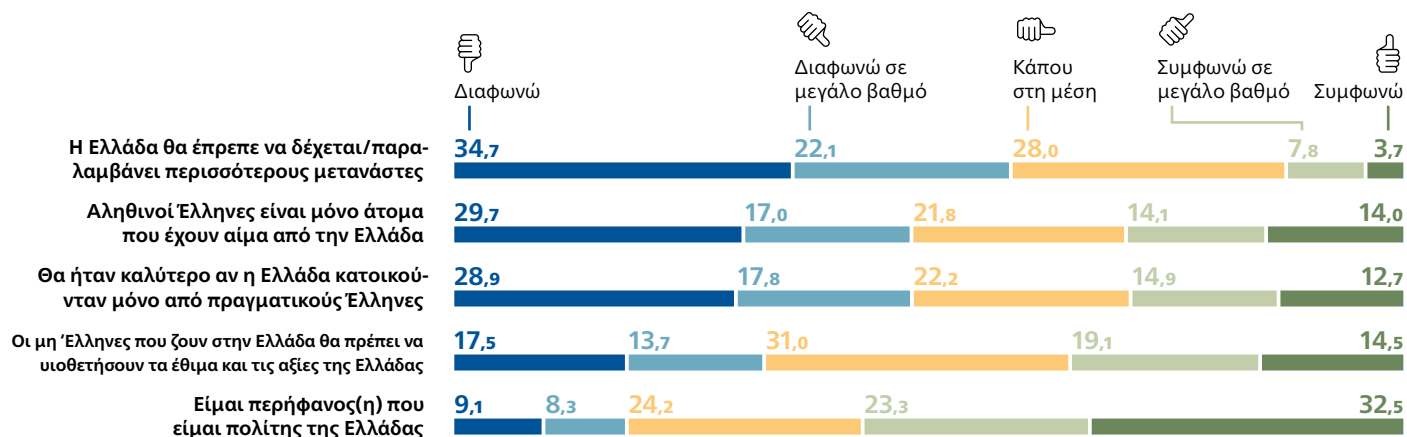
Στους νέους/ες Έλληνες/ίδες δόθηκε μια σειρά δηλώσεων που μετρούσαν τις εθνικιστικές στάσεις (Γράφημα 19). Η απόρριψη της μετανάστευσης είναι εμφανής. Οι περισσότεροι νέοι/ες (56,8 %) διαφωνούν και διαφωνούν σε μεγάλο βαθμό ότι «η Ελλάδα θα πρέπει να δέχεται/υποδέχεται περισσότερους μετανάστες», ενώ ταυτόχρονα εκφράζουν την υπερηφάνεια τους για το ότι «είναι πολίτες της Ελλάδας» (55,8 % συμφωνούν και συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό). Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες είναι μάλλον απορριπτικοί/ές ως προς το δίκαιο του αίματος (jus sanguinis) – το 46,7 % διαφωνεί και διαφωνεί σε μεγάλο βαθμό με την άποψη ότι «πραγματικός Έλληνας είναι μόνο ένα άτομο με πραγματικό ελληνικό αίμα» και με τη δήλωση ότι «θα ήταν το καλύτερο αν η Ελλάδα κατοικείτο από πραγματικούς Έλληνες», παρόλο που περίπου ένας/μία στους/στις τέσσερις συμφωνεί και με τις δύο αυτές δηλώσεις. Ομοίως, ένας/μία στους/στις τρεις (33,1 %) συμφωνεί και συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό ότι «οι μη Έλληνες που ζουν στην Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετήσουν τα ελληνικά ήθη και έθιμα και αξίες».

Συμπερασματικά, οι νέοι/ες πιστεύουν ότι η χώρα γενικά δεν θα πρέπει να δέχεται περισσότερους μετανάστες και ότι οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα θα πρέπει να υιοθετούν τα ήθη και τα έθιμα και τις αξίες της χώρας, για τις οποίες οι νέοι/ες εμφανίζονται ως ιδιαίτερα υπερήφανοι.

Ένα άλλο εύρημα που προκύπτει από τις απαντήσεις των νέων είναι ότι η νεότερη υπό-ομάδα ερωτώμενων (14–18 ετών) μοιάζει περισσότερο δεκτική στην υιοθέτηση εθνικιστικών και αντιμεταναστευτικών στάσεων. Είναι πιο εθνικά υπερήφανοι/ες από τις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες,⁷¹ περισσότερο απορριπτικοί/ές της μετανάστευσης,⁷² πιστεύουν σε υψηλότερα ποσοστά ότι θα ήταν καλύτερο αν η Ελλάδα κατοικείτο από «πραγματικούς Έλληνες»⁷³ και ότι οι μη Έλληνες θα πρέπει να υιοθετήσουν τα ελληνικά έθιμα και αξίες.⁷⁴ Αν και δεν είναι βέβαιο αν αυτές οι στάσεις θα αλλάξουν καθώς μεγαλώνουν, εντούτοις προκαλούν ανησυχία για το ενδεχόμενο μιας νεότερης γενιάς Ελλήνων/ίδων που θα μπορούσε να υιοθετήσει ακόμη πιο ξενοφοβικές και ρατσιστικές στάσεις στο μέλλον οι οποίες θα βρουν έκφραση και στην εκλογική τους συμπεριφορά μόλις αποκτήσουν δικαίωμα ψήφου.

Γράφημα 19 Εθνικιστικές αντιλήψεις των νέων στην Ελλάδα

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις; Απαντήσεις σε %

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες θέλουν να παραμείνουν στην ΕΕ αλλά βλέπουν τους εαυτούς τους κυρίως ως Έλληνες

Η Ελλάδα παραδοσιακά αποτελεί μία από τις πιο φιλοευρωπαϊκές χώρες της ΕΕ. Ακόμη και η σημαντική ευρωσκεπτικιστική στροφή που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης ήταν αρκετά «ήπια», απορρίπτοντας μεν τις πολιτικές της ΕΕ, αλλά υποστηρίζοντας τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Katsanidou and Lefkofridi 2020 – Clemens, Nanou and Verney 2016).

Όταν οι νέοι/ες ρωτήθηκαν για τη γνώμη τους σχετικά με την παραμονή ή την έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, περισσότεροι/ες από έξι στους/στις δέκα (63,8 %) απάντησαν ότι δεν επιθυμούν την έξοδο της Ελλάδας. Μόνο δύο στους/στις δέκα (20,7 %) ήταν υπέρ της εξόδου, ενώ το 15,5 % απάντησε «δεν γνωρίζω». Παρόλη την ξεκάθαρη συναίνεση αναφορικά με την παραμονή της χώρας στην ΕΕ, μια μικρή μειοψηφία εκφράζει σταθερά τις ανησυχίες της με έναν πιο αντιευρωπαϊκό τρόπο.

Ωστόσο, όταν ερωτώνται αν θεωρούν τον εαυτό τους Έλληνα/ίδα ή Ευρωπαίο/α, οι νέοι/ες αυτό-προσδιορίζονται πολύ περισσότερο ως Έλληνες/ίδες παρά ως Ευρωπαίοι/ες. Σχεδόν οκτώ στους/στις δέκα νέους/ες (78,1 %) θεωρούν τον εαυτό τους «πάρα πολύ» και «απόλυτα» Έλληνα/ίδα. Οι μισοί από τους νέους/ες Έλληνες/ίδες (37,4 %) θεωρούν τους εαυτούς τους Ευρωπαίους/ες. Οι νεότερες ηλικίες (14–18 ετών) είναι ακόμη πιο προσδεμένες στην εθνική τους ταυτότητα: Το 85,1 % αυτών θεωρεί τον εαυτό του «πάρα πολύ» και «απόλυτα» Έλληνα/ίδα, σε σύγκριση με το 73,6 % των νέων 19–24 ετών και το 76,3 % των νέων 25–29 ετών.

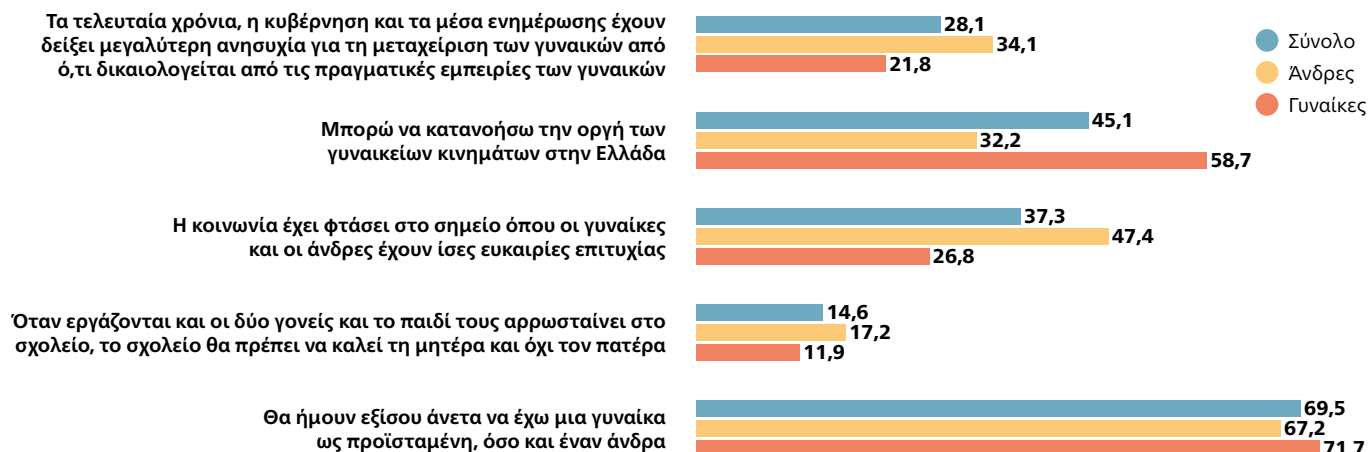
«Πιστεύουμε στην ισότητα των φύλων, αλλά ...»

Οι αντιφεμινιστικές συμπεριφορές και οι νέες μορφές σεξισμού προκαλούν σοβαρή ανησυχία στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, καθώς έχει ανοίξει μια συζήτηση για πιθανές απειλές λόγω της ανόδου των ακροδεξιών κομμάτων (Verloo and Paternotte 2018) και των σεξιστικών συμπεριφορών των νέων ανδρών (Off, Charron and Alexander 2022).

Γράφημα 20 Αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων στην Ελλάδα

Πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω δηλώσεις;

Συμφωνώ απόλυτα & «Συμφωνώ» σε %

Η Ελλάδα έχει μία από τις χαμηλότερες βαθμολογίες στον δείκτη ισότητας των φύλων του EIGE⁷⁵, ενώ στοιχεία από την Παγκόσμια Έρευνα Αξιών δείχνουν ότι τμήματα του πληθυσμού εξακολουθούν να έχουν αρκετά στερεοτυπικές στάσεις όσον αφορά τους έμφυλους ρόλους (Κακεπάκη 2022). Τελευταία, το κίνημα #MeToo και η αυξημένη προβολή από τα μέσα ενημέρωσης περιπτώσεων έμφυλης βίας έχουν προκαλέσει ακόμη περισσότερες συζητήσεις γύρω από αυτά τα ζητήματα.

Όταν οι νέοι/ες κλήθηκαν να απαντήσουν σε μια σειρά ερωτήσεων που αποσκοπούσαν στη μέτρηση των παραδοσιακών και σύγχρονων σεξιστικών στάσεων, τα αποτελέσματα ήταν ανάμεικτα (Γράφημα 20). **Οι περισσότεροι/ες Έλληνες/ίδες έχουν αποδεχτεί πλήρως τη θέση των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και περίπου επτά στους δέκα θα ένωσαν εξίσου άνετα να έχουν μια γυναίκα ή έναν άνδρα ως προϊστάμενο. Αντίθετα, μόνο μια μικρή μειοψηφία (14,6 %) εμμένει στην παραδοσιακή κατανομή των έμφυλων ρόλων** καθώς «συμφωνεί» και «συμφωνεί απόλυτα» ότι «όταν εργάζονται και οι δύο γονείς και το παιδί τους αρρωσταίνει στο σχολείο, το σχολείο θα πρέπει να καλεί τη μητέρα και όχι τον πατέρα». Αν και χαμηλό, το ποσοστό των νεαρών ανδρών που συμφωνούν (17,2 %) είναι υψηλότερο από εκείνο των νεαρών γυναικών (11,9 %).⁷⁶

Οι περισσότεροι νέοι/ες εξακολουθούν να αισθάνονται ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης: Το 37,2 % συμφωνεί και συμφωνεί απόλυτα ότι «η κοινωνία έχει φθάσει στο σημείο όπου οι γυναίκες και οι άνδρες έχουν ίσες ευκαιρίες επιτυχίας». Παράλληλα, ενώ σχεδόν οι μισοί νέοι άνδρες συμφωνούν με αυτή τη δήλωση (47,4 %), μόνο μία στις τέσσερις γυναίκες (26,8 %) συμφωνεί.⁷⁷

Οι νεαροί άνδρες τείνουν περισσότερο από τις γυναίκες να συμφωνούν με απόψεις που δείχνουν ότι έχει υπάρξει «υπερβολική αντίδραση» από τις γυναίκες: το 34,1 % των νεαρών ανδρών συμφωνεί και συμφωνεί απόλυτα ότι «τα τελευταία χρόνια, η κυβέρνηση και τα μέσα ενημέρωσης έχουν δείξει μεγαλύτερη ανησυχία για τις γυναίκες από ό,τι δικαιολογείται από τις πραγματικές εμπειρίες των γυναικών», σε αντίθεση με το 21,9 % των νεαρών γυναικών.⁷⁸ Τέλος, είναι σαφώς χαμηλότερο το ποσοστό των νεαρών ανδρών που συμφωνεί και συμφωνεί απόλυτα ότι «μπορούν να κατανοήσουν την οργή των γυναικών κινήσεων στην Ελλάδα» (32,2 %), αντίθετα με τις νεαρές γυναίκες οι οποίες στηρίζουν ξεκάθαρα αυτή τη δήλωση (58,7 % συμφωνούν και συμφωνούν απόλυτα).⁷⁹

Μπορούμε επομένως να υποθέσουμε ότι αν και οι σεξιστικές αντιλήψεις μάλλον αποτελούν παρελθόν για τους περισσότερους νέους Έλληνες, ο «σύγχρονος σεξισμός» (Swim et al. 1995), ο οποίος απορρίπτει τα αιτήματα των γυναικών και αρνείται ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να υφίστανται διακρίσεις, εντοπίζεται σε ορισμένους/ες νέους/ες Έλληνες/ίδες, ιδιαίτερα στους νέους άνδρες.

Κύρια συμπεράσματα

1. Οι νέοι/ες στην Ελλάδα παρουσιάζουν μάλλον χαμηλό ενδιαφέρον για την πολιτική. Οι άνδρες δηλώνουν ότι ενδιαφέρονται περισσότερο σε σχέση με τις γυναίκες, ενώ στις μεγαλύτερες ηλικίες καταγράφονται υψηλότερα επίπεδα ενδιαφέροντος.

2. Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες αν και πιστεύουν ότι τα συμφέροντά τους δεν εκπροσωπούνται επαρκώς στην κεντρική πολιτική, εξακολουθούν να ψηφίζουν στις εθνικές εκλογές. Η αποχή, όταν λαμβάνει χώρα, οφείλεται κυρίως σε πρακτικούς λόγους που εμποδίζουν τους νέους ψηφοφόρους να προσέλθουν στο εκλογικό τμήμα. Από την άλλη, ενώ οι νέοι ψηφίζουν, δεν αισθάνονται συμπάθεια για μεγάλα κόμματα που συμμετέχουν στις εκλογές.

3. Οι νέοι/ες πιστεύουν ότι θα έπρεπε να εκφράζονται στην πολιτική. Ταυτόχρονα, η πλειοψηφία των νέων Ελλήνων/ίδων υποστηρίζει τη δημοκρατία σε κάθε περίπτωση. Αν και η υποστήριξη της δημοκρατίας είναι κυρίαρχη, αξίζει να σημειωθεί ότι καταγράφονται αντιδημοκρατικές συμπεριφορές σε μερίδα του νεανικού πληθυσμού.

4. Οι διαδηλώσεις αναφέρονται ως η πιο συχνή μορφή πολιτικής συμμετοχής των νέων, ενώ και η ηλικία συνδέεται με αυτό το είδος εμπλοκής. Οι νέοι/ες στην Ελλάδα αναλαμβάνουν πολιτικές πρωτοβουλίες και δηλώνουν ακόμη πιο πρόθυμοι/ες να τις αναλάβουν στο μέλλον, αρκεί οι πρωτοβουλίες αυτές να μην συνδέονται με πολιτικά κόμματα. Αν και οι νέοι άνδρες δηλώνουν τα υψηλότερα επίπεδα πολιτικού ενδιαφέροντος και γνώσεων για την πολιτική, όσον αφορά την πραγματική συμπεριφορά δεν υπάρχει στατιστική διαφορά στον τρόπο με τον οποίο οι νέες γυναίκες και οι νέοι άνδρες ασχολούνται με αυτή, με μόνη εξαίρεση τη συμμετοχή σε πολιτικές δραστηριότητες στο διαδίκτυο/στα κοινωνικά δίκτυα, όπου οι άνδρες ασχολούνται περισσότερο από τις γυναίκες.

5. Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες κλίνουν προς το κέντρο και αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικοί/ές. Είναι μάλλον φιλελεύθεροι/ες, επιλέγοντας αξίες που βρίσκονται πιο κοντά στην ελευθερία παρά στην ισότητα. Όταν κλήθηκαν να αξιολογήσουν την κατάσταση αυτών των αξιών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ΕΕ, σε όλες τις περιπτώσεις αξιολόγησαν την εγχώρια κατάσταση ως σαφώς χειρότερη από την κατάσταση στην ΕΕ συνολικά.

Συμπεράσματα

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν παρουσιάσαμε τα κύρια ευρήματα σχετικά με τις βασικές αξίες, τις στάσεις και τους προσανατολισμούς των νέων Ελλήνων/ίδων σήμερα. Αν χρειαζόταν να τα συνοψίσουμε με λίγα λόγια, θα περιγράφαμε τους/ις νέους/ες Έλληνες/ίδες ως (i) ατομικιστές/ριες αλλά προσανατολισμένους/ες στην οικογένεια, (ii) αρνητικούς/ές απέναντι στο πολιτικό σύστημα αλλά ανυπόμονους/ες να δουν τους εαυτούς τους να εκπροσωπούνται και (iii) επιδέξιους/ες αλλά ανήσυχους/ες για την υλική τους ευημερία στο μέλλον.

(i) Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες προσδοκούν να έχουν βασικά εφόδια στη μελλοντική τους ζωή που αποτελούν και τους βασικούς πυλώνες ευημερίας για την ενήλικη ζωή – συγκεκριμένα μια δική τους οικογένεια και μια καλά αμειβόμενη εργασία. Βασίζονται στον εαυτό τους και στους στενούς συγγενείς τους για τα πρώτα τους βήματα και όχι στην κρατική υποστήριξη, καθώς υποστηρίζονται από τις οικογένειές τους. Κατά συνέπεια, είναι αισιόδοξοι/ες για το προσωπικό τους μέλλον, αλλά απαισιόδοξοι/ες για το μέλλον της χώρας. Αν και διάφορα προγράμματα απασχόλησης των νέων μπορούν να βοηθήσουν την οικονομική ανεξαρτησία τους, η οικονομικά προσιτή στέγαση για τους/ις νέους/ες αποτελεί ουσιαστικό βήμα για την ανεξαρτησία, καθώς και ένα βήμα στο οποίο οι πολιτικοί φορείς θα πρέπει να δώσουν προτεραιότητα.

(ii) Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες δεν βλέπουν τους εαυτούς τους να εκπροσωπούνται στην εθνική πολιτική και αισθάνονται ότι τα κόμματα θα προσπαθήσουν να τους χειραγωγήσουν. Έχουν ισχυρά αντικομματικά αισθήματα, αλλά ταυτόχρονα θέλουν να ακουστεί η φωνή τους. Ως εκ τούτου, εκφράζεται το αίτημα οι πολιτικοί φορείς να εκπροσωπούν καλύτερα τις ανάγκες των νέων. Σε ορισμένες χώρες το ζήτημα των ποσοστώσεων ηλικίας έχει προταθεί ως πιθανή λύση. Θεωρούμε ότι οι πολιτικοί φορείς πρέπει να βρουν πιο ουσιαστικούς τρόπους εμπλοκής των νέων. Η πρόσφατη εκλογική μεταρρύθμιση που επιτρέπει την επιστολική ψήφο⁸⁰ μπορεί μακροπρόθεσμα να επιτρέψει τη συμμετοχή των πολιτών, ιδίως μεταξύ των νέων, οι οποίοι/ες είναι πιο δεκτικοί/ές σε τέτοιες πρωτοβουλίες. Επίσης, συμβολικά, η ηλικία στην οποία οι πολίτες μπορούν να θέσουν υποψηφιότητα για το εθνικό κοινοβούλιο (επί του παρόντος 25 ετών, ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ) θα μπορούσε να μειωθεί.

(iii) Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες είναι μέτρια ικανοποιημένοι/ες από την παρούσα ζωή τους και κάπως απρόθυμοι/ες να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Ωστόσο, η υλική ευημερία τους είναι ζωτικής σημασίας. Η ανεργία είναι το μόνο ζήτημα που επανέρχεται συνεχώς ως κρίσιμο. Αυτή είναι η πρώτη γενιά νέων Ελλήνων/ίδων που προρίζεται να έχει χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο από τους γονείς της και αυτό αντικατοπτρίζεται στην προοπτική της. Είναι ενδιαφέρον, και πιθανώς σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας της οικονομικής κρίσης, ότι οι περισσότεροι/ες νέοι/ες δεν επιθυμούν τη μετανάστευση.

Δύο τελικές επισημάνσεις:

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες σήμερα έχουν ζήσει ολόκληρη τη ζωή τους ως Ευρωπαίοι πολίτες και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν εύκολα να δουν τον εαυτό τους χωριστά από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και ταυτόχρονα επικρίνουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, πιστεύουν ότι ορισμένες βασικές αξίες προστατεύονται καλύτερα σε αυτήν.

Οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες δίνουν προτεραιότητα σε εγωκεντρικές αξίες, όπως η ανεξαρτησία, η ανάληψη ευθύνης και η επιτυχημένη σταδιοδρομία, ενώ υποστηρίζουν την ισότητα και τα κοινωνικά δικαιώματα για όλους. Ωστόσο, οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των φύλων είναι εμφανείς σε πολλούς από τους κοινωνικούς προσανατολισμούς των νέων Ελλήνων/ίδων και μπορεί να παρέχουν ευνοϊκό έδαφος για τη διάχυση συγκριμένων ιδεών σχετικά με την αρρενωπότητα σε αντιδημοκρατικές συμπεριφορές.

Συμπερασματικά, οι νέοι/ες Έλληνες/ίδες που συμμετείχαν στην έρευνα εμφανίζονται εγωκεντρικοί/ές και **ατομικιστές/ριες**. Αυτό είναι αναμενόμενο για τα άτομα της ηλικίας τους, καθώς επικεντρώνονται στα πρώτα βήματα προς την ανεξαρτησία. Δηλώνουν **ανικανοποίητοι/ες** από την κοινωνική πρόνοια, την εκπαίδευση που τους παρέχεται και την πολιτική και ανησυχούν για τις μελλοντικές ευκαιρίες απασχόλησής τους. Ωστόσο, οι ανησυχίες τους δεν φαίνεται να τους/τις εμποδίζουν, καθώς δηλώνουν ότι **θέλουν να ακουστεί η φωνή τους** και να εκπροσωπηθούν οι απόψεις τους στην πολιτική. Η ανάγνωση της παρούσας έκθεσης μπορεί να βοηθήσει τους εμπλεκόμενους, ώστε να διατυπώσουν προτεραιότητες για τις πολιτικές για τη νεολαία. Το να δοθεί στους/ις ίδιους/ες τους/ις νέους/ες η ευκαιρία να εκφράσουν την άποψή τους είναι αναμφίβολα ένας έγκυρος τρόπος προσδιορισμού των πολιτικών προτεραιοτήτων και της εφαρμογής πολιτικών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Akkerman, Tjitske, de Lange, Sarah and Rooduijn, Matthijs (eds) (2016): *Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Into the Mainstream?* (1st ed.). Routledge; available at: → doi.org/10.4324/9781315687988
- Αλεξανδρή, Γεωργία (2022): Χρηματιστικοποίηση της κατοικίας – Τι είναι και γιατί μας αφορά; ETEPON, προσβάσιμο: → eteron.org/chrimatistikopoiisi-tis-katoikias/
- Boulianne, Shelley and Theocharis, Yannis. (2020): Young People, Digital Media, and Engagement: A Meta-Analysis of Research, in: *Social Science Computer Review*, 38(2): 111–127; available at: → doi.org/10.1177/0894439318814190
- Campbell, Angus, Converse, Philip E., Miller, Warren E. and Stokes, Donald E. (1960): *The American Voter*. The University of Chicago Press.
- Christopoulou, Rebekka and Pantolidou, Maria. (2022): The parental home as labor market insurance for young Greeks during the Great Recession, in: *Journal of Demographic Economics*, 88(3): 313–350; available at: → doi.org/10.1017/dem.2020.23
- Clemens, Ben, Nanou, Kyriaki and Verney, Susannah. (2015): ‘We no longer love you but don’t want to leave you’: The eurozone crisis and popular euroscepticism in Greece, in: Tosun, Jale, Wetzel, Anne and Zapryanova, Galina (eds), *Coping with Crisis: Europe’s Challenges and Strategies*. Routledge; available at: → doi.org/10.4324/9781315746586
- Dalton, Russell J. (2004): *Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford University Press
- Deželan, Tomaž (2023): Young people’s participation in European democratic processes: How to improve and facilitate youth involvement. European Parliament; available at: → [europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/745820/IPOL_STU\(2023\)745820_EN.pdf](https://europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/745820/IPOL_STU(2023)745820_EN.pdf)
- EnTrust (2024): *Integrated Report on Appraising Citizens’ Trust and Distrust in Governance: Forms, Determinants, Effects and Remedies (Deliverable 6.2)*; available at: → entrust-project.eu/files/2024/06/EnTrust_D6.2_Integrated-Report.pdf
- Eurostat (n.d.): *Unemployment by sex and age*. Monthly data; available at: → doi.org/10.2908/UNE_RT_M (accessed on 18/06/2024).
- Giugni, Marco and Grasso, Maria (2020): Talking About Youth: The Depoliticization of Young People in the Public Domain, in: *American Behavioral Scientist*, 64(5): 591–607; available at: → doi.org/10.1177/0002764219885429
- Harewell, Jenna L., Pina, Afroditi and Storey, Jennifer E. (2021): Cyberstalking: Prevalence, Characteristics, and Impact, in: Powell, Anastasia, Flynn, Asher and Sugiyara, Lisa (eds), *The Palgrave Handbook of Gendered Violence and Technology*. Palgrave Macmillan; available at: → doi.org/10.1007/978-3-030-83734-1_11
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (Απρίλιος 2024): Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. προσβάσιμο: → tinyurl.com/y24u6sw9
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (Μάιος 2024): Η Ελληνική Οικονομία. προσβάσιμο: → t.ly/to8lC
- Inter-Parliamentary Union. Global data on National Parliaments. Available at: → data.ipu.org/age-brackets/
- Iliou, Katerina, Kakepaki, Manina and Klironomos, Nikos (2022): *Youth & Europe: Identity, Goals and the future of Europe*. EKKE – GS VETLL&Y; available at: → ekke.gr/research/outcomes/deliverables-files/36
- Iliou, Katerina, Kakepaki, Manina, Klironomos, Nikos and Perivolaraki, Maria (2023): *Perception of democracy in decision making at school: Final Report*. EKKE – GS VETLL&Y; available at: → ekke.gr/research/outcomes/deliverables-files/38
- Καφετζής, Αλκης (2022): Ενοίκια στα ύψη: Αναζητώντας διαξόδους. ETEPON. Προσβάσιμο: → t.ly/DgDQM
- Kakepaki, Manina (2022): *Women in Governance*. Athens: National Centre for Social Research (EKKE); available at: → progender.panteion.gr/wp-content/uploads/2022/10/Report_Women-in-Governance.pdf

- Kakepaki, Manina (2023): Contemporary and traditional forms of political participation, in: Kakepaki, Manina and Pantelidou Maloutas, Maro (eds), *Gender, Youth and Politics*. Kallipos, Open Academic Editions; available at: → hdl.handle.net/11419/11179
- Kalogeropoulos, Antonis, Rori, Lamprini and Dimitrakopoulou, Dimitra (2021): 'Social Media Help Me Distinguish between Truth and Lies': News Consumption in the Polarised and Low-trust Media Landscape of Greece, in: *South European Society and Politics*, 26(1): 109–132; available at: → doi.org/10.1080/13608746.2021.1980941
- Katsanidou, Alexia and Lefkofridi, Zoe (2020): A Decade of Crisis in the European Union: Lessons from Greece, in: *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 58: 160–172; available at: → doi.org/10.1111/jcms.13070
- Κολιαστάσης, Πάνος (2022): Τι Πιστεύουν οι Νέοι, στο: *διαΝΕΟσις*, Προσβάσιμο: → dianeosis.org/wp-content/uploads/2022/05/Koliastasis_essay_neoi_final_040522.pdf
- Koulaidis, Vasilis, Dimopoulos, Kostas, Tsatsaroni, Anna and Katsis, Athanassios (2006): Young people's relationship to education: the case of Greek youth, in: *Educational Studies*, 32(4): 343–359; available at: → doi.org/10.1080/03055690600850099
- Kousis, Maria and Kalogeraki, Stefania (2022). Conclusions: Modes and Determinants of Youth Political Participation in Greece from a Multiple Methods Perspective, in: Kalogeraki, Stefania and Kousis, Maria (eds): *Youth Political Participation in Greece: A Multiple Methods Perspective*. Palgrave Studies in Young People and Politics. Palgrave Macmillan; available at: → doi.org/10.1007/978-3-031-09905-2_8
- Koustenis, Panagiotis (2024): The youth vote in Greece 1990–2023, in: Gousis, Costas and Kotronaki, Loukia (eds), in: *Youth in the Kaleidoscope. Collective Action, Emotions, and Electoral Attitudes in Greece during 2023*. On Eteron, pp. 30–52; available at: → eteron.org/wp-content/uploads/2024/05/27-may-2b-MAY-E-Book-Vol-2-en-.pdf
- Labrianidis, Lois and Pratsinakis, Manolis. (2016): *Greece's new Emigration at times of Crisis*. London School of Economic and Political Science, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No. 99; available at: → eprints.lse.ac.uk/66811/1/GreeSE-No.99.pdf
- Lambiri-Dimaki, Jane (1983): Social stratification in Greece, 1962–1982: eleven essays. Ant. N. Sakkoulas.
- Maloutas, Thomas, Spyrellis, Stavros, Hadjiyanni, Andromachi, Capella, Antoineta and Valassi, Despoina (2019): Residential and school segregation as parameters of educational performance in Athens, in: *Space, Society, Territory*. Article 917 (23 October); available at: → journals.openedition.org/cybergeogeo/33085
- Manalis, Georgios and Matsaganis, Manos (2022): In focus – An increasing share of young adults living with their parents in Greece. *Greek & European Economy Observatory*. Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP); available at: → tinyurl.com/23tvktu4
- McAllister, Ian and Quinlan, Stephen (2022): Vote overreporting in national election surveys: a 55-nation exploratory study, in: *Acta Politica* 57: 529–547; available at: → doi.org/10.1057/s41269-021-00207-6
- Monticelli, Lara and Bassoli, Matteo (2019): Precariousness, youth and political participation: the emergence of a new political cleavage, in: *Italian Political Science Review/Rivista Italiana Di Scienza Politica*, 49(1): 99–113; available at: → doi.org/10.1017/ipo.2018.11
- Newton, Kenneth, Stolle, Dietlind and Zmerli, Sonjia (2018): Social and Political Trust, in: Uslaner, Eric M. (ed.), *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. Oxford University Press, pp. 37–56.
- Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς (2023): *Νεολαία. Συνήθειες, Αντιλήψεις & Πολιτική Συμπεριφορά*. Προσβάσιμο: → poulantz.gr/wp-content/uploads/2023/03/Neolaia_analysis_merosA_final.pdf
- Norris, Pippa (2011): *Democratic deficit: Critical citizens revisited*. Cambridge University Press.
- Off, Gefjon, Charron, Nicholas, and Alexander, Amy (2022): Who perceives women's rights as threatening to men and boys? Explaining modern sexism among young men in Europe, in: *Front. Polit. Sci.* 4; available at: → doi.org/10.3389/fpos.2022.909811

- Pickard, Sarah (2019): Young People and DIO Politics: Do-It-Ourselves Political Participation, in: Politics, Protest and Young People. London: Palgrave Macmillan; available at: → doi.org/10.1057/978-1-137-57788-7_12
- Pickard, Sarah and Bessant, July (2018): Young People Re-Generating Politics in Times of Crises. Palgrave Macmillan Cham.
- Pratsinakis, Manolis (2022): Greece's emigration during the crisis beyond the brain drain, in: Kousis, Maria, Chatzaki, Aspasia and Kafetsios, Konstantinos (eds), Challenging mobilities in and to the EU during times of crisis. The case of Greece. IMISCOE Research Series, Springer, pp. 27–45; available at: → doi.org/10.1007/978-3-031-11574-5
- Saiphoo, Alyssa N. and Vahedi, Zahra (2019): A meta-analytic review of the relationship between social media use and body image disturbance, in: Computers in Human Behavior, 101: 259–275; available at: → doi.org/10.1016/j.chb.2019.07.028
- Swim, Janet K., Aikin, Kathryn J., Hall, Wayne S. and Hunter, Barbara A. (1995): Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices, in: Journal of Personality and Social Psychology, 68(2): 199–214; available at: → doi.org/10.1037/0022-3514.68.2.199
- Τσουκαλάς, Κωνσταντίνος (1977): Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922). Themelio.
- Twenge, Jean M. and Martin, Gabrielle N. (2020): Gender differences in associations between digital media use and psychological well-being: evidence from three large datasets, in: Journal of Adolescence, 79: 91–102; available at: → doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.12.018
- van der Meer, Tom W.G. (2017): Political Trust and the 'Crisis of Democracy', in: Oxford Research Encyclopedia of Politics; available at: → t.ly/vZYFs
- van Deth, Jan W. (1990): Interest in Politics, in: Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies. Berlin. De Gruyter, pp. 275–312; available at: → doi.org/10.1515/9783110882193.275
- Βασιλόπουλος, Παύλος και Βερναρδάκης, Χριστόφορος (2015): Η εκλογική αποχή στην Ελλάδα: 2000–2009, στο: Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, 27: 1–24. Προσβάσιμο: → doi.org/10.12681/sas.804
- Verloo, Mieke and Paternotte, David (2018): The Feminist Project under Threat in Europe, in: Politics and Governance, 6(3): 1–5; available at: → doi.org/10.17645/pag.v6i3.1736
- Weiss, Julia (2020): What Is Youth Political Participation? Literature Review on Youth Political Participation and Political Attitudes, in: Front. Polit. Sci. 2:1; available at: → doi.org/10.3389/fpos.2020.00001
- Zagórski, Piotr, Rama, Jose and Cordero, Guillermo (2021): Young and Temporary: Youth Employment Insecurity and Support for Right-Wing Populist Parties in Europe, in: Government and Opposition, 56(3): 405–426; available at: → doi.org/10.1017/gov.2019.28

Υποσημειώσεις

- 1 Εφαρμόζοντας chi-square tests, δεν διαπιστώθηκαν διαφορές μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων ($\chi^2 = 16,424$, $df = 10$, $p = 0,088$, $N = 999$), ή μεταξύ των φύλων ($\chi^2 = 4,781$, $df = 5$, $p = 0,443$, $N = 999$).
- 2 $\chi^2 = 198,895$, $df = 10$, $p = 0,000$, $N = 1.000$
- 3 → eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/greece/organisation-education-system-and-its-structure
- 4 → minedu.gov.gr/
- 5 Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat από το 2023, οι NEETS (όσοι δεν βρίσκονται σε εκπαίδευση, απασχόληση ή κατάρτιση) στην Ελλάδα αντιστοιχούν στο 16 % της ηλικιακής ομάδας μεταξύ 15–29 ετών. Έτσι, οι NEETS υπερεκπροσωπούνται κάπως στο παρόν δείγμα μας (→ ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/EDAT_LFSE_21).
- 6 $\chi^2 = 33,753$, $df = 14$, $p = 0,002$, $N = 976$
- 7 $\chi^2 = 27,471$, $df = 7$, $p = 0,000$, $N = 973$
- 8 $\chi^2 = 74,046$, $df = 14$, $p = 0,000$, $N = 968$
- 9 Ελληνική Στατιστική Αρχή (Απρίλιος 2024): Έρευνα εργατικού δυναμικού.
- 10 Ανεργία κατά φύλο και ηλικία, μηνιαία δεδομένα, Eurostat.
- 11 $\chi^2 = 220,793$, $df = 20$, $p = 0,000$, $N = 1.000$
- 12 $\chi^2 = 24,742$, $df = 8$, $p = 0,002$, $N = 468$
- 13 $\chi^2 = 22,281$, $df = 2$, $p = 0,000$, $N = 1.000$
- 14 $\chi^2 = 10,829$, $df = 2$, $p = 0,004$, $N = 1.000$
- 15 $\chi^2 = 20,570$, $df = 4$, $p = 0,000$, $N = 962$
- 16 Όπως φαίνεται στο σχετικό γράφημα, το ποσοστό των νέων που εξακολουθούν να ζουν στο σπίτι με τους γονείς τους στην Ελλάδα άρχισε να αυξάνεται μετά το 2010. Η Ελλάδα έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά νέων σε αυτή τη θέση και πολύ υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.
- 17 Τα chi-square tests επιβεβαιώνουν σημαντική σχέση μεταξύ των ηλικιακών υποομάδων και (σε 6 από τις 8 απαντήσεις) της μορφής του νοικοκυριού με εξαίρεση τις απαντήσεις «Μένω με τον παππού ή/και την γιαγιά μου» και «Μένω με τους φίλους μου / άλλους συγγενείς».
- 18 Η περιγραφική διμεταβλητή ανάλυση επιβεβαιώνει ότι μεταξύ εκείνων που ζουν μόνοι/ες τους η πλειοψηφία είναι προπτυχιακοί/ές φοιτητές/τριες (43,7 %). Οι υπόλοιποι/ες κατά φθίνουσα σειρά είναι όσοι/ες: «Δεν ακολουθούν κανενός είδους εκπαίδευση ή κατάρτιση» (18,3 %), «Έχουν εγγραφεί σε κάποια άλλη μορφή εκπαίδευσης ή κατάρτισης» (14,8 %), «Σχολείο/Γυμνάσιο/Επαγγελματική κατάρτιση» (4,2 %).
- 19 $\chi^2 = 14,67$, $df = 8$, $p = 0,06$, $N = 1.000$
- 20 Τα υπόλοιπα ποσοστά είναι 26,4 % για τις ηλικίες 14–18 ετών και 28,3 % για τις ηλικίες 25–29 ετών.
- 21 Τα υπόλοιπα ποσοστά είναι 37,5 % για τις ηλικίες 14–18 ετών και 0,00 % για τις ηλικίες 25–29 ετών.
- 22 $\chi^2 = 15,81$, $df = 4$, $p = 0,03$, $N = 998$
- 23 $\chi^2 = 139,310$, $df = 10$, $p = 0,00$, $N = 999$
- 24 Κατανομή εντός των «παντρεμένων»: 33,6 % για τα άτομα ηλικίας 14–18 ετών, 14,3 % για τα άτομα ηλικίας 19–24 ετών και 52,1 % για τα άτομα ηλικίας 25–29 ετών. Κατανομή εντός της «συμβίωσης με σύντροφο, μη παντρεμένοι/ες»: 7,3 % για άτομα ηλικίας 14–18 ετών, 45,7 % για άτομα ηλικίας 19–24 ετών, 47 % για άτομα ηλικίας 25–29 ετών. Κατανομή εντός της «σχέσης, αλλά δεν ζουν μαζί»: 20,9 % για άτομα ηλικίας 14–18 ετών, 54,2 % για άτομα ηλικίας 19–24 ετών, 24,9 % για άτομα ηλικίας 25–29 ετών.
- 25 Οι δείκτες κεντρικής τάσης είναι ως εξής: Δεσπόζουσα τιμή: 30, Μέσος όρος: 28,45, Διάμεσος: 28,92, Τυπική απόκλιση: 4,664, Εύρος: 38, Ελάχιστη τιμή: 15, Μέγιστη τιμή: 53, $N = 514$.
- 26 $\chi^2 = 44,39$, $df = 4$, $p = 0,355$, $N = 997$
- 27 $\chi^2 = 13,67$, $df = 8$, $p = 0,091$, $N = 879$
- 28 $r^2 = -0,029$, $p = 0,420$, $N = 781$

- 29 Οι μέσοι όροι των μεταβλητών κατά φθίνουσα σειρά είναι οι εξής (1= Καθόλου σημαντικό, 5= Πολύ σημαντικό): «Να είμαι ανεξάρτητος/η» (4,45), «Να αναλαμβάνω τις ευθύνες μου» (4,32), «Να έχω μια επιτυχημένη σταδιοδρομία» (4,12), «Υγιεινή διατροφή» (3,88), «Αποφοίτηση από το πανεπιστήμιο» (3,75), «Να αποκτήσω παιδιά» (3,63), «Να ασχολούμαι με τον αθλητισμό» (3,61), «Να γίνω πλούσιος/α» (3,56), «Να είμαι όμορφος/η» (3,38), «Να παντρευτώ» (3,21), «Να είμαι ενεργός/ή πολιτικά» (3,07), «Να συμμετέχω σε δράσεις/πρωτοβουλίες πολιτών» (3,01), «Να φοράω επώνυμα ρούχα» (2,39).
- 30 $t(950) = 2,42$, $p = 0,000$
- 31 Οι δείκτες κεντρικής τάσης έχουν ως εξής: Δεσπόμενη τιμή: 7, Μέσος όρος: 6,29, Διάμεσος: 7, Τυπική απόκλιση: 1,987, Εύρος: 9, Ελάχιστη τιμή: 1, Μέγιστη τιμή: 10, $N = 992$
- 32 $t(989) = -0,15$, $p = 0,881$. Άνδρες (M.O. = 6,28), Γυναίκες (M.O. = 6,30)
- 33 $F(2,989) = 11,589$, $p = 0,000$
- 34 $\chi^2 = 24,259$, $df = 4$, $p = 0,000$, $N = 880$
- 35 $\chi^2 = 0,530$, $df = 4$, $p = 0,971$, $N = 920$
- 36 Η ελληνική οικονομία (Μάιος 2024). Ελληνική Στατιστική Αρχή, σ. 35 (προσβάσιμο: [→ statistics.gr/documents/20181/18272859/greek+economy_31-05-2024.pdf/55aace02-e077-7366-e392-436e0d02a43a](https://statistics.gr/documents/20181/18272859/greek+economy_31-05-2024.pdf/55aace02-e077-7366-e392-436e0d02a43a)).
- 37 Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ των φύλων σε σχέση με ερωτήσεις όπως: «Πάρα πολλοί μετανάστες και πρόσφυγες» και «Αρνητικές επιπτώσεις της τεχνητής νοημοσύνης».
- 38 $\chi^2 = 153,864$, $df = 2$, $p = 0,000$, $N = 941$
- 39 $\chi^2 = 39,057$, $df = 2$, $p = 0,000$, $N = 949$
- 40 $\chi^2 = 53,592$, $df = 2$, $p = 0,000$, $N = 947$
- 41 «Χρήση επαφών "για επίτευξη ενός σκοπού"» (π.χ. σε νοσοκομείο, σε διάφορες υπηρεσίες κλπ.).
- 42 $t(879) = -4,817$, $p = 0,000$. Άνδρες (M.O. = 5,74), Γυναίκες (M.O. = 6,57)
- 43 $t(921) = -5,318$, $p = 0,000$. Άνδρες (M.O. = 5,65), Γυναίκες (M.O. = 6,59)
- 44 $t(905) = -1,977$, $p = 0,048$. Άνδρες (M.O. = 4,87), Γυναίκες (M.O. = 4,56)
- 45 $F(2,786) = 9,979$, $p = 0,000$
- 46 $\chi^2 = 44,436$, $df = 3$, $p = 0,000$, $N = 895$
- 47 $\chi^2 = 40,52$, $df = 3$, $p = 0,000$, $N = 927$
- 48 $\chi^2 = 54,269$, $df = 3$, $p = 0,000$, $N = 937$
- 49 $\chi^2 = 11,35$, $df = 3$, $p = 0,010$, $N = 934$
- 50 $\chi^2 = 10,456$, $df = 3$, $p = 0,015$, $N = 821$
- 51 $\chi^2 = 39,493$, $df = 3$, $p = 0,000$, $N = 998$
- 52 Τα ποσοστά των απαντήσεων για το «Αρκετά δικαιώματα/Πάρα πολλά δικαιώματα» έχουν ως εξής: «Γυναίκες» (66,8 %), «Νέοι» (57,8 %), «Μέλη της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙΑ+» (50,2 %), «Εθνοτικές μειονότητες» (50,1 %), «Φτωχοί άνθρωποι» (25,9 %).
- 53 Εφαρμογή chi-square tests.
- 54 $\chi^2 = 65,407$, $df = 2$, $p = 0,000$, $N = 949$
- 55 $\chi^2 = 34,032$, $df = 14$, $p = 0,002$, $N = 1.000$
- 56 [→ data.ipu.org/age-brackets/](https://data.ipu.org/age-brackets/)
- 57 Αν και ο κατάλογος των δημοσιεύσεων και των ερευνών διευρύνεται συνεχώς, μερικές από τις πιο σημαντικές συγκριτικές εργασίες που περιλαμβάνουν την Ελλάδα βρίσκονται στα έργα MYPLACE ([→ myplacereasearch.wordpress.com/](https://myplacereasearch.wordpress.com/)) και EURYKA ([→ www.unige.ch/sciences-societe/euryka/home](https://www.unige.ch/sciences-societe/euryka/home)).
- 58 Pearson chi-Square = 25,319, $df = 8$, $p = 0,001$, $N = 996$
- 59 [→ idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database](https://idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database)
- 60 [→ ekloges.yypes.gr/current/e/home/index.html](https://ekloges.yypes.gr/current/e/home/index.html)
- 61 Εξαιρούνται οι ηλικίες 14-18 ετών από τη συζήτηση, επειδή η πλειονότητά τους δεν είχε δικαίωμα ψήφου.

62 → ekathimerini.com/news/1237263/greek-top-court-bars-far-right-spartiates-party-from-eu-election-race/

63 Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι σχεδόν ένας/μία στους/ις πέντε ερωτώμενους/ες (19,6 %) απάντησε ότι «δεν γνωρίζει» και επομένως δεν τοποθετείται στον άξονα ριζοσπαστικός/μετριοπαθής.

64 $\chi^2 = 22,076$, $df = 4$, $p = 0,000$, $N = 993$

65 $\chi^2 = 13,189$, $df = 4$, $p = 0,010$, $N = 993$

66 Pearson chi-Square = 15,039, $df = 4$, $p = 0,005$, $N = 992$

67 → consilium.europa.eu/en/policies/strategic-agenda-2024-2029/

68 → sdgs.un.org/

69 $\chi^2 = 18,154$, $df = 1$, $p = 0,000$, $N = 998$

70 → politico.eu/article/far-right-europe-young-voters-election-2024-foreigners-out-generation-france-germany/

71 $\chi^2 = 30,167$, $df = 8$, $p = 0,000$, $N = 974$

72 $\chi^2 = 20,375$, $df = 8$, $p = 0,009$, $N = 966$

73 $\chi^2 = 21,170$, $df = 8$, $p = 0,007$, $N = 966$

74 $\chi^2 = 25,560$, $df = 8$, $p = 0,001$, $N = 959$

75 → eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/EL

76 $\chi^2 = 20,890$, $df = 6$, $p = 0,002$, $N = 999$

77 $\chi^2 = 65,749$, $df = 6$, $p = 0,000$, $N = 999$

78 $\chi^2 = 23,367$, $df = 6$, $p = 0,001$, $N = 999$

79 $\chi^2 = 86,442$, $df = 6$, $p = 0,000$, $N = 999$

80 → ypes.gr/en/elections/eu-elections/general-information-about-postal-voting

Γραφήματα

- 11 **Γράφημα 1** Οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών της νεολαίας στην Ελλάδα
- 13 **Γράφημα 2** Ώρες που αφιερώνουν οι νέοι/ες στην Ελλάδα σε διάφορες δραστηριότητες
- 17 **Γράφημα 3** Απόψεις των νέων στην Ελλάδα για τους σημαντικούς παράγοντες για την εξεύρεση εργασίας
- 18 **Γράφημα 4** Λόγοι μετακίνησης σε άλλη χώρα και επιθυμία μετανάστευσης στους/ις νέους/ες στην Ελλάδα
- 21 **Γράφημα 5** Μορφή νοικοκυριού και συνθήκες διαβίωσης ανά ηλικία των νέων στην Ελλάδα
- 22 **Γράφημα 6** Σχέδια για απόκτηση παιδιού/ών ανά ηλικία και ικανοποίηση από τη ζωή των νέων στην Ελλάδα
- 26 **Γράφημα 7** Ατομικές αξίες των νέων στην Ελλάδα
- 27 **Γράφημα 8** Ικανοποίηση από τη ζωή, ατομικό μέλλον, και μέλλον της χώρας
- 28 **Γράφημα 9** Φόβοι και ανησυχίες των νέων στην Ελλάδα
- 29 **Γράφημα 10** Κοινωνικές απόψεις των νέων στην Ελλάδα
- 30 **Γράφημα 11** Γνώμη των νέων στην Ελλάδα για τους γείτονες
- 33 **Γράφημα 12** Ενδιαφέρον των νέων στην Ελλάδα για την πολιτική
- 35 **Γράφημα 13** Οι απόψεις των νέων στην Ελλάδα για την ψήφο στα 17
- 36 **Γράφημα 14** Εμπιστοσύνη στους πολιτικούς θεσμούς των νέων στην Ελλάδα
- 38 **Γράφημα 15** Γνώμες για τη δημοκρατία των νέων στην Ελλάδα
- 39 **Γράφημα 16** Μορφές πολιτικής δέσμευσης των νέων στην Ελλάδα
- 40 **Γράφημα 17** Ζητήματα για τους νέους/ες στην Ελλάδα για την επόμενη δεκαετία
- 41 **Γράφημα 18** Αντιλήψεις για την κατάσταση των παρακάτω αξιών, από τους/ις νέους/ες στην Ελλάδα
- 43 **Γράφημα 19** Εθνικιστικές αντιλήψεις των νέων στην Ελλάδα
- 44 **Γράφημα 20** Αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων στην Ελλάδα

Σχετικά με τους συγγραφείς

Η Δρ. Κατερίνα Ηλιού είναι Κύρια Ερευνήτρια στην Κοινωνική Ψυχολογία, Πολιτικές και Κοινωνικές Ταυτότητες στο Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Η Δρ. Μανίνα Κακεπάκη είναι Κύρια Ερευνήτρια στην Πολιτική Κουλτούρα και Εκλογική Συμπεριφορά στο Ινστιτούτο Πολιτικών Ερευνών, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Στοιχεία έκδοσης

Friedrich-Ebert-Stiftung Ελλάδα
Νεοφύτου Βάμβα 4
10674 Αθήνα
Ελλάδα
Τηλ.: +30 210 72 44 670
athens.fes.de

Υπεύθυνη περιεχομένου

Regine Schubert | Διευθύντρια, FES Ελλάδα

Μελέτη Νεολαίας για την Ελλάδα, 2024

Συντονίστρια έργου: Monika Berg, FES Ελλάδα

Μελέτη Νεολαίας, σειρά 2024

FES για τη Δημοκρατία του μέλλοντος – Βιέννη
Διευθύντρια: Johanna Lutz
Κύρια ερευνήτρια: Elena Avramovska
Συντονίστρια επιμέλειας και επικοινωνίας
για την Ευρώπη: Margarete Lengger
Διαχείριση έργου: Krisztina Stefán
FES Νοτιοανατολικής Ευρώπης – Σεράγεβο
Διαχείριση έργου: Saša Vasić
Επικοινωνία Νοτιοανατολική Ευρώπη:
Ema Džejna Smolo-Zukan

Παραγγελίες/Επικοινωνία

info.athens@fes.de

Σχεδιασμός

4S Design & René Andritsch & Heidrun Kogler

ISBN

978-618-5779-20-7

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτή την έκδοση δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη τις απόψεις του Ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung. Δεν επιτρέπεται η εμπορική εκμετάλλευση των μέσων που δημοσιεύονται από το FES χωρίς τη γραπτή συγκατάθεσή του.

© 2025

Σαρώστε τον
κωδικό QR και
διαβάστε online:

